EGO
AUG./SEPT. 1981
MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING IN DE KRIJGSMACHT
MISSCHIEN NEMEN WE EEN HOOP WEERSTAND WEG ALS WE ONZE RAKETTEN EEN WAT VERTROUWDER VORM GEVEN...
VREDES WEEUW
ego
Mingus, vergane glorie. Pag. 3
Toonder: Wat is astrologie? Pag. 4 en 5
De Inbreker. Sublieme Rijk. Pag. 6 en 7
EGO
Hugo Claus in de „Kreeft" maar met zonnebril
EGO
MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING VOOR MILITAIREN
DECEMBER 1977
VANWEGE HET 25-JARIG BESTAAN VAN HET HUMANISTISCH VORMINGSWERK
Kees Brusse, Andrea Domburg en Sonje Barend
Voor het laatst in Ego. Jan Janssen op blz. 12.

20 jaar EGO

EGO

MAANDBLAD VAN DE DIENST HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING IN DE KRIJGSMACHT

nr. 12 – december 1981
20e jaargang

Abonnementsprijs *f* 12,– per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Zeist. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Redaktie:
Wim Heij (voorzitter), Jacques van den Blink (secretaris), Frank Spoelstra (eindredacteur), Klazien van Brandwijk, Hans Schonk.

Adres red. en admin.:
Bureau hoofdraadsman, Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist.
Tel. 03404-14436.

Vaste medewerkers:
Seine van de Belt, Bert Brounts, Adriaan Bijl, Anton Constandse, Sietse van der Hoek, Erik van der Hoeven, Ruud Janssen, Jan Kooijman, Willy Lohmann, Frits Maas, Leo van Opzeeland, Rien Robijns, Adriaan Soeterbroek, Jan Stoof, Jeroen de Valk, Frans Wermer, Hans van Wissen.

Vormgeving:
Joop van Rossum/Frank Spoelstra

Druk:
Brouwer Offset b.v. Utrecht
Gedrukt op kringlooppapier

Verantwoording

De keuze van de artikelen voor dit nummer werd gemaakt door

Jan den Boer
vormingswerker Coornherthuis

Wim Heij
raadsman Havelte/Steenwijk

Frank Spoelstra
directeur Coornherthuis

EGO-lezers doen het in vredesnaam

20 jaar EGO

In 1962, om precies te zijn april '62, verscheen het eerste nummer van EGO, maandblad van en voor jongeren, uitgegeven door het Humanistisch Thuisfront. Toen op 11 december 1963 de Tweede Kamer de beslissing nam de humanistische geestelijke verzorging in de strijdkrachten toe te laten, ging EGO ook in andere handen over. Vanaf 1 januari 1964 werd EGO aldus het maandblad van de dienst humanistische geestelijke verzorging voor militairen en dat is het, tot op de dag van vandaag, gebleven.

De basis voor het blad is zonder enige twijfel gelegd door de oud-hoofdraadsman H. Lips. Bijna tien jaar voerde hij in z'n eentje de redactie. Zonder zijn stuwend werk was het blad al lang opgehouden te bestaan. In latere tijd, toen de dienst humanistische geestelijke verzorging over wat meer raadslieden kon beschikken, hebben meer mensen zich verdienstelijk gemaakt EGO levensvatbaar te houden. Hen allemaal noemen zou teveel ruimte vergen, maar een woord van dank is hier op z'n plaats, want dankzij Lips en zijn opvolgers is EGO nog steeds springlevend.

Officieel bestaat EGO dus pas in april 1982 twintig jaar. Het leek de redactie echter juister om de twintigste jaargang af te sluiten met het jubileumnummer „20 jaar EGO". Daarvoor was overigens nog een reden: door financiële omstandigheden gedwongen hebben we het traditionele jaarboekje en het normale decembernummer van EGO samengevoegd tot dit dubbeldikke nummer. We hopen daar onze deelnemers en abonnees toch ook een genoegen mee te doen.

We hebben niet gekozen voor een diepgaande analyse van de plaats en de functie die EGO, zowel binnen de humanistische geestelijke verzorging als binnen de krijgsmacht, heeft ingenomen. Wat we gedaan hebben is uit alle jaargangen bijdragen verzamelen, die met elkaar en in vogelvlucht een panoramisch beeld bieden van 20 jaren EGO. Uitgangspunt voor onze keuze was de huidige formule van het blad ook in het totaal van dit nummer zo goed mogelijk tot uitdrukking te brengen. Die formule houdt in een zo groot mogelijke verscheidenheid van onderwerpen (muziek, sport, film, politiek, beeldende kunst, enz.), met als zwaartepunten de humanistische geestelijke verzorging en de krijgsmacht. Doel daarbij was en is steeds weer mensen te stimuleren tot zelfstandig denken en eigen meningsvorming.

Tenslotte spreken we graag de wens uit er in geslaagd te zijn een jubileumnummer te maken, dat de ontvangers evenveel lees- en kijkplezier biedt als ons het samenstellen heeft gedaan.

Namens de redactie,

Wim Heij
Frank Spoelstra

Zeist, december 1981.

P.S. De gaatjes in de originele artikelen, gevolg van het opbergen in ordners, veroorzaken bij het lezen wellicht wat ongemak, maar onderstrepen toch ook de oorspronkelijkheid.

Wie zich nu abonneert krijgt nog enkele jaarboekjes als welkomstgeschenk. Stort *f* 12,– op postgiro 480414 van Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Zeist, onder vermelding van „nieuwe abonnee".

20 JAAR EGO EN NOG GEEN ABONNEE?

Surinamers in Nederland

Op 5 juni 1873, om twee uur 's middags zetten de grootouders van Soekram Autar voet aan Surinaamse wal. Zij zijn gekomen met de Lalaroek, het eerste zeilschip dat landverhuizers uit India naar de West vervoerde.

Haast negentig jaar later, op 8 januari 1961 is Soekram Autar weer van land veranderd. Op die dag stapt hij op Schiphol uit zijn vliegtuig Nederland binnen. Behalve zijn ouders, die wonen aan het Pad van Wanica in Helena Christina, district Suriname, heeft hij in zijn vaderland (want daarvan mag men inmiddels wel spreken) zeven zusters en zes broers achtergelaten.

Soekram Autar, één van de vele Surinamers in Nederland. We ontmoeten hem op een avond van Manan, een culturele vereniging van Hindoe-Surinamers in Den Haag. Het milieu: nette, goedgeklede, kennelijk welvarende jongelieden, die in overgrote mate niet beantwoorden aan het beeld dat we ons van jonge Surinamers hebben gevormd. We stellen ons daarbij krachtig gebouwde maar zich gracieus bewegende volwassen negerkinderen voor: zwart en met kroeshaar: zoals zij zingen en werken in Herman van der Horsts filmversie Faja Lobbi.

Maar we hebben ons vergist; in ieder geval hebben we ten onrechte gegeneraliseerd. Hier zijn voornamelijk jonge mensen met typisch Oosterse trekken, sluike haren, koperbruine huid, kleiner van stuk.

Soekram Autar, nu 23 jaar oud, vriendelijk, lachende ogen achter brilleglazen in slank montuur zegt het in Nederland wel naar zijn zin te hebben. 'Als mijn ouders niet in Suriname woonden, zou ik nooit meer terug willen.'

Waarom? De levensstandaard is hier hoog. En er is in Nederland geen rassenvooroordeel.

Toch zijn er andere Surinamers, die met deze stelling niet instemmen. Zij geloven, dat er toch een zekere discriminatie bestaat, ongrijpbaar, moeilijk bewijsbaar, maar het best geïllustreerd door de ervaringen van enkele kamerzoekenden.

Het is gebeurd, dat men zich naar aanleiding van een advertentie bij het opgegeven adres vervoegde om dan te horen dat de kamer nét verhuurd was. Hetgeen niets meer of minder dan een smoes was, dat wees een nader onderzoek uit. Het zal dus onze huidskleur zijn, dacht men.

Wat Soekram Autar betreft, ten onrechte. Hij heeft — het lijkt haast een bewijs — zijn Hollandse hospita naar dit avondje meegenomen. En bovendien: 'Ik heb een strenge opvoeding gehad.' De zin van deze opmerking ontgaat ons in dit verband.

Een landgenoot, student zoals velen van Manan, komt opgewonden bij Soekram Autar zijn hart luchten. 'Ik heb nu dertien kosthuizen gehad, maar overal is er wat. Je wordt nergens geaccepteerd. Als ik niet op tijd thuiskom, laten ze me zonder sleutel 's nachts uren in de regen buiten staan. Dat noemen ze hospita's.'

'Mag ik je even voorstellen, dit is mijn hospita,' zegt Soekram laconiek. De landgenoot is niet in het minst in verlegenheid gebracht. Hij richt zich nu rechtstreeks tot de hospita: 'De Hollandse huisvrouwen zijn onuitstaanbaar. Ze vissen ook altijd naar complimentjes. Ze vragen of het eten smaakt, maar dat is geen echte belangstelling. Want als ik zeg dat ik het niet lekker vind, zijn ze kwaad.' De landgenoot, nog steeds opgewonden, gaat een pils drinken.

Mijn Surinamer lacht weer. En met wat hij zegt wordt zijn opmerking van daar net duidelijker: 'Het is een kwestie van opvoeding. Het is een aardige jongen maar een beetje driftig. Hij heeft nooit geleerd zich te beheersen. Hij proeft overal onrecht. Ik heb nergens last van. Ik kan op mijn kamer iedereen ontvangen. Ik mag daar ook rustig mijn eigen portie Goshé (een kip-rijstkerriegerecht) klaarmaken. Maar ik heb dan ook een strenge opvoeding gehad, ik heb leren geven en nemen.'

Maar er zijn in Nederland niet alleen veel Surinamers, er zijn ook veel Surinaamse verenigingen. De situatie is voor de buitenstaander bijzonder gecompliceerd. In Amsterdam is er een Surinaams Verbond en een vereniging Ons Suriname, in Den Haag is er Manan — we vertalen — Ons Surinaamse Land, in Leiden en Amsterdam zijn er aparte studentenverenigingen.

De Surinamers hebben hun tegenstellingen mee naar Nederland genomen. Tegenstellingen tussen verschillende bevolkingsgroepen (Creolen en Hindoes!), maar ook politieke tegenstellingen. Velen volgen — ook in Nederland — de roep van hun tijd, de roep om soevereiniteit en onafhankelijkheid.

De vereniging Ons Suriname kan die ontwikkeling naar volkomen vrijheid niet snel genoeg gaan. Maar het Surinaams Verbond, waarvan we de aanstaand voorzitter, R. D. Simons, spraken, het daarmee weer niet eens. Het schrijf wel in zijn statuten dat het de onafhankelijkheid wil, maar dan in hechte verbondenheid met het rijk (lees Nederland) en het huis van Oranje.

We hebben de (blanke) heer Simons gevraagd hoeveel Surinamers er in Nederland wonen. 'Dat weet ik niet,' antwoordde hij, 'niemand heeft dat ooit kunnen nagaan. Het gaat in elk geval om enkele duizenden. Ze arriveren ook niet allemaal even officieel. Velen komen als verstekeling. Soms word ik 's nachts door de vreemdelingenpolitie opgebeld en dan staat er weer eentje op de kade zonder een cent op zak.

Wanneer je als Nederlander naar Suriname wil dan moet je een garantiebedrag storten voor de eventuele passagekosten van de terugreis. Dan kunnen ze je er weer gemakkelijk uitgooien als je iets doet wat niet naar hun zin is. Hier is dat allemaal anders, helaas. Hier worden de verstekelingen niet teruggestuurd, maar geholpen, want Surinamers zijn Nederlanders.'

ANDRÉ VAN DER LOUW

Na het Coornherthuis:

De keerkring

Is iemand die niet in een god gelooft en wél denkt over de zin van het leven een humanist?

In het Coornherthuis heb ik officieel horen zeggen van wel. Hierna kon ik mezelf als humanist beschouwen. Toch piekerde ik er niet over. Per definitie voldoen aan een paar algemene eisen had voor mij geen charme. Maar ik kon er niet onderuit: al wil je het niet zijn, je bent het toch, zei ik tegen mezelf, maar dit kon evenmin bijdragen tot het accepteren van het etiket 'Humanist'.

Eigenlijk maakte het me een beetje boos. De bewuste humanisten definiëren hun levensopvatting zo, dat een grote massa, die van toeten noch blazen weet, eraan voldoet. Het associeerde zelfs met zieltjes winnen. Dat wil ik nu niet meer staande houden, maar in je boosheid denk je gauw over de schreef.

Later vond ik een formule. Ik blijf er nog steeds bij, maar het is niet mijn bedoeling hem te verkopen. Ik vertel het alleen, omdat vele Coornherthuisgangers dit zullen lezen en omdat juist zij zich met deze zaken hebben beziggehouden.

Als je praat over de zin van het leven, denk je daarbij toch doorlopend aan de manier, waarop je onredelijke, onbegrijpelijke, trieste voorvallen kunt benaderen. Op mooie ogenblikken heb je er, geloof ik, geen behoefte aan. Pas als je het moeilijk krijgt wil je welcens weten waarom, eerder niet.

Een gelovige heeft dan 'Gods wil', die 'ondoorgrondelijk' is. Dat wil zeggen, dat de gelovige op de hoogte behoort te zijn van een Zin in alles wat hem overkomt, ook al kan hij die zin zelf niet bevatten.

Een villa in Driebergen: het Coornherthuis, Humanistisch Vormingscentrum.

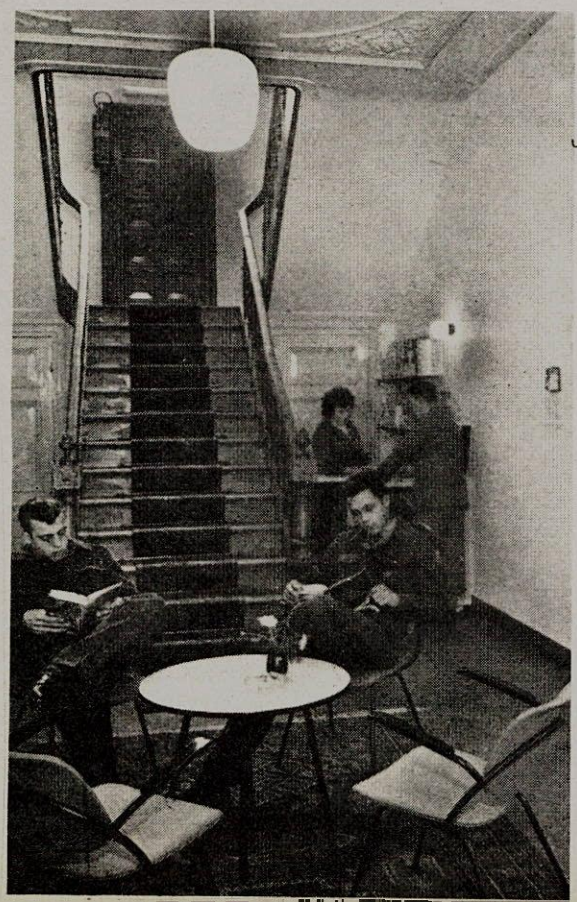

In de vrije uren zijn er gezellige zitjes te over in het Coornherthuis om eens rustig een boek te lezen.

De niet-gelovige, de humanist-per-definitie, heeft die mogelijkheid niet. Hij zoekt, zegt hij, de zin van het leven bij de mens zelf, maar zaken, die redelijkerwijs als zinloos beschouwd kunnen worden, die de gelovige onder het hoofdstuk 'ondoorgrondelijke wil van God' kan rangschikken, zullen hem toch niet begrijpelijk of zinvol gemaakt kunnen worden door naar de mens zelf te kijken, die er juist in zijn redelijke benadering geen zin aan kan geven.

Als je nu stelt, dat de diepte waarmee je onprettige ervaringen ondergaat in grote lijnen bepalend is voor de diepte waarmee je prettige zaken beleeft, vloeit daaruit voort, dat het doormaken van onprettige situaties als zinvol kan worden beschouwd bij wijze van investering in de capaciteit om mooie dingen te beleven.

Bovendien kan men het als een eis zien, die het leven stelt, om aan moeilijk zinvol te maken dingen het hoofd te bieden; tragische gebeurtenissen, teleurstellingen te verwerken als een doorlopend dagelijks examen, een krachtproef, een wedstrijd tegen de omstandigheden, die je, als je er niet onderdoor gaat evenzeer bevredigt als het winnen van een echte wedstrijd, waaraan immer wél zin te geven is.

Het zoveel mogelijk voldoen aan de onvoorziene eisen, die het leven stelt is een kunst. Degene die dit als een kunststuk ziet, zal er niet zoveel moeite mee hebben, de ogenschijnlijk zinloze zaken te accepteren of ze door de functie, die ze hebben toch een zin toe te kennen.

Het is natuurlijk moeilijk dit in praktijk te brengen. Alleen door ervaring gesterkte karakters zullen kunnen bevestigen of bij voorbeeld de vroegtijdig geachte dood van een geliefde naaste zo te benaderen is.

Ik zou mezelf pas humanist willen noemen, als ik zeker wist, dat ik aan de onberedeneerbare consequentie van het leven werkelijk zin kon geven. Ik zou dan ook graag humanist willen zijn. Maar het is moeilijker dan het (per definitie) lijkt.

RUDI JANS

1963

Bossa Nova gunstige rage voor de jazz?

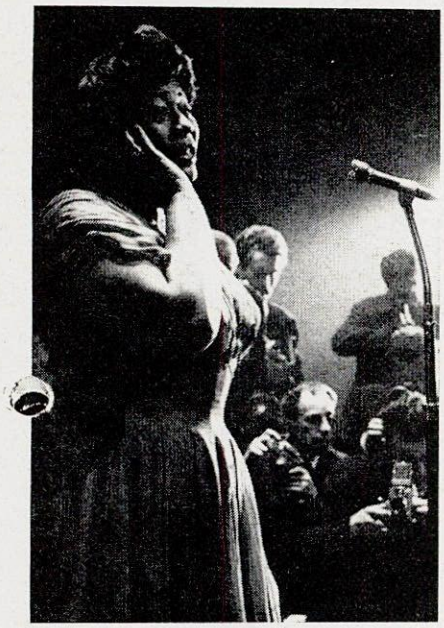

Ella Fitzgerald
. . . ook al Bossa Nova . . .

De in begin 1962 met veel publiciteit aangekondigde 'opvolger van de twist', de Bossa Nova, heeft ruim een half jaar nodig gehad om ook in Europa de hitparades te bereiken. Het enthousiasme voor deze Braziliaanse samba stijgt nog voortdurend, en speciaal de topper 'Desafinado' zal het nog wel enkele maanden uithouden.

Sinds Dizzy Gillespie kort na de oorlog met zijn 'Cubana be' en 'Cubana bop' de periode van de Latin-American jazz inluidde, is het gebruik van exotische ritmen in de jazz schering en inslag geworden. Het hoeft dan ook geen verwondering te wekken dat er jazzmusici zijn die de Bossa Nova dankbaar in hun repertoire hebben opgenomen.

Het is zelfs zo dat tenorist Stan Getz en gitarist Charlie Byrd hem eigenlijk in Amerika geïntroduceerd hebben, waarna grootheden als Dizzy Gilespie, tenorist Zoot Sims, Ella Fitzgerald en Coleman Hawkins zich gehaast hebben óók een Bossa Nova-plaat op te nemen. Alleen van 'Desafinado' zijn er al meer dan vijftig verschillende opnamen uitgebracht, waarvan het merendeel door jazzmusici gespeeld wordt.

Muzikaal is deze noviteit weinig interessant, zeker voor jazzliefhebbers. Het ritme doet vrij monotoon aan wanneer men het vergelijkt met de razend gecompliceerde variaties die jonge drummers als Elvin Jones en Billy Higgins gewend zijn te slaan.

Ook emotioneel kan men deze muziek niet anders dan onbeduidend noemen. De jazzfan kan nu natuurlijk zeggen: 'Deze jongens spelen commerciële muziek, ze hebben de jazz verloochend,' en het daarbij laten. Hij gaat daarbij echter voorbij aan het dagelijkse probleem van 99 pct. van de musici: kan ik mij en mijn gezin in leven houden met het spelen van muziek waarvoor maar een zeer beperkt publiek bestaat?

Enkele feiten ter illustratie:

Omstreeks 1950 verdiende Bud Powell (naar ieders mening de belangrijkste boppianist) in New York met zijn spel 80 dollar per week. In Kansas City tijdens de jaren dertig, het legendarische paradijs voor de big band jazz, waren salarissen van anderhalve dollar per avond heel gewoon.

In New York loopt het aantal werkloze jazzmusici nu al jarenlang in de duizenden. Dat Count Basie meer dan 25 jaar een groot orkest bijeen heeft kunnen houden, was alleen mogelijk doordat opnamen als 'One o'clock jump' (voor de oorlog) en 'Everyday' en 'April in Paris' (na 1950) tot hits voor het grote publiek werden.

Ironisch detail: eind 1937 was Basie dolgelukkig met de 30.000 exemplaren die er van 'One o'clock jump' verkocht waren; begin 1938 nam Benny Goodman dit stuk in hetzelfde arrangement op, en verkocht binnen enkele maanden een miljoen exemplaren, hoewel ook naar zijn mening Basie's versie met solisten als Lester Young en Buck Clayton verre superieur aan de zijne was.

Uiteraard hebben ook in de VS de musici zich in vakbonden verenigd. Er zijn nu dan ook overal minimum-gages vastgesteld, waar men niet onder mag gaan. Succesvolle sterren als Ella Fitzgerald, Dave Brubeck, Oscar Peterson en Erroll Garner komen met hun honoraria natuurlijk ver boven dit minimum uit, maar het is een feit dat een meerderheid van de jazzmusici er niet al te ver boven zit. Door hun gezinsverplichtingen worden ze dan ook vaak gedwongen naast hun regelmatige nachtclubwerk ook veel studio-opnamen te maken. Er worden de laatste jaren zeer veel LP's met moderne jazz opgenomen, maar de verkoopcijfers zijn in het algemeen bedroevend, zodat de musici er niet veel wijzer van worden.

Het is dan ook niet rechtvaardig jazzmensen er een verwijt van te maken dat ze af en toe wat geld trachten te verdienen met commercieel studiowerk, vooral niet wanneer ze dit alleen maar doen om later weer pure jazz te kunnen spelen. Wijlen Oscar Pettiford heeft prachtige big band opnamen gemaakt, die dan ook slecht verkocht werden, maar tegelijkertijd moest hij zich in leven houden door in honderden populaire begeleidingsorkestjes mee te spelen.

Wanneer men de Bossa Nova niet met de jazz maar met de gewone populaire muziek vergelijkt, komt men tot een aanzienlijk gunstiger oordeel. Deze muziek laat ruimte voor jazzimprovisatie, de thema's zijn in geen geval banaal en worden zelfs interessant wanneer men ze tegenover de toppers van de laatste jaren stelt.

Dat weinig succesvolle maar begaafde musici als Charlie Byrd, Zoot Sims en Ike Quebec op deze manier financieel aan hun trekken kunnen komen kan men eigenlijk alleen maar toejuichen. Over enkele maanden wanneer de Bossa Nova-rage tot het verleden zal behoren, kunnen we deze mensen trouwens weer met hun eigen muziek horen.

BERT VUIJSJE

Dizzy Gillespie
. . . Bossa Nova-intermezzo . . .

1963

Een belangrijk moment

Er zijn belangrijker dingen in de wereld, maar het is beslist niet z o n d e r belang, dat dezer dagen een hoofdraadsman voor de humanistische geestelijke verzorging in de strijdkrachten benoemd is. Daarmee is een jarenlange discussie in beginsel beslist. En dat betekent dat de geestelijke verzorging vanwege het Humanistisch Verbond als een volwaardige steun voor de militairen die daar prijs op stellen, erkend is.

Het woord volwaardig wordt hier opzettelijk gebruikt, omdat de overheid hiermee niet uitspreekt dat humanistische en godsdienstige verzorging g e l i j k w a a r d i g zijn. De humanisten vragen dat ook niet van de overheid. Sterker: zij achten de overheid niet bevoegd daarover een uitspraak te doen. Men kan bij wijze van spreken ook niet aan de overheid vragen of muziekmaken gelijkwaardig is aan natuurstudie. In elk geval is natuurstudie voor mensen zonder muzikaal gehoor beter dan muziekmaken.

Zo is voor mensen die geen ervaring hebben van God, die niet in God geloven, godsdienstige verzorging vaak weinigzeggend. Ieder moet dat voor zich zelf uitmaken, maar humanisten menen in elk geval, dat het humanisme voor niet-gelovigen een volwaardige levensovertuiging kan zijn, die hun houvast geeft in het bestaan.

Daarom vragen humanisten van de overheid niet dat zij zich uitspreekt over de vraag of humanisme en christendom gelijkwaardig zijn. Maar wel vragen zij gelijkgerechtigheid.

Zij menen met hun overtuiging op dezelfde rechten aanspraak te mogen maken als andersdenkende burgers. Of die gelijkgerechtigheid nu ook bereikt is? In elk geval begint de humanistische geestelijke verzorging op heel kleine schaal. Maar in beginsel is zij nu toch erkend en ingevoerd.

Wat is de bedoeling?

Velen zullen nu vragen: wat bedoelt die humanistisch verzorging dan eigenlijk? Het antwoord luidt: Mensen te helpen z e l f klaar te komen met hun levensvragen en levensmoeilijkheden. De raadslieden die de humanistische verzorging uitoefenen, zijn zelf humanisten, maar zij vragen van de buitenkerkelijken en anderen die hun medewerking inroepen, niet dat die ook humanist zijn of worden. Daarin is ieder vrij.

Natuurlijk vinden de raadsleden het humanisme een waardevolle overtuiging Anders was het h u n overtuiging niet. En even natuurlijk verwachten zij dat die overtuiging ook van grote betekenis kan zijn voor anderen. Maar het is heel wel mogelijk — en dat beseffen de raadslieden goed — dat die anderen daar zelf niet zo over denken.

Het is daarmee als met een mooi boek dat men gelezen heeft. Men zegt tegen een vriend: Dat moet jij toch ook eens lezen. Men verwacht, dat hij het ook mooi zal vinden en er iets aan zal hebben. Maar als hij het teruggeeft met de woorden: Ik vond er niets aan, dan mag men hem dat niet kwalijk nemen. Misschien vindt hij nu juist een ander boek veel mooier.

Zo is het ook met de humanistische overtuiging. Men zegt als het ware tegen de ander die dat wil: Neem daar nu eens kennis van. Maar als hij ten slotte tot de conclusie komt, dat hij zelf toch aan het protestantisme of het katholicisme, of nog iets anders, meer heeft, dan is dat zijn vrijheid.

De humanistische geestelijke verzorging heeft dan toch haar doel bereikt. Dat doel is namelijk mensen te helpen zich zelf te helpen. En dat doel hangt ten nauwste samen met de humanistische overtuiging, dat de mens zijn eigen leven maken moet. Daarom kan dat humanisme juist voor velen iets betekenen.

Wat heeft men eraan?

Is dat humanisme nu zoveel anders dan gewone menselijkheid? Nee, eigenlijk niet, maar gewone menselijkheid is helemaal niet zo gewoon. Alle andere wezens hebben een (bijna) vast levenspatroon: De dieren komen vrijwel volleerd ter wereld, maar kunnen dan ook nauwelijks iets anders doen dan hun natuur voorschrijft. Als de mens ter wereld komt, kan en weet hij nog bijna niets, maar hij kan alle kanten uit. Hij moet kiezen. Daarom komt ook alleen voor de mens de keuze tussen juist en onjuist, mooi en lelijk, goed en kwaad aan de orde; daarom komt ook bij de mens de vraag op: Waarvoor leef ik eigenlijk?

Daarvoor nu kan het humanisme — dat betekent menselijkheid! — van betekenis zijn. Men komt in dienst in een nieuwe, vaak verwarrende omgeving. Men voelt zich eenzaam of losgelaten. Men zit met problemen: Wat moet ik denken van de samenleving, van mijn toekomst, van de omgang met anderen, van de seksualiteit: waarom leef ik eigenlijk? Het humanisme heeft daarop geen pasklare antwoorden, maar het kan een richtlijn verschaffen om zelf die antwoorden te vinden. Iedereen heeft behoefte aan enige orde in de chaos van de levenservaring.

Men ziet dat de mens opduikt in een ondoorgrondelijke, krankzinnige wereld. Maar niet alleen; hij is er met medemensen, en die zijn op hem aangewezen, zoals hij op hen. Zo is menselijk leven zelfontplooiing samen met anderen. En dit werkelijk in te zien, betekent al een richtlijn in het bestaan. Dat helpt ons al bij de beslissingen die we nemen moeten. En: dat verleent ook een zin aan het leven, zodat men beseft het niet voor niets te leven.

Maar is dat allemaal werkelijk zo? En hoe komt men van hier naar de praktijk van het leven? Er zullen velen zijn die dat nog niet direct zien. Maar daarbij wil nu juist de humanistisch geestelijke verzorging behulpzaam zijn. Door de zgn. 'lessen geestelijke verzorging' en door het persoonlijk contact.

Dat dit nu kan is het belang van dit moment. Het maakt niet alleen een einde aan een hinderlijke ongelijkheid, maar het opent vooral nieuwe mogelijkheden voor velen die daar behoefte aan hebben. Tenminste: als zij het zelf willen!

J. P. VAN PRAAG

INVOERING HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING

J. P. van Praag, voorzitter Humanistisch Verbond.

1964

Fons Jansen: Ernst verpakt in grapje

Achter de schminkspiegel zit Fons Jansen, ex-omroeper bij de 'Wereldomroep' en ex-redactiesecretaris van 'G 3', het blad van de Katholieke Geestelijke Verzorging, zich klaar te maken voor een van zijn voorstellingen van 'De Lachende Kerk', het cabaretprogramma, waarmee hij reeds zo'n tweehonderd maal 'waar ook in Nederland' is opgetreden. Rustig trekt hij zwarte lijntjes rond zijn lichtblauwe ogen. Onderwijl zegt hij, zonder zijn blikken van de spiegel af te wenden: 'Nee, nerveus ben ik geloof niet voor een optreden. Wel ben ik altijd weer ontzettend nieuwsgierig hoe het publiek zal reageren. Dat houdt me enorm bezig. Maar echt nerveus ben ik nog nooit geweest'.

Fons Jansen glimlacht even en gaat onverstoorbaar verder met schminken. Het hindert hem kennelijk niet in het minst dat hij zo vlak voor een optreden met mij een gesprekje heeft. Volkomen ontspannen is hij achter de spiegel bezig, even ontspannen spreekt hij, kiest snel zijn woorden en laat duidelijk blijken dat hij er echt plezier in heeft om straks weer op de planken te staan.
Zijn programma is gericht op het Roomse geloof, 'maar,' zegt Fons Jansen uitdrukkelijk, 'ik hoop in de nabije toekomst het geloof in zijn geheel als uitgangspunt voor mijn cabaret te kiezen. Hetgeen ik nu doe is een begin. Omdat ik zelf tot de katholieke kerk behoor is het logisch dat ik in de eerste plaats het katholicisme 'gebruik' voor mijn programma. In deze materie ben ik het beste thuis.'
'Toen ik met het cabaret ongeveer twee jaar geleden begon was het voor mij een grote gok. Ik was er helemaal niet zo zeker van dat het publiek mijn grapjes over het Roomse leven zou pikken. Maar men pikte het wél en met die zekerheid achter de hand geloof ik dat de tijd langzamerhand rijp wordt om mijn terrein uit te breiden en ook het protestantisme in mijn programma te gaan betrekken.'
De 39-jarige in Hilversum wonende Fons Jansen haalt op de vraag of hij zich een overtuigd katholiek voelt de schouders op. 'Overtuigd katholiek? Ik weet niet wat dat is. Dat is een vraag die onmogelijk beantwoord kan worden. Zonder het katholicisme ontrouw te zijn geloof ik dat ik mij beter een christelijk humanist kan noemen.'
Fons Jansen vindt dat men er niet bang voor moet zijn om keihard te kunnen lachen om de spanningen in het geloof. 'Het katholicisme is tegenwoordig enorm in beweging. Er bestaan tegenstrijdige meningen, interpretaties. Je zou kunnen zeggen dat er meerdere soorten katholicisme zijn. Een hoop mensen voelen zich daardoor onveilig, ze hebben eigenlijk geen houvast meer. Aan de ene kant is dat natuurlijk een doodernstige zaak, maar tóch moet je er ook de humor van proberen in te zien. Daarom presenteer ik deze problematiek in de vorm van cabaret, dat neutraliseert, dat weerhoudt je ervan een zwaarwichtige 'boodschap' te brengen. Als je al die ernstige geloofszaken in een grapje verpakt, dan krijg je de zaal mee. De mensen willen humor, gewoon om zich even bevrijd te voelen van hun problemen over het geloof. Want geloof is voor iedereen een geweldig probleem, men zít er vaak mee.'

Ping-Pong

'Ik heb met mijn programma steeds weer het gevoel dat ik met de zaal een soort ping-pong wedstrijd speel: grapje-lach-grapje-lach. Dat is altijd weer een fantastisch fijne ervaring. Per avond breng ik ongeveer driehonderd grapjes over het voetlicht. Allemaal eerlijk van mezelf, hoor.'
Fons Jansen geeft twee typen voorstellingen: openbare en verenigingsvoorstellingen. Tot nu toe bestond het publiek doorgaans uit rooms-katholieken, maar hij hoopt spoedig vaker voor wie-dan-ook te kunnen optreden.
'Noem mijn programma vooral geen satire op het Roomse leven. Ik wil er niet tegenaan trappen. Er moeten geen mensen de dupe van zijn. Het gaat om een lichte toets, een haast nonchalante speelsheid, terwijl je tegelijkertijd bezig bent kleine prikjes uit te delen. Net niet helemaal ongemerkt. En dat moet allemaal in een hoog tempo gebeuren. Eigenlijk mag men niet de kans krijgen met lachen op te houden.'
Hoewel Fons Jansen in totaal twee uur per voorstelling op de planken staat, vindt hij zijn werk niet afmattend. 'Beslist niet zelfs, het is een ontspanning voor mij. Dit te doen vind ik zo heerlijk, dat ik gewoon niet de kans krijg me moe te voelen. Ik heb ook het grote voordeel, dat ik 's morgens altijd goed kan uitslapen. Hoe diep ik in de nacht ook thuis kom — als ik in Maastricht of zo moet spelen is het zelfs al bijna ochtend als ik ter stede ga — ik krijg altijd mijn acht uur slaap, daar zorg ik nauwlettend voor.'
Verscheidene malen is Fons Jansen gevraagd voor de televisie op te treden. Hij weigerde steeds. De reden? 'Dat durf ik nog niet aan. Daarvoor ben ik nog te kort bezig. Ik weet helemaal niet of mijn programma het voor de camera goed zou doen. Nee, voorlopig denk ik nog niet aan een televisie-optreden.'
Hij staat op, over enkele minuten zal hij beginnen. Het geroezemoes van de zaal dringt door in zijn kleedkamer. Hij schikt zijn smoking, werpt een laatste blik in de spiegel en wenkt pianist Michel Plemper. In zijn pochette stopt hij een klein zilverachtig microfoontje, dat lijkt op een roosje.

STEVEN KEY

1964

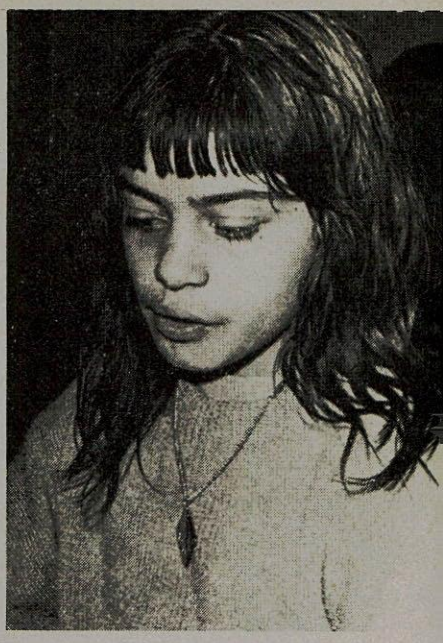

ZIGEUNERS

Zes miljoen zigeuners zwerven door de wereld langs zelfgekozen wegen. Gelovige, in onze ogen soms bijgelovige mensen, bijeengehouden door sterke familiebanden en hechte tradities. Een eigen wereld met een eigen taal en een eigen verbindingssysteem. Sterft een zigeunerkoning of een zigeunerkoningin, dan komen uit alle windstreken de zigeuners samen om bij de begrafenis aanwezig te zijn. Vorig jaar was Nederland daar getuige van, toen de zigeuners hun koning Westhiner in Sliedrecht ten grave droegen. (zie foto)

Overal in Europa zijn zigeuners te vinden: voor een wagen in het Griekse Piraeus, in cafés als violist (al is de violist op de foto — de zoon van Tata Mirando — dan ook een uitgestotene, die alleen nog jazz speelt; 'als ik zigeunermuziek speel, ga ik huilen,' zegt hij), in Spanje, in Duitsland. Tom Weerheym kwam hem op zijn zwerftochten vaak tegen. Zijn foto's op deze pagina zijn daar afspiegelingen van.

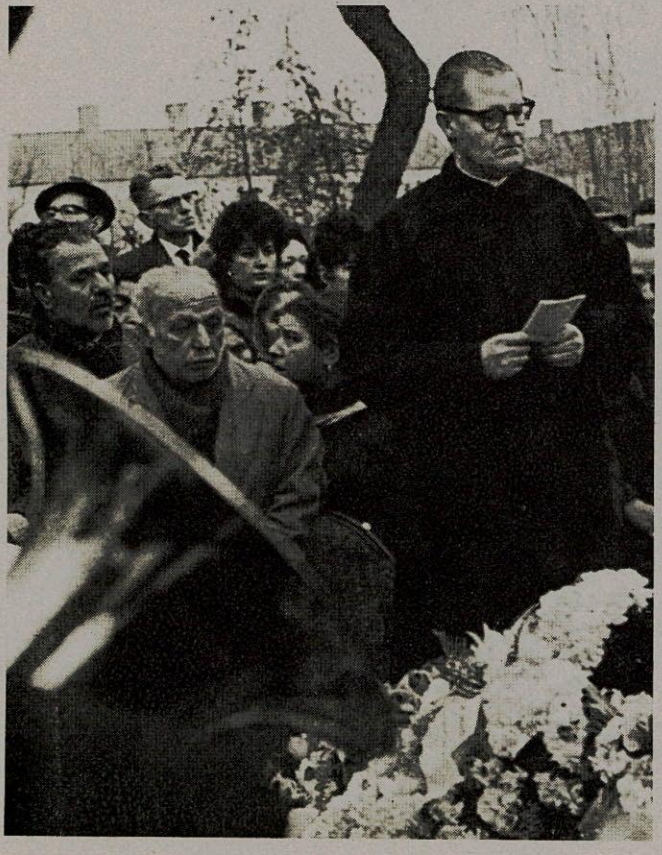

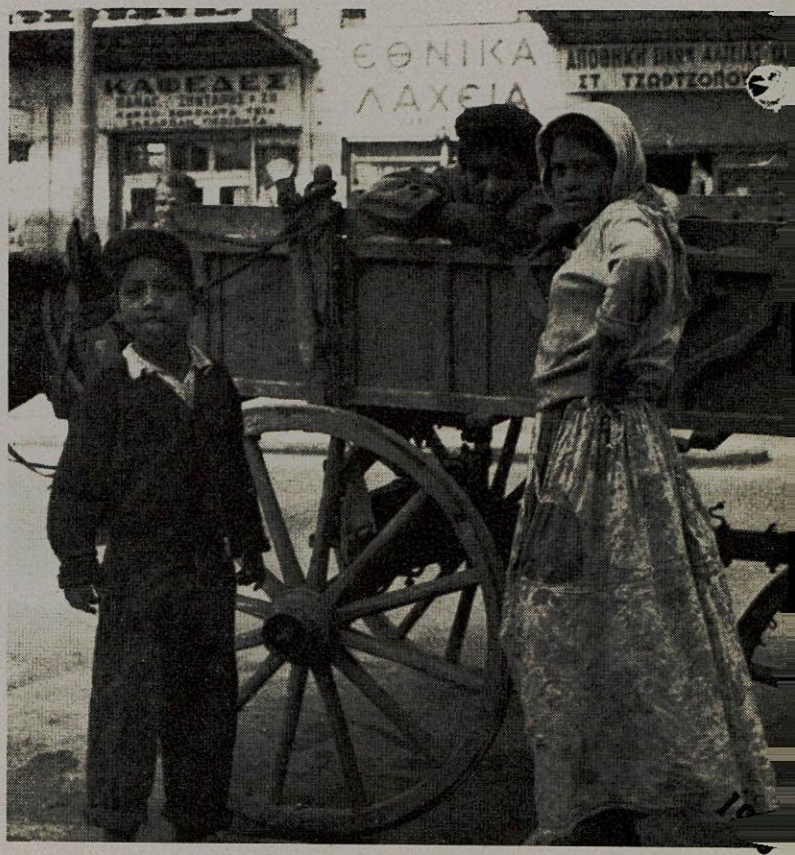

VVDM

Het zal de meeste lezers al wel bekend zijn: begin september is in Ede een vereniging van dienstplichtige militairen opgericht die zich ten doel stelt op positieve wijze de belangen van de dienstplichtige militairen beneden de rang van onder-officier te behartigen. Het ligt in de bedoeling van de initiatiefnemers dat de vereniging zal uitgroeien tot een landelijke organisatie.

Het bestuur van de jonge vereniging heeft reeds direct een aantal concrete wensen op tafel gelegd:

- Afschaffing van de huidige vorm van streng arrest,
- Afschaffing van licht arrest in de verlofdagen,
- Het verkrijgen van stemrecht voor militairen, ook als ze de normale stemgerechtigde leeftijd nog niet hebben bereikt,
- Afschaffing van de lijst van verboden literatuur voor militairen,
- Afschaffing van de groetplicht,
- Afschaffing van onnodig corvee,
- Het bevorderen van de mogelijkheid om na de diensturen in burger gekleed te gaan.

Het bestuur heeft verder met grote nadruk aangekondigd dat zij haar werkzaamheden wil verrichten binnen de bestaande krijgstuchtelijke verhoudingen.

Als ik goed ben geïnformeerd is het de bedoeling van de minister en de legerautoriteiten dat men vooralsnog eens rustig afwacht waar toe deze zaak zich ontwikkelt. Er is geen sprake van stormachtige toejuiching van hogerhand, zoals sommige kranten meenden te moeten suggereren, er is ook geen neiging om de vereniging tegen te werken. In het besef dat de militair, binnen het kader van de wet en het reglement op de krijgstucht, zijn burgerlijke vrijheid behoudt en dus kan benutten, willen de autoriteiten de gang van zaken eerst maar eens afwachten.

Ik geloof dat dat een wijs besluit is van de autoriteiten maar ik ben ook van mening dat een geestelijk verzorger wel een stap verder kan gaan. Ik wil het dan ook niet onder stoelen of banken steken dat ik me oprecht verheug over dit initiatief van de militairen in Ede. Het is natuurlijk zo dat de wensen die de vereniging koestert of nog zal koesteren discutabel zijn. Sommige zullen in aanmerking komen voor inwilliging, andere niet, dat is een kwestie van redelijk overleg.

Voor mij ligt het belangrijke van de zaak in het initiatief zelf. Maar al te vaak ontladen ongenoegens die dienstplichtige militairen ondervinden zich slechts in een wezenloos gekanker; het verheugt me dat dat nu eens niet het geval is en dat deze militairen een positieve bijdrage willen leveren tot het verbeteren van de situatie waarin zij verkeren. Het behoort tot de kenmerken van de democratische samenleving dat mensen het recht hebben om over hun eigen situatie na te denken en daarin, zo mogelijk, individueel of in verenigingsverband, verbetering te brengen.

Dat de militairen in Ede de belangstelling opbrengen en zich de moeite willen getroosten om dit aan te pakken vind ik ronduit een winst. Ik sta nl. beslist niet aan de kant van degenen die menen dat er wel over de situatie van de dienstplichtige militairen gesproken kan worden maar dat zij zichzelf daar buiten hebben te houden.

Ik wil daarom de jonge vereniging een hartelijk welkom toeroepen en de wens uitspreken dat leden en bestuursleden door wijsheid en doorzettingsvermogen er in zullen slagen hun vereniging een waardige plaats te geven binnen de militaire samenleving.

RED.

ego

Maandblad van de humanistische geestelijke verzorging voor militairen

No. 54 – oktober 1966

3de jaargang

Redacteur: H. Lips, Hoofdraadsman

Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Hoofdstraat 84,
Driebergen
telefoon 03438 – 2878

Vaste medewerkers:

N. Haasbroek
W. Jesse
Henk J. Meier
Bob van Opzeeland
Bert Vuijsje
T. Weerheym
Dick Zaal

Abonnementsprijs: *f* 5,– per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen

Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling

Bij de voorplaat:

Artis, Amsterdam. In september, de zogenaamde 'kwartjesmaand', hebben weer vele duizenden de dierentuin van de hoofdstad bezocht. Deze ezeltjes zijn de drukte een beetje moe. Onze fotograaf zag in dit tweetal een leuk 'spiegelbeeld'.

PROVO, ja of nee?

De redactie van Ego heeft mij gevraagd uiteen te zetten wat het Provoschap (met hoofdletters nog wel) inhoudt. Dit blijkt echter een moeilijke opgaaf. Wat houdt b.v. christen zijn of marxist zijn in? Ik vertel liever eerst iets over de beweging Provo en hopelijk zal de inhoud van het Provoschap er uit te voorschijn komen.

De beweging Provo is in volle ontwikkeling: het is een echte *beweging*, omdat er zoveel in gebeurt. In Provo bewegen zich allerlei stromingen. Provo is een vergaarbak van lust- en onlustgevoelens en de daarmee samenhangende agressies, die we overigens op niet-gewelddadige wijze uiten. Provo is een trefpunt van jongeren en al wat ouderen die elkaar beïnvloeden met allerlei opvattingen en sentimenten. Daarom heeft Provo geen vaststaande normen, meningen en beginselen. Wij zijn antidogmatisch, omdat dogmatiek in de eerste plaats op gemakzucht duidt en in de tweede plaats, omdat dogmatisering van 'waarheden' onherroepelijk scheuringen binnen Provo zou veroorzaken. Provo is immers net zo'n complex als de maatschappij waardoor zij is opgeroepen. Provo is een echte anti-beweging die inmiddels veel positiefs heeft opgeleverd.

Ondanks Provo's veelheid van stromingen is de provo als individu toch wel te herkennen aan trekken die hij met andere provo's gemeen heeft. Hij staat sceptisch tegenover een overheid die bestaande problemen negeert, of als ze ze niet de baas kan onder de tafel schuift. Verder is hij ook nog eens ontevreden met het maatschappelijk bestel. Gemeen heeft de provo ook een protesthouding tegen de politici van de status-quo, die nu, twintig jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog, nog steeds geen vrede hebben gebracht en zelfs die vrede tegenwerken uit hoofde van overleefde partij- en/of klassebelangen.

Geen debatingclub

Voorts is karakteristiek voor de provo's dat hun scepsis niet leidt tot een vrijblijvende kritiek. Provo is geen debatingclub waar men hoffelijk over elkaars vooroordelen praat. De provo protesteert, een bezigheid die men sinds jaren schijnt te zijn verleerd. De provo protesteert effectief met alle stijlmiddelen (ook de absurde) die hem ten dienste staan. De provo provoceert tot een contra-protest. De provo dwingt tot een keuze: vóór of tegen. De provo maakt de discussie los. Provoprotesten zijn spontaan, niet volgens plan georganiseerd. Een georganiseerde demonstratie met van overheidswege gecastreerde leuzen gaat geheel in tegen de essentie van het provoschap, dat zich immers heeft ontwikkeld uit die spontane uiting bij uitstek: de happening. Het provotariaat ontleent zijn lenigheid en zijn stootkracht juist aan het feit dat het een onberekenbare factor is voor de overheid. Zijn onberekenbaarheid fnuikt de overheid in haar machtsmisbruik.

Een voorbeeld: Burgemeester Van Hall verbiedt een demonstratie van het Comité 10-3-66, omdat bepaalde, toch niet onvriendelijke leuzen hem niet naar de zin waren. Provo reageert spontaan met een illegale, geslaagde demonstratie. Resultaat: voorpaginanieuws in de gehele dagbladpers. Er zijn 300 deelnemers bij betrokken. Tien dagen later volgt een tweede illegale demonstratie. Ditmaal ligt het aantal demonstranten rond de duizend.

Bindend elelement voor de heterogene provogroep is de gemeenschappelijk beleden zin voor persoonlijke vrijheid, resulterend in een non-conformisme, militant antimilitarisme en een 'lief' anarchisme. Men zou in de provogroep vier stromingen kunnen constateren, die echter alle in elkaar overlopen. De eerste groep, die van de happeners, is ontstaan uit de artistieke happening zoals die in Amsterdam en Antwerpen werden beoefend. Uiteraard namen de politie en de burgerij aanstoot. De (rechtse) provocatie kwam dan ook weer wetmatig van de in kunstvijandige zin opgevoede burger en zijn gelaarsde beschermer, oom agent. Resultaat: de artistieke happening slaat om in een politiek getinte: de provo-happening. Dit is een collectieve uiting van verzet tegen het gezag, dat zich zo nodig moest laten gelden en dat voor de zoveelste maal bewees dat kunst en autoriteit elkaars doodsvijanden zijn, wanneer kunst geen opsmuk betekent maar onafhankelijkheidszin, levensdrang, kritiek en protest.

De tweede groep is de groep van de beat(nik)s en de hipsters. Zij distantiëren zich opzettelijk van de maatschappelijke fatsoensnormen: de eersten door een onverzorgd uiterlijk, de hipsters door een dandyachtige opschik. Samen staan zij tegenover de square, de uniforme massamens. Zij zijn belijdende escapisten, die de maatschappij ontvluchten middels hasjish, marihuana, LSD en andere high-makende middelen. De derde groep wordt gevormd door de denkers/schrijvers. Zij publiceren en verspreiden hun zienswijzen in bladen als Provo, Revo, Eindelijk, Propria Cures, Scandal en in andere bladen.

De vierde groep ten slotte is de groep van de activisten. Zij zijn van mening dat demonstratie, sit-in, teach-in, forum en de aanwezigheid van provo's op vergaderingen van andersdenkenden belangrijk kunnen bijdragen tot het mobiliseren van de openbare mening in provozin. De activisten gaan geen redelijk middel uit de weg, als het maar publiciteit oplevert. De activisten reageren spontaan en adequaat op gebeurtenissen die de wereldvrede en onze persoonlijke vrijheid nog verder in het nauw kunnen drijven.

Radicaal

Wat betreft de buitenlandse politiek is Provo radicaal antimilitaristisch, omdat militarisme en vrijheid niet te rijmen zijn. Ons antimilitarisme sluit overigens

steun aan de Vietcong niet uit. De betrekkelijke vrijheid die wij zelf genieten, gunnen we ook anderen. Militarisme leidt nooit tot een blijvende oplossing. 20 jaar Nederland in NAVO-verband, 20 jaar kernbewapening, 20 jaar balance of terror hebben ons geen stap dichter bij een duurzame wereldvrede gebracht. Integendeel, de kansen op een mucleaire wereldvernietiging zijn tot in het waanzinnige gestegen.

De aanleiding tot de bewapeningswedloop is inmiddels praktisch hersenschimmig geworden: geen verstandig mens gelooft thans meer, dat de landen van het Warschaupact, de militaire tegenhanger van de NAVO, een aanval op het Westen in de zin hebben. Vele mensen zijn er nu wel achter dat militaire en economische agressie altijd vanuit het veel sterkere 'vrije Westen' komen en dat een dergelijke agressie de liberalisering in de Sowjet-Unie en in China onnodig uitstel bezorgt.

Meer dan ontstellend is het feit dat

de onlangs in Spanje gedropte kernbommen geen nationale hysterie ontketenden. Ligt dit aan de welvaartsapathie? Neen, we hebben het over het paupersland Spanje. Het uitblijven van paniek wijst in een andere richting: de beoogde *terror* blijkt in de eerste plaats het thuisfront zelf te hebben verstijfd! De bewoner van de 'vrije wereld' voelt zich allerminst beschermd en hoe zou hij ook . . . Voor zover hij zich nog over een probleem opwindt, voelt hij allereerst zijn machteloosheid tegenover de autoriteiten die collectief over zijn leven beschikken, zoals nog geen enkele tiran in de wereldgeschiedenis ooit heeft gekund. De provo kan dan ook in het militaire overwicht van de 'vrije wereld' slechts een aanleiding tot onderdrukking en economische uitbuiting van achtergebleven gebieden zien. Voeg daarbij dat de westerse democratieën een allengs autoritairder karakter aannemen en het is wel duidelijk dat de provo de prijs van de militaire 'bescherming' te hoog vindt.

Via de autoritaire allures van de democratische regeringen belanden we nu op binnenlands terrein. Ik schreef al dat de provo's vooral bijeengehouden worden door hun vrijheidszin en wantrouwen jegens de bedoelingen van de autoriteiten. Wie verzekert de provo's dat, gegeven de nauwe samenwerking tussen Den Haag en het aartsautoritaire Bonn, vérstrekkende volmachten als het Notstandsgesetz in Nederland tot de onmogelijkheden behoort? Wij verheugen ons immers al in een BVD die de gangen van republikeinsgezinden nagaat, republikeinsgezinde demonstranten in samenwerking met rechercheurs van de straat oppikt en daardoor blijk geeft niet de democratie — waarmee de BVD toch al in strijd is — maar de monarchie te beschermen. Naast de BVD kennen we dan nog de nodige andere conservatieve instellingen, waarvan de democratische gezindheid wel altijd problematisch zal blijven: leger, kerk, politie en vorstenhuis.

Het verzet hiertegen komt bijna uitsluitend van de jeugd en van vele 'onverzoenlijken' uit het verzet. Over de intellectuele top behoeft men zich ook al geen illusies te koesteren, wanneer het de studentencorpora betreft. De provo is beducht voor het steeds sterker wordende autoritaire gezag, dat zich achter een ijzeren gordijn van bureaucratie verschanst. Maar hij weet ook wat hij ertegenover kan stellen: burgerlijke ongehoorzaamheid, demonstratie, teach-in, voetbalwedstrijd (?) en staking. Hij kan het autoritaire gezag op talrijke manieren helpen uithollen, totdat het ten slotte ineenstort.

Vijf witte plannen

Voornamelijk ter gelegenheid van de gemeenteraadsverkiezingen kwam het subversieve provotariaat met maar liefst vijf witte plannen. Het witte fietsenplan zal een einde maken aan de verkeerschaos. Het centrum dient gesloten te worden voor het particuliere autoverkeer. Het openbaar vervoer kan zijn vervoerscapaciteit dan van 60 pct. opvoeren tot 95 pct., omdat het niet langer door het particuliere autoverkeer wordt gehinderd. Resultaat grotere frequentie en een winst van twee miljoen per jaar. Ter verdere uitbreiding van het openbaar vervoer dienen 20.000 witte fietsen te worden gekocht (kosten één miljoen) die van iedereen en van niemand zijn.

Het witte schoorstenenplan kan de luchtvervuiling beëindigen. Provo wil het lozen van vuil in de lucht zwaar belasten. Afgevoerde lucht dient volledig door naverbranders gekraakt te worden. Het lozen van giftige gassen is verboden.

Het witte kippenplan verandert de knuppelende smeris in een sociaal werker, de diender. De agent is ongewapend net zoals z'n Engelse collega, de onvolprezen Bobby.

Het witte huizenplan maakt een einde aan de woningnood. Provo verft de deurposten van leegstaande pandjes wit ten teken dat iedere woningzoekende daarin kan trekken. De kwantitatieve woningnood dient eerst opgelost te worden, pas daarna de kwalitatieve.

Het witte wijvenplan wil seksuele voorlichting voor minderjarigen. Er zullen ongeveer vijftien consultatiebureaus moeten komen in Amsterdam. Pil en voorbehoedmiddelen worden vrij verkocht.

En ander punt is onze wil tot communicatie. Provo blijft het geestelijke klimaat bevorderen, waarin de mens zich kan ontdoen van zijn levensbeschouwelijke schil, omdat die schil de communicatie maar in de weg zit.

Een groot deel van het Provostreven is te vangen onder de noemer: Amsterdam optimale welzijnsstad. Welvaart is best, maar mag niet ten koste gaan van welzijn, van leefruimte en frisse lucht. In plaats van afbraak in de binnenstad nu, opbouw van een speelstad in de toekomst. Provo ziet een unieke situatie onder ogen: nl. die van een betrekkelijke welvaart, waarbinnen de mens ruimte krijgt (vrije tijd) om zich creatief te uiten. Dat de provo's voor hun inzicht voorlopig op stokslagen met trapsaus worden onthaald, bewijst alleen maar dat de meest voor de hand liggende waarheden voor de autoriteiten de minst grijpbare zijn.

BERNHARD DE VRIES

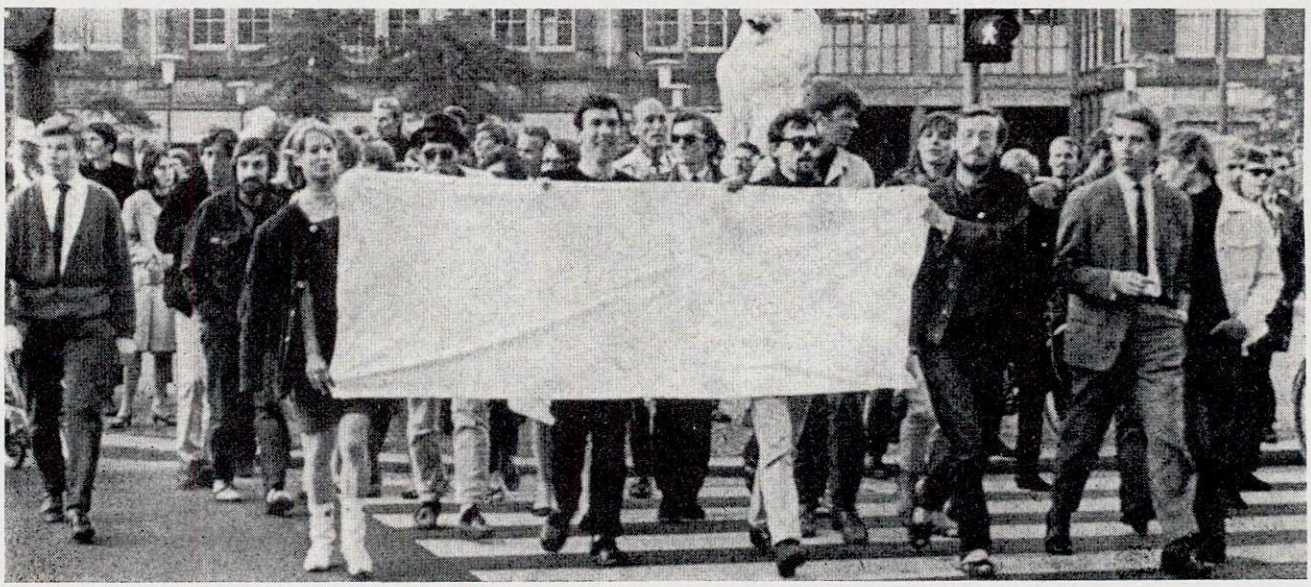

1966

Geestelijke verzorgers in uniform

De strijd die zich indertijd tussen de predikanten Diekerhof en Bos heeft afgespeeld heeft zich verplaatst naar hoger niveau en is thans, gelukkig met het ontbreken van allerlei persoonlijke motieven, een strijd geworden tussen de synode van de hervormde kerk en een goed deel van de krijgsmachtpredikanten.

Er is een rapport van de synode met een daar bij gevoegd minderheidsrapport, er is een uitvoerige brief van de krijgsmachtpredikanten dienend bij de Koninklijke Marine, de Koninklijke Luchtmacht en de 1e Divisie der Koninklijke Landmacht (er wordt niet vermeld wat de mening is van de overige landmachtpredikanten) waarin bezwaren worden ontwikkeld tegen het rapport van de synode.

Wij gaan hier op een en ander in, niet omdat wij leedvermaak hebben om de nu breed opgezette meningsverschillen in hervormde kring maar omdat wij als humanisten met dezelfde problemen te maken hebben en een voortgezette meningsvorming dus ook in onze kring noodzakelijk is. Wij koesteren daarbij trouwens de hoop en de verwachting dat op den langen duur een gemeenschappelijk overleg tussen alle betrokkenen zal kunnen plaats hebben. Maar voorlopig is men in hervormde kring vooral nog onderling bezig.

Dat men in protestante kring veel zorgen over deze zaken heeft komt m.i. omdat de meningsverschillen in deze kringen het grootst zijn terwijl bovendien, door de verschillende protestante kerkgenootschappen, de structuur van de protestante geestelijke verzorging vele malen ingewikkelder is dan de structuur van b.v. de katholieke of humanistische geestelijke verzorging.

De problemen die in de rapporten en de brief worden aangesneden zijn in wezen dezelfde problemen als van het conflict Diekerhof-Bos nl. Plaats en taak van kerk (verbond) en overheid t.a.v. de geestelijke verzorging, de hierarchie in de geestelijke verzorging, uniform en rangonderscheidingstekens.

Ik heb in Ego over deze onderwerpen reeds enkele malen mijn gedachten kunnen weergeven. Nu is het echter niet zo dat men in de loop van enkele jaren onveranderlijk bij dezelfde gedachten blijft staan. Althans met mij is dat niet het geval. In het onderstaande zal de lezer duidelijk worden hoe ik thans over deze dingen denk.

Achtergrond

Er is natuurlijk geen sprake van dat slechts een persoonlijk conflict de oorzaak zou zijn van de gerezen meningsverschillen.

In wezen ligt m.i. de kern van het probleem in het feit dat tot voor een kort aantal jaren de kerkelijke geestelijke verzorgers zich in sterke mate vereenzelvigden met het bestaan en de doeleinden van de strijdkrachten terwijl in de laatste jaren, vooral in de hervormde kerk, niet alleen twijfel omtrent deze houding is ontstaan maar zelfs een principieel andere houding, waarbij distantie de plaats van de vereenzelviging inneemt, meer en meer de nadruk krijgt.

Verontrust door de grote spanningen in de wereld en onder de druk van de steeds grotere produktie van atomaire, chemische en biologische wapenen en daar toe op zichzelf reeds aangespoord door het nieuwe theologische denken dat schoonschip maakte met allerlei tradities en conventies, hebben de kerken zich opnieuw bezonnen op de verhouding kerk en strijdkrachten en kwamen ze steeds meer tot de conclusie dat zij, om het evangelisch woord vrij en onbevangen te kunnen spreken, zich zouden moeten losmaken van bindingen die in het verleden wellicht toelaatbaar hadden geleken maar het nu niet meer waren.

De krijgsmachtpredikanten echter waren door traditie en conventie, door hun ambtelijke status, door uniform en distinctieven en wellicht nog het meest door een bepaalde psyché, zozeer geassocieerd met de strijdkrachten dat een werkelijke distantie, zelfs als die rationeel werd aanvaard, bijna onmogelijk was.
Trouwens de strijdkrachten gingen ook zelf hun woordje meespreken, ondanks verklaringen van politiek en militair bevoegde zijden, kan men vandaag nog allerwegen commandanten tegen komen die het vanzelfsprekend vinden dat de geestelijke verzorgers als moreelsofficieren functioneren en die zich min of meer verraden gevoelen als zij bemerken dat dat toch echt niet meer het geval is.

Zo kwamen de krijgsmachtpredikanten onder zware druk, aan de ene kant hun kerk, die zich vernieuwde en zich soms op voor hen verontrustende wijze uitsprak (Atoomwapenrapport van de hervormde synode), aan de andere kant traditie, conventie en psyché waarvan ze zich maar moeilijk konden bevrijden, bovendien nog de druk van bevriende commandanten en ondercommandanten.

Het is eigenlijk nauwelijks verbazingwekkend dat dat hier en daar tot haast tragische situaties heeft geleid. Situaties die zich bovendien snel tot een conflict konden ontwikkelen (Bos-Diekerhof) als er ook nog persoonlijke controversen bijkwamen.

Dat ook de katholieke geestelijke verzorging niet geheel gevrijwaard is gebleven van dit soort conflicten bewijst de huidige misère met het blad G 3. De eenvoudiger structuur van de katholieke geestelijke verzorging en de in de katholieke kerk toch reeds aanwezige hiërarchische verhoudingen zullen mogelijke oplossingen misschien geruislozer doen verlopen.

En de humanistische geestelijke verzorging?

Het feit dat het Humanistisch Verbond zich eerst na de laatste oorlog op het terrein van de geestelijke verzorging kon gaan bewegen en dat het eerst drie jaar geleden, toen de nieuwe inzichten al duidelijk aanwezig waren, zich in de strijdkrachten heeft begeven, heeft ons waarschijnlijk behoed voor soortgelijke situaties en conflicten. Vanaf het begin is het Humanistisch Verbond, en zijn zijn geestelijke verzorgers, zich ervan bewust geweest dat een associatie met bestaan en doeleinden van de strijdkrachten voor de geestelijke verzorging funest zou zijn. Wat niet wegneemt dat ook in humanistische kring de bewegingen van de geestelijke verzorgers in de strijdkrachten met enige argwaan worden gade geslagen.

In dienst van kerk (verbond) en overheid

De meest belangrijke vraag is waarschijnlijk: moeten de geestelijke verzorgers in dienst zijn van de kerken (of het Humanistisch Verbond) of in dienst van de overheid?

De huidige situatie is dat de geestelijke verzorgers worden voorgedragen door de kerken (het Verbond) en daarna door de minister benoemd (bij Koninklijk Besluit), waardoor zij de status van ambtenaar verkrijgen.

Er bestaat t.a.v. deze situatie nogal enige verwarring. De vorige minister van Defensie heeft eens gezegd dat hij de geestelijke verzorgers beschouwt als gewaardeerde gasten, maar dat is toch nauwelijks vol te houden van mensen die officieel als ambtenaar worden benoemd. Een vraag is ook: zal de minister zich in ieder geval onthouden van ieder ingrijpen in de geestelijke verzorging? Het is meermalen beweerd maar opnieuw: is dat vol te houden? Zou de minister eventuele pacifistische propaganda van geestelijke verzorgers rustig over zijn kant laten gaan en zou b.v. de minister op den duur niet hebben ingegrepen als G 3 op de wijze van het maart-nummer was doorgegaan? Misschien zou in het laatste geval geen verbod maar een inhouding van subsidie hebben gedreigd, maar wat is het verschil? Een verschil van mening en zelfs een conflict tussen aan de ene kant de minister en de militaire autoriteiten en aan de andere kant de kerken of één van de kerken of het Verbond is, naarmate de vereenzelviging kleiner en de distantie groter wordt, zeker niet denkbeeldig. Het zou dan wel een heel ongewenste toestand zijn als de geestelijke verzorgers zowel aan de ene partij als aan de andere verantwoording schuldig waren.

Naarmate de nieuwe inzichten over de verhouding kerken(verbond) en strijdkrachten groeien zal de logische consequentie zijn dat de geestelijke verzor-

gers nog slechts verantwoording schuldig zijn aan hun levensbeschouwelijke organisaties. Eventuele meningsverschillen zullen dan meningsverschillen zijn tussen de overheid en de levensbeschouwelijke organen en niet tussen de overheid en in haar dienst staande geestelijke verzorgers.

Dat een dergelijke nieuwe situatie ook zijn problemen zou meebrengen spreekt wel vanzelf. Men denke daar niet te licht over! Hoe zullen b.v. de geestelijke verzorgers hun werk in tijd van nood kunnen doen als zij niet langer als een geïntegreerd deel zijn opgenomen in de organisatie van de strijdkrachten? Er zouden nog wel wat meer vragen op te werpen zijn.

De discussie in hervormde kring zou men op dit punt zo kunnen samenvatten: de synode wenst inderdaad dat de krijgsmachtpredikanten geheel in dienst van de kerken zullen staan, de protesterende dominees willen, met enkele correcties, de huidige toestand in principe handhaven.

Uniform en rangonderscheidingstekens

Merkwaardig voor mij is dat de synode het uniform (overigens zonder rangonderscheidingstekens) voor geestelijke verzorgers wil handhaven. Niet in dienst dus van de overheid maar wel in het uniform van de overheid! Hoe kan dat? Indien de associatie van de geestelijke verzorgers met de strijdkrachten uiterlijk door één ding wordt gewekt dan is het door het uniform. Wil men de distantie goed duidelijk maken dan zullen de geestelijke verzorgers moeten beginnen met het uniform uit te trekken!

Dat zou dan ook de logische consequentie zijn van het standpunt van de synode. Prof. dr. H. Berkhof heeft in de vergadering van de synode, waar de zaak werd beslist gezegd: Het uniform zonder rangonderscheidingstekens maar met een duidelijk gedragen kruis er op zou de goede combinatie zijn van identificatie en identiteit. Dat de identiteit van de krijgsmachtpredikant met het kruis goed weergegeven zou zijn wil ik niet ontkennen maar in mijn onnozelheid had ik gedacht dat dat kruis ook het identificatie-middel bij uitstek was voor christenen en niet het militaire uniform. Trouwens wat betekenen uiterlijke herkenningen? Moeten we het daar nu werkelijk in de geestelijke verzorging van hebben? Moet de solidariteit van de geestelijk verzorger met de mensen die hij heeft te verzorgen gedemonstreerd worden doordat hij (zonder militair te zijn) dezelfde kleding draagt? Ik mag er niet aan denken dat de geestelijke verzorgers in de gevangenissen dezelfde methode gaan toepassen.

Wie de kant op wil die de synode van de hervormde kerk blijkbaar wil gaan zal ook t.a.v. het uniform-dragen de consequentie moeten trekken en de geestelijke verzorgers ronduit in eigen ambtskleding of in burger in de strijdkrachten moeten zetten. Dat zou trouwens meteen de kwestie van de rangonderscheidingstekens oplossen.

En in tijd van oorlog dan? Wel niemand belet de kerken en het Humanistisch Verbond om voor hun geestelijke verzorgers in de strijdkrachten een ambtskleding te ontwerpen die in tijd van oorlog praktisch zou voldoen. Als daar ooit een internationale afspraak over zou kunnen ontstaan dan behoeft de herkenbaarheid van geestelijke verzorgers nooit meer een probleem te zijn.

Maar de weg die de synode nu t.a.v. uniform heeft gekozen is wel erg halfslachtig.

Ten slotte de rangonderscheidingstekens. Als het uniform werd afgeschaft dan behoefde men over deze zaken niet meer te spreken. Blijft het uniform gehandhaafd dan lijkt het meer dan tijd dat de rangonderscheidingstekens toch verdwijnen. De eenzijdige identificatie met de groep van officieren wordt er te veel door gestimuleerd. Daar wegen enkele praktische voordelen niet tegen op.

De synode wil ze dan ook afschaffen, de protesterende dominees willen ze handhaven o.a. met een beroep op de maatschappelijke positie die de geestelijke verzorgers in de strijdkrachten moeten innemen.

Ik vind het argument van de dominees niet sterk. Natuurlijk nemen geestelijke verzorgers een bepaalde maatschappelijke positie in. Als het goed is ontlenen ze die echter aan hun geestelijke verzorgersschap en niet aan hun gelijkstelling met officiersrangen.

Dit alles werd geschreven met drieërlei doel: ten eerste om de lezers op de hoogte te houden van de ontwikkelingen op dit gebied, ten tweede om de opvattingen van de schrijver te kunnen lanceren, ten derde en ten beste om de lezers ook zelf over deze problemen aan het denken te zetten. Wie de resultaten van dit denken in een leesbaar artikel kan weergeven zal bij de redactie van Ego niet tevergeefs aankloppen.

H. LIPS

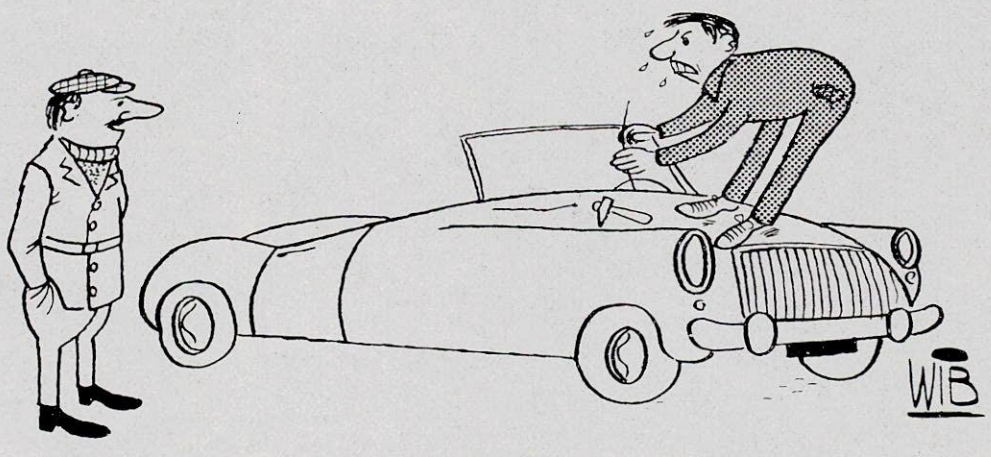

Wel eens eerder een ruitenwisser gedemonteerd eh, monteur?

Het Nederlands cabaret zoekt naar nieuwe wegen

Vorm nog niet gevonden

● Eric Herfst, artistiek en zakelijk leider van Lurelei, 'wil iets geheel anders', maar wat weet hij nog niet.

● Fons Jansen gaat na zijn katholieke shows een 'algemeen' programma brengen.

● Toon Hermans mikt op Amerika. Hij vindt ons land te klein. Via Canada wil hij met zijn Amerikaanse voorstelling (vijf jaar voorbereid) Broadway veroveren.

● Wim Sonneveld is afgestapt van zijn eenmans-formule. Hij doet nu al gezamenlijke tijd samen met Ina van Faassen.

● Sieto Hoving is de laatste tijd duidelijk internationaler geworden. Niet verwonderlijk, want de wereld wordt kleiner, de binnenlandse politiek onbelangrijker, de gebeurtenissen in het buitenland komen steeds meer in de interessesfeer te liggen (Vietnam, Biafra, Tsjechoslowakije, Latijns-Amerika).

Het Nederlandse 'cabaret' blijft intussen tussen aanhalingstekens staan: de nieuwe weg, de moderne vorm, is nog niet gevonden.

Wat is cabaret?

Herfst, Jansen, Hermans, Sonneveld, Hoving, Paul van Vliet (hij blijft Haags!), Wim Kan (leeft hij nog?), Frans Koster, Ramses Shaffy, Henk Elsink, Herman van Veen en Rob van Houten kunnen deze vraag beantwoorden.

Maar wat een verwarring zou dat scheppen. Want welke van de twaalf definities zou de juiste zijn?

Is het de blijheid van Toon Hermans?

Is het de politieke geëngageerdheid van de agressieve Sieto Hoving?

Zijn het de gekke, elastische smoelen van Herman van Veen, de absurde grappen, de 'gags' in het programma van pantomimespeler Rob van Houten, die onder de noemer cabaret vallen?

Als Fons Jansen de eigenaardigheden van de r.-k. kerk aan de kaak stelt, als Wim Sonneveld sentimenteel of clownesk doet, als Lurelei de maatschappij relativeert en mild uit haar voegen rukt, is dat het dan?

Of brengt Wim Kan cabaret door zonder politieke overtuiging (of het moest een rechtse zijn) politici van hun voetstuk te halen?

Scène uit een sketch van het cabaret van Piotr Skrzynecki in Krakow, Polen.

Cabaret is meer dan liedjes zingen, het is meer dan een zaal vermaken ('entertainen'). Het is meer dan vrijblijvende kleinkunst, lichtgewicht theater.

Waar komt het vandaan?

Artistieke vorm

Aan de rand van Parijs, op de helling van de 'Martelaarsberg', Montmartre, ontstond tijdens het einde van de negentiende eeuw de artistieke vorm die later de naam van cabaret zou krijgen. Een uitgelezen plekje voor iets nieuws, iets revolutionairs, deze toen nog geïsoleerde heuvel met zijn veelbewogen historie, zijn landelijke karakter, zijn vrijmoedige bewoners.

Rondom de drie overgebleven molens van de familie Debray — er waren er oorspronkelijk vierentwintig — vormde zich een centrum van danslustige Montmartriaanse schonen en jonge, revolutionaire kunstenaars uit alle delen van Europa.

Daar waar eens de tempels van Mercurius en Mars hun marmeren zuilen verhieven, werden in kroegen, café's en dancings ideeën geboren.

Beukend op een café-piano probeerde de Franse componist-muziekpedagoog Eric Satie de jonge Debussy van zijn Wagneriaanse misvattingen te bevrijden. Dichters, schilders, variété-artiesten en tekenaars discussieerden en gaven gastvoorstellingen. Ateliers verrezen op de helling. Aan de voet van de heuvel was de markt van schildersmodellen, vlak bij de halte van de paardentram, getrokken door één paard van de trammaatschappij en één van de dierenbescherming. De weg naar boven werd gemarkeerd door nachtclubs, wijnschenkerijen en café-chantants.

Het schimmenspeltheater van de galerij van het Palais Royal (het voormalige Palais de Richelieu, bij het Louvre) verhuisde naar Montmartre.

Bekend trefpunt

Le Moulin de la Galette — waar al Montmartres frivoliteit was begonnen, omdat mevrouw Debray zo goed koeken (galettes) kon bakken en haar man lui was en van muziek hield — werd een bekend trefpunt van artiesten en dansgelegenheid. Renoir vereeuwigde het zaterdagse grote dansfestijn in 1875 (Le Bal du Moulin de la Galette).

Het cabaret 'Le Chat Noir' (de zwarte kat), genoemd naar een verhaal van Edgar Allan Poe — werd internationaal bekend.

Le Chat Noir is de historie ingegaan als eerste cabaret. Oprichters waren Rodolphe Salis en Emile Goudeau.

Salis: zoon van een likeurstoker van maakt tussen de verschillende kunst-

Rob van Houten

Lurelei: van links naar rechts Maria Lindes, Eric Herfst, Jasparine de Jong, zijn vrouw, John Lanting (zittend) en Kees van Kooten.

CABARET

uitingen. Het cabaret was de eerste stap naar een totale kunst. Deze stap is niet gevolgd door een tweede.

Het is overigens niet toevallig dat in perioden dat de maatschappij dreigde te ontsporen of al ontspoord was (de Frans-Duitse oorlog, de economische ineenstorting van Europa, de wereldoorlogen) deze uitingsvorm opbloeide. Per definitie is cabaret geëngageerd. Het is revolutionair, soms ook anarchistisch (Maurice Mac-Nab met zijn chansons: 'L'Expulsion des Princes', Le Bal à 'l Hôtel de Ville').

Deze pure cabaretvorm is nog terug te vinden in het Poolse Krakòw, waar Piotr Skrzynecki de autoriteiten tart, maar ook in Tsjechoslowakije, voornamelijk in Praag.

In Engeland vindt men iets dergelijks: de theater-workshops, waar de idee van het 'Brain-stormen' in ere wordt gehouden.

In Nederland wordt iets gedaan dat er op lijkt door geëngageerde voorstanders van totale kunst als Peter Schat, Misja Mengelberg, Mulisch, Louis Andriessen.

Wat in ons land evenwel cabaret wordt genoemd heeft daarmee vaak minder te maken dan de experimenten van Schat cs. Het Nederlandse 'Cabaret' komt voornamelijk neer op het vriendelijk vermaken van het publiek.

Wat betreft karakter komt het bijtende politieke cabaret van Sieto Hoving het meest overeen met het origineel.

In het programma van Rob van Houten zitten absurde vondsten die aan het tv-werk van de Fransman Averty doen denken. Van Houten zou - als hij iets minder pantomime, iets meer 'Gags' in zijn shows zou doen en iets bondiger zou werken - kunnen uitgroeien tot een *echte* moderne cabaretier.

Lurelei vindt wellicht ook de nieuwe weg - kwaliteit zit er genoeg bij deze Amsterdamse groep.

Dat we in Nederland af moeten van de ontstane spraakverwarring is duidelijk. Cabaret is geen avondje uit, is geen entertainment.

Het moet zorgen opnieuw de artistieke voorpost te worden die het was. Dat verlangt een heroriëntering, een mentaliteitsverandering, een internationalisering.

Het volk vermaken mag, maar noem het geen cabaret. Een goede clown is onbetaalbaar, maar verwar hem nooit met een cabaretier.

Pisuisse en Speenhof zijn dood, al een hele tijd. Het heeft geen enkele zin hun geest in deze tijd nog levend te houden.

BOB VAN OPZEELAND

1968

Godelijke afkomst, zonder buitengewone talenten, maar uiterst origineel, een liefhebber van rode wijn, een bluffer, een fantast. Hij schilderde slecht, maakte karikaturen en schreef pamfletten aan de lopende band.

Goudeau: een loensende, donkere, baardige man, een dichter en een oorspronkelijk talent.

Zij vestigden hun exclusieve 'Le Chat Noir' in een leegstaand winkelpand op de boulevard Rochechouart. Aan de decoratie van het interieur werkten tekenaars als Henri Pille en Henri Rivière (bekend onder de naam Caran d'Ache) mee.

Le Chat Noir bestond uit een soort gelagkamer in de vorm van een schildersatelier en een optrekje, bestemd voor eregasten als Satie, Emile Zola, Victor Hugo en Renoir.

Salis en Goudeau organiseerden soirée's. De graaf De Villiers de l'Isle Adam reciteerde er zijn gruwelproza. Leon Bloy zweepte zijn toehoorders op met passages uit zijn aangrijpende felle proza. De Poolse, beeldschone musicienne-dichteres Marysia Krysinska (de enige vrouw in het gezelschap) experimenteerde er als eerste met het 'vers libre'.

Maurice Rollinat liet — zich achter de piano begeleidend — zijn surrealistische wreedheidspoëzie door het zaaltje klinken. Henri Rivière gaf er zijn schimmenspelopvoeringen. Ook chansons klonken er. Het moderne lied werd er geboren. De bekende zangers uit Le Chat Noir zijn Jules Joux, Maurice Mac-Nab en Aristide Bruant, die later zelf een cabaret begon.

Vanuit Parijs begon de opmars van het cabaret. In Berlijn en München (Erica Mann), Oostenrijk (Wenen) en Polen (Warschau en Krakow) werden cabaret-centra gesticht

In die beginjaren was de voorhoede van de Europese kunst te vinden in de exclusiviteit van de cabaretruimte.

Het cabaret was meer een 'Workshop' dan een plaats waar het publiek zich kon vermaken. In de cabarets werden impulsen gegeven aan de moderne kunst, kwam men in verzet tegen het oude, het maatschappelijke bestel, de normen. Het was een bolwerk van artistieke revolutionairen, waar geen scheiding werd ge-

Easy Rider - het 'gewone' beeld van Amerika

Het aardige van het grote land dat Amerika heet, is, dat het daar lijkt of alles kan en mag. Ik schrijf met opzet lijkt, want de film 'Easy Rider' bewijst het tegendeel.

De gemiddelde Amerikaanse burger met zijn gemiddelde inkomen leeft onbekommerd en plezierig zijn leventje. Hij zal zich nauwelijks druk maken als autoriteiten op hun bekende eigen manier 'sheriffje' spelen; hij maakt zich wel – voor zijn tv-toestel gezeten – bijzonder druk over het optreden van het 'langharig, ongewassen en werkschuw tuig', dat niet nalaat zich te manifesteren en te protesteren tegen het (in de ogen van het 'tuig') zo verfoeilijke burgermansdom.

Nu is lang niet alles wat het langharig werkschuw tuig (om deze 'frisse' benaming nogmaals te hanteren) wil voor iedereen gesneden koek. Vooral de oudere generatie kampt met het probleem 'begrip', ze kan de jeugd niet meer volgen.

Eigen levenspatroon

In Amerika, het land waar veel mogelijk is, is dit generatieverschil zeer sterk. Daar hebben beatniks, hippies en wat dies meer zij, een eigen levenspatroon

Boven: Dennis Hopper (links) en Peter Fonda

Links: Fonda alias Captain America en Hopper, stickies rokend bij het kampvuur.

opgebouwd, dat in wezen niet zo veel verschilt van het normale, maar opvattingen over liefde, sex, drugs en godsdienst hebben voor hen een andere, soms diepere betekenis gekregen.

Peter Fonda – broer van Jan 'Barbarella' Fonda en zoon van Henry Fonda (o.a. De twaalf gezworenen) – maakt zijn regie- en produktiedebuut met Easy Rider, onlangs uitgebracht met als titel 'Ongebonden'. De Nederlandse betiteling gold alleen voor de voorpremière, want het filmverhuurkantoor Colombia twijfelt nog en dat bleek uit een enquête, waarin ook de titel 'ongebonden' ter sprake werd gebracht.

Fonda jr. haalde het thema – om het populair te zeggen – van de Amerikaanse straat: de jeugd met de lange haren, levend in communes met eigen landbouwcultures en vrije opvattingen. De commune-leden laten iedereen vrij om te doen en laten wat hij of zij wil. En om te roken wat-ie wil, of het nou een king-size-filter is of een sigaret gevuld met hasjiesj.

Peter Fonda en Dennis Hopper (onafscheidelijke vriend en medespeler) hebben Easy Rider niet slecht geproduced. Er zijn weliswaar momenten in de film, waarbij je geneigd bent te denken aan de gezwollen reclamefilms in de trant van 'Peter Stuyvesant, u geniet zoveel meer,' etc; er zijn ook gedeelten waarin

Fonda zijn kunnen toont. Hij vergeet dan – gelukkig maar – om dramatische effecten op te schroeven en hij vergast de toeschouwer op kostelijk kijkwerk in aangename kleuren. De soms zeer opwindende popmuziek wordt gespeeld o.a. door The Byrds, Steppenwolf en The Jimi Hendrix Experience. Popgeluiden die de film de extra-vaart geven.

Carnavalsfeest

Fonda en Hopper, alias Captain America en Billy, daveren op zwaarverchroomde en wonderlijk geconstrueerde motorfietsen dwars door de Verenigde Staten naar Los Angeles om het daar jaarlijks gehouden carnaval te vieren. Het geld voor die tocht hebben ze verkregen na het smokkelen van een partij heroïne voor een handelaar in verdovende middelen (het karakteristieke boevengezicht is dat van hitplaten-producer Phil Spector).

Door huis noch God gebonden rijden ze dwars door prachtige landstreken over pijlsnelle wegen naar hun bestemming. Tijdens de trip ontmoeten ze jonge mensen van hun eigen soort of mensen die graag mee willen maar dat niet

FILMBESPREKING

aandurven uit vrees voor represailles uit hun naaste omgeving. Het tweetal komt in aanraking met plaatselijke autoriteiten die geen vreemden (lees langharigen, etc.) op het erf dulden en daarom het tuig zonder opgaaf van reden laat opsluiten in een cel tegelijk met iemand die onder invloed het dorpje de nacht daarvoor op stelten heeft gezet. Die iemand koopt zich vrij ('Hier sheriff, voor de moeite, enne... u vertelt niets aan mijn vader. Komt in orde meneer.') en houdt een pleidooi om Captain America en Billy vrij te krijgen.

Dat vrijkopen is een pijnlijk trekje in de film, want het toont duidelijk de corruptie aan die in vooral de kleinere Amerikaanse steden welig tiert.

Na talloze omzwervingen komen Captain America en Billy in de carnavalsstad Los Angeles. En dat feest beleven zij – in gezelschap van twee goedkope hoertjes – als een LSD-trip.

Fonda laat zien, dat hij op zo'n moment tot veel in staat is. Het totale beeld van de LSD-trip komt op de niet-gedrogeerde bezoeker af als een blikverruimende injectie.

Bizar slot

Fonda heeft zijn film bizar laten eindigen. Hij toont ons weer de Stuyvesant-landschappen, vol strakke autosnelwegen en een gammele truck, waaruit plotseling wordt geschoten. De beide motorrijders vallen dodelijk getroffen uit het zadel, de glimmende monsters ronken na in het groene gras.

Ongetwijfeld zal men zich afvragen, na het zien van deze film: 'Gebeurt dat in Amerika nou wel allemaal, het is zo'n vrij land.' Fonda laat ons zien dat in zijn vrijgevochten land, zulke dingen kunnen gebeuren. Hij tipt slechts even aan het generatieconflict, aan de toeschouwer de eer om alles te overpeinzen.

PETER J. MORÉE

Chaplin, de ware (circus-) komiek

Charles Spencer Chaplin (80) is 's werelds grootste komiek. Hij is ook 's werelds meest zuinige filmdistributeur, voornamelijk als het eigen werk betreft. Bijna zijn hele filmoeuvre van na 1918 heeft Chaplin in eigen beheer, en hij is af en toe bereid een rolprent uit zijn collectie af te staan om het grote publiek weer eens gunstig te stemmen. Chaplin heeft namelijk de gewoonte voor zijn films waanzinnig hoge huurbedragen te vragen, althans zo wil de overlevering het. De grote meester heeft echter weer eens met de hand over het hart gestreken en nu draait al weer weken lang de in 1928 voltooide 'The Circus'.

Sensatiepers

De voorbereidingen en het maken van de film kostten Chaplin meer tijd en geld dan hij had voorzien. De moeilijkheden ontstonden voornamelijk door de wispelturigheid van Chaplins tweede vrouw, Lita Grey. Een jaar na de geboorte van hun eerste zoon Sidney diende Lita een eis tot echtscheiding in op grond o.a. van ontrouw en bedreiging haar te zullen vermoorden(!). Het echtscheidingsproces werd in Amerika een sensatie van de eerste orde. Letterlijk iedereen bemoeide zich er mee, de sensatiepers sprong er boven op, de door de buitenstaanders zo gehate vrouwenclubs hitsten de volkswoede naar een ongekende hoogte, zodat kunstenaars van naam zich genoodzaakt zagen om voor Chaplin in de bres te springen.

De produktie van The Circus was tijdens die geruchtmakende tijd volledig gestaakt. Want op alle bezittingen van Chaplin was beslag gelegd, ook op zijn kleine studio in Hollywood.

Chaplin had zich terdege voorbereid om deze film te maken. Hij had een heus circus laten bouwen achter zijn studio, hij leerde koorddansen. En medehoofdrolspeelster Maerna Kennedy kreeg paardrijlessen om als schoonrijdster te kunnen schitteren.

De kopie die nu in onze bioscopen draait, mist het 'verregende' en 'verknipte' beeld. Chaplin heeft er alles aan gedaan om de ouderdom er buiten te houden.

De onvermoeibare meester heeft op 79-jarige leeftijd nog gauw de muzikale begeleiding bij deze stomme film verzorgd en hij zingt zelf een heerlijk sentimenteel liedje, dat verder in de film als thema zo nu en dan opduikt.

Eeuwige zwerver

Chaplin speelt ook nu weer de eeuwige zwerver, die goed doet, maar nooit goed ontmoet. Hij verzeilt midden in het circusleven als hij betrokken raakt bij een geval van zakkenrollerij en vluchtend voor de politie een spiegel-doolhof inrent. Deze scène vormt al het eerste hoogtepunt, er zullen nog vele volgen. Elk over Chaplin op papier geschreven uitleg van zijn grappen doet echter afbreuk aan het genie dat Charles Spencer Chaplin heet, daarom op naar 'The Circus'.

P. J. M.

Ermelo

Het is al weer enige maanden geleden dat een aantal militairen uit Ermelo de minister van Defensie een brief gestuurd heeft waarin zij hem meedeelden 'dat zij zich niet zonder meer ter beschikking zullen stellen voor een militaire aktie, waartoe buiten hen om is besloten'. De brief bevatte een aantal argumenten die nadien alle in de pers zijn vermeld. De brief bracht een schok en er is van allerlei kant op gereageerd, de militairen in Ermelo zijn verhoord, er zijn de gebruikelijke vragen in de kamer gesteld, de kranten hebben zich er enige weken mee bezig gehouden. En zo langzamerhand is ook deze zaak min of meer verzand hoewel de betrokken militairen in een later stadium nog eens bij de minister hebben aangedrongen op een antwoord op hun eerste brief.

Toch heeft deze aktie vanuit Ermelo een klemmende vraag opgeworpen: In hoeverre is een militair nu werkelijk gehoorzaamheid verschuldigd aan opgedragen bevelen? Het is een vraag die velen op zich zelf reeds een gruwel is en het is dan ook niet vreemd dat er soms zeer emotioneel op de brief is gereageerd. Ik moet eerlijk zeggen dat ik met het antwoord wel wat in de maag zit. Natuurlijk met het reglement op de krijgstucht in de hand ben je gauw klaar met de beantwoording van de vraag maar ik ben er niet zeker van dat in dat reglement geestelijke en zedelijke vraagstukken uitputtend worden behandeld.

Ook politiek gezien kun je gemakkelijk korte metten maken met de gestelde vraag. Waar blijven we immers als regering en militaire autoriteiten niet zonder meer kunnen rekenen op de loyaliteit van hun militairen! Onze veiligheid lijkt rechtstreeks afhankelijk van een gegarandeerde gehoorzaamheid van militairen aan het hun opgedragen bevel. Natuurlijk erkent men bepaalde uitzonderingssituaties waarin gehoorzaamheid niet verplicht, ja zelfs niet geoorloofd zou zijn (afgezien van de vraag wat daar ooit in de praktijk van terecht komt) maar in zijn algemeenheid geldt de gehoorzaamheid als een van de grondslagen voor het militair bedrijf.

Wel kan een militair een beroep doen op de wet gewetensbezwaarden maar die geldt niet voor gevallen als Ermelo, in die wet gaat het over gewetensbezwaren tegen oorlogsgeweld in het algemeen. De moeilijkheid is dat een mens het in overeenstemming met zijn geweten kan voelen om geweld te gebruiken tegen binnendringende Duitse troepen (1940) maar het als in strijd met zijn geweten kan ervaren om militair geweld te gebruiken tegenover voor hun vrijheid strijdende Indonesiërs (1948).

De stelling dat wie in het ene geval 'ja' zegt, ook in het andere geval 'ja' behoort te zeggen, is natuurlijk onzin. De gedachte dat dat slechts verstandelijke beoordelingen zijn en dat je geweten daar niets mee te maken heeft, lijkt mij vreemd. Maar als nu het parlement, met de meerderheid van het volk achter zich, heeft besloten tot politionele aktie, tot gewelddadig ingrijpen, tot oorlogsvoering, ben je dan als enkeling niet verplicht om te gehoorzamen? Daar ligt precies de kern van de zaak!

Kan de individuele mens verplicht worden tot daden die hij met zijn gehele geweten verwerpt, hoewel hij weet dat de meerderheid van de mensen om hem heen deze gewetensbezwaren niet deelt? Kan dat zelfs in die mate dat hij verplicht kan worden zijn leven te geven en dat van anderen te vernietigen, voor een zaak die hij in zijn geweten verfoeit?

Hier ligt een vraag waar de kerken, het Humanistisch Verbond, de regering, de volksvertegenwoordiging en de militairen niet blijvend omheen kunnen. En zeker de geestelijke verzorgers niet!

RED.

ego

Maandblad van de humanistische geestelijke verzorging voor militairen

Nr. 8, augustus
9de jaargang

Redacteur: H. Lips, Hoofdraadsman

Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Hoofdstraat 84,
Driebergen
telefoon 03438 – 2878

Vaste medewerkers:
Nico Haasbroek
Wim Jesse
Peter J. Morée
Rien Robijns
Bert Vuijsje
Tom Weerheijm
Dick Zaal

Abonnementsprijs *f* 6,– per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen

Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Bij de voorplaat:

Johan Meinders fotografeerde deze stralende jongeman. Zo maar een 'shot', want waar Johan deze plaat schoot is niet bekend.

1970

CARTOONS

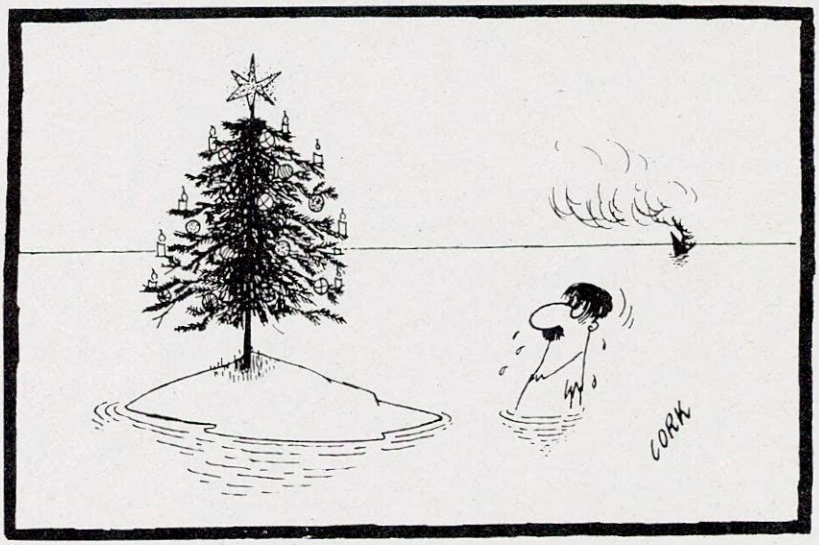

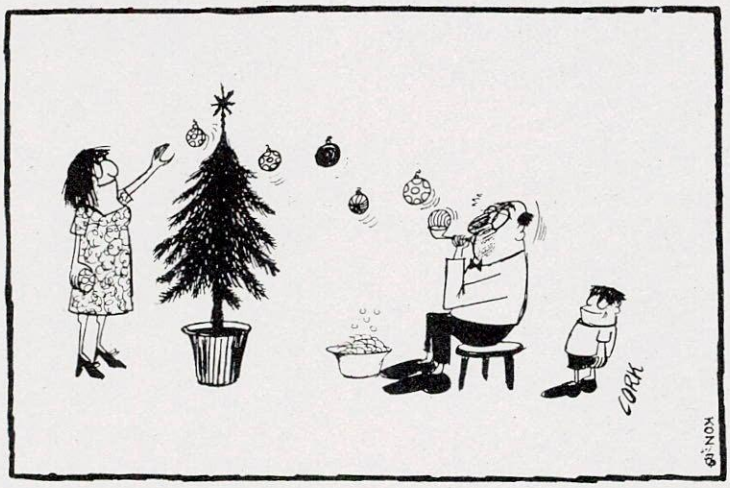

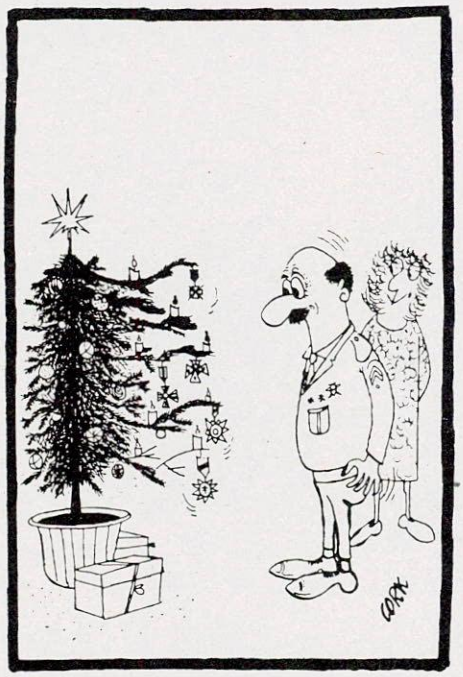

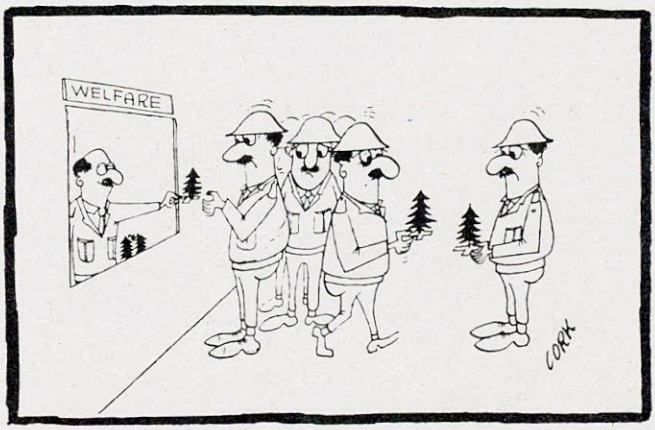

Straf

Commandant (ernstig): „Kom verder"
Soldaat (groetend): „Soldaat De Vries meldt zich"
Commandant: „Ja De Vries, op de plaats rust. De Vries, je staat hier voor me omdat je voor de tweede maal binnen korte tijd te laat bent opgestaan. Je weet dat we dat niet kunnen tolereren, De Vries." (De commandant neemt een pedagogische pauze in acht, waarna hij streng verder gaat) „Je begrijpt dat ik je moet straffen. Morgenochtend om negen uur verwacht ik je hier weer. Je moet snappen dat we zoiets niet kunnen tolereren. Nog iets op te merken?"
Soldaat: „Niets commandant".
De gedachten van de soldaat zijn moeilijk samen te vatten.
Commandant: „Goed De Vries, tot morgenochtend"
Soldaat: „Nog iets van uw orders commandant?"
Commandant (vaderlijk): „Nee nee, ga nu maar".
Soldaat De Vries vertrekt.
De commandant peinst.
(„Wat zullen we doen. Twee dagen licht? Of drie dagen? Of voor één keer nog een waarschuwing? Maar hij is al een keer gewaarschuwd! Twee dagen zwaar? Die baard staat me eigenlijk helemaal niet aan. Er moet maar eens opgetreden worden. Bah, die langslaperij. Twee dagen zwaar. Of licht?")
De commandant gaat koffiedrinken.
De koffie smaakt best.
En die mop was ook goed.
(„Zullen we toch maar licht doen? Een dag of twee? Och een keertje verslapen. Of een flinke waarschuwing, met even streng kijken? Maar nee, ik héb hem al eens gewaarschuwd, en we kunnen het toch eigenlijk niet tolereren. Toch maar straffen. Een dagje licht? Of twee?").
De commandant fietst naar huis. Hij woont vlakbij. Een jongen op een brommer geeft hem geen voorrang. De jongen lacht, de commandant fronst.
„Toch maar zwaar, denk ik. Twee dagen. Die kinderachtige langslaperij. Drie dagen, daar zal-ie van opknappen. Die malle baard. Of vier dagen?")
De commandant komt thuis. Hij eet voortreffelijk. De strip loopt zoals hij had gedacht.
De teevee-film is ontroerend.
(„Nee laten we het maar bij licht houden. Een dag of drie, twee. De jongen is nu eenmaal zo geaard, twee dagen licht, ja, dat doen we. Maar de volgende keer natuurlijk zwaar, we blijven niet aan de gang. En dan in het weekend, want eigenlijk kunnen we het niet tolereren. Twee dagen licht, of is één voldoende?").
De commandant gaat naar bed.
Hij heeft een verrukkelijke nacht.
Je bent een engel, fluistert zijn vrouw.
Het ontbijt is stevig. Het nieuws valt wel mee.
(„Ach, een keertje langslapen. 't Gebeurt wel meer, het overkomt iedereen wel eens. Een flinke waarschuwing, maar dan ook een flinke, lijkt me voldoende. Even goed boos kijken. Wat zal-ie schrikken, die baard").
De commandant fietst naar de kazerne. Hij werkt vlakbij.
Hij heeft tegenwind.
(„Maar ik héb hem al eens gewaarschuwd. Dit is al de tweede maal. We kunnen het toch niet tolereren. Waar blijven we dan? Twee dagen licht. Ja hoor, wie niet horen wil moet maar voelen. Twee dagen. Niet in het weekend, dat zou lullig zijn. Dat is meer iets voor de volgende keer. Zo soldaat De Vries, twee dagen licht").
Het is negen uur.
Er is nog geen krant.
Soldaat De Vries treedt binnen. Hij onderdrukt een gaap.
De commandant kijkt hem aan.
(„Wat staat die baard hem beroerd. Echt iets voor een langslaper. Nee, nee we kunnen het niet tolereren. Hé, waar blijft m'n krant nou?")
Commandant (ernstig): „Soldaat De Vries, ik heb alles nog eens ernstig overwogen. Wat je gedaan hebt, kunnen we niet tolereren. Ik straf je met vier dagen zwaar. Vrijdag gaat het in. Nog iets op te merken?"
Soldaat: „Niets commandant".

R. VAN VUURE

1971

Brief

Wij publiceren hiernaast de brief die door de humanistische raadslieden in de strijdkrachten gestuurd is aan de minister van defensie. Wij hebben deze brief bovendien toegestuurd aan een aantal militaire autoriteiten, de fracties van de Tweede Kamer en de publiciteitsorganen.

Excellentie,

De humanistische raadslieden en vormingsleiders in de strijdkrachten hebben kennisgenomen van de straf, die vier militairen in de Generaal Spoorkazerne te Ermelo is opgelegd n.a.v. het redigeren en verspreiden van het afdelingsblad „Alarm" no. 8 van de V.v.D.M. en willen zich gaarne met het volgende tot u wenden:

1. Wij zijn bijzonder verontrust door het feit dat door dit geval en soortgelijke gevallen de vrije meningsuiting van militairen wordt beperkt.

2. Wij zijn van mening dat de in deze gevallen toegepaste bepalingen van de wet op de krijgstucht leiden tot maatregelen, die wij in strijd achten met het fundamenteel menselijk recht op vrije meningsuiting.

3. Wij zijn van oordeel dat voor militairen t.a.v. de vrije meningsuiting behoort te gelden, dat eventuele strafbaarheid dient te worden vastgesteld door de onafhankelijke rechter.

4. Wij verzoeken u daarom nadrukkelijk maatregelen te nemen opdat in het door ons gesignaleerde geval — en in mogelijke andere gevallen — gehandeld wordt zoals door ons aangegeven in punt 3.

5. Omdat het hier om een zaak gaat van algemeen belang, menen wij er goed aan te doen afschriften van deze brief te doen toekomen aan Kamerleden, militaire commandanten en publiciteitsmedia, en hem ter verspreiding op te nemen in ons maandblad EGO.

12 oktober 1971

Hoogachtend,

H. J. J. Lips	*Tj. Krips*
S. v. d. Belt	*D. G. S. Nyèssen*
H. Bos	*H. J. van Sandwijk*
M. Dekkinga	*H. Schonk*
J. Duijnhouwer	*A. Struyk*
C. J. van Es	*W. J. Stuyver*
H. Grim	*J. G. F. Troost*
W. Heij	*A. Zoetebier*

1971

Beatles bepaalden een tijdsbeeld

Het moet in de muziekwereld ongeveer net zo zijn aangekomen, als toen zijn tijdgenoten vorige eeuw hoorden, dat Beethoven doof was: De Beatles vallen uiteen. Het is lange tijd even moeilijk te geloven geweest, maar nu George Harrison, John Lennon, Paul McCartney en Ringo Star kortelings allemaal een eigen album uitgaven en verklaarden, dat het inderdaad met de hechte samenwerking van weleer was afgelopen, tja, dan moet je wel. Het hart van de fan, die de zestiger jaren doorbracht met rode oortjes van het luisteren naar de gaafste platen, die deze aarde toen voortbracht, breekt of is wellicht gebroken, maar de realiteit is helaas daar. Het is geen publiciteitsstunt: de heren Harrison, Lennon, McCartney en Star gaan afzonderlijk verder.

Superlatieven

Je kan hier natuurlijk best wat superlatieven tegen aan gaan gooien. Heeft niet immers dit kwartet uit Liverpool een generatie gevormd, gekneed en rijp gemaakt? Hebben uiteindelijk niet musicologen moeten erkennen, dat zij geniale muziek maakten? Het gekke is natuurlijk dat de Beatles uit elkaar zijn, maar dat je een groep, die een tijdsbeeld zo bepaalde, niet meer weg kan cijferen. De Beatles zijn zo groot geweest, dat ze zichzelf hebben overleefd. Dat ze historie zijn geworden en dat ze wellicht in muziekkringen als onsterfelijk zullen blijven voortleven. Ziedaar, een weemoedige terugblik past.
Nauwelijks was een opgewonden Engeland bekomen van de gevolgen van het Christine-Keeler-Profumo-schandaal, of de anders zo kalme Britten stortten zich voor de tweede maal in 1963 in een nieuwe hysterie. De Beatles kwamen op en dat zullen ze wellicht nooit meer vergeten.
Onafgebroken klonk er aan het einde van dat jaar en in de volgende jaren, toen de befaamde Liverpoolse groep op toernee door Engeland en de wereld ging, het gegil en yeh-yeh-geschreeuw van dolgedraaide en over hun toeren geraakte tieners. Ze raakten door de muziek van vier jongens geestelijk, emotioneel en sexueel opgewonden. Het schuim kwam hen op de mond, ze barsten in tranen uit, wierpen zichzelf als lemmingen in de richting van de Beatles of vielen alleen maar flauw.

Dolle toestanden

Drie jaar lang kon men deze dolle toestanden wel ergens in de wereld vinden. In elk land was men getuige van dezelfde tonelen van massa-emotie, die men daarvoor nooit voor mogelijk had gehouden en die men wellicht niet meer zal meemaken in deze vorm. Het klinkt nu allemaal als een fictie, die Beatlemania, terwijl het eigenlijk nog maar net gebeurd is.
Kilometerslange verslagen en fotoreportages liggen in de archieven van kranten. Stap voor stap berichtten ze wat er gebeurde, toen de Beatles op hun deel van de aarde waren neergestreken.
Toen 1967 eenmaal voorbij was en de fenomenen kapten met hun toernees, zich terugtrokken, om zich te verdiepen in verschillende levensbeschouwelijke problemen en op waren van vermoeidheid en verveling, was het moeilijk te geloven, dat het allemaal echt was gebeurd. Konden mensen zo door het dolle heenraken? Jawel. Mensen van alle leeftijden en verstandelijke vermogens hadden er zich tenslotte volledig aan overgegeven.
Belangrijke politici en beroemde persoonlijkheden, die er in het begin vaak voor hadden gewaarschuwd of kritiek hadden gehad, haastten zich alles goed te maken. Alleen maar om het publiek te laten merken dat ook zij meededen.

Onderscheiding

In de Filippijnse hoofdstad Manilla bijvoorbeeld werden de Beatles zelfs in elkaar geslagen door politieagenten, omdat ze zich „onhoffelijk" hadden gedragen tegen de vrouw van de president door een uitnodiging voor een bezoek aan haar af te slaan. Ze kregen een zeer hoge Engelse onderscheiding (het MBE), hele politiekorpsen raakten in verwarring als de Beatles een land aandeden, tja, die Beatles...
Het is het waard om enkele symptomen te vermelden, die met de plotselinge rage gelijke tred hielden:

- Op de school in Liverpool, waar Ringo moeizaam zijn lessen had gevolgd, mochten mensen voor een kwartje in de schoolbank plaatsnemen, die eens Ringo tot ruggesteun had gediend.

- Psychologen, vooral Amerikaanse, verdienden drie jaar lang gemakkelijk hun salaris door steeds maar weer in

The Beatles in hun beginjaren. Die periode is afgesloten. Ze zijn geen vrienden meer.

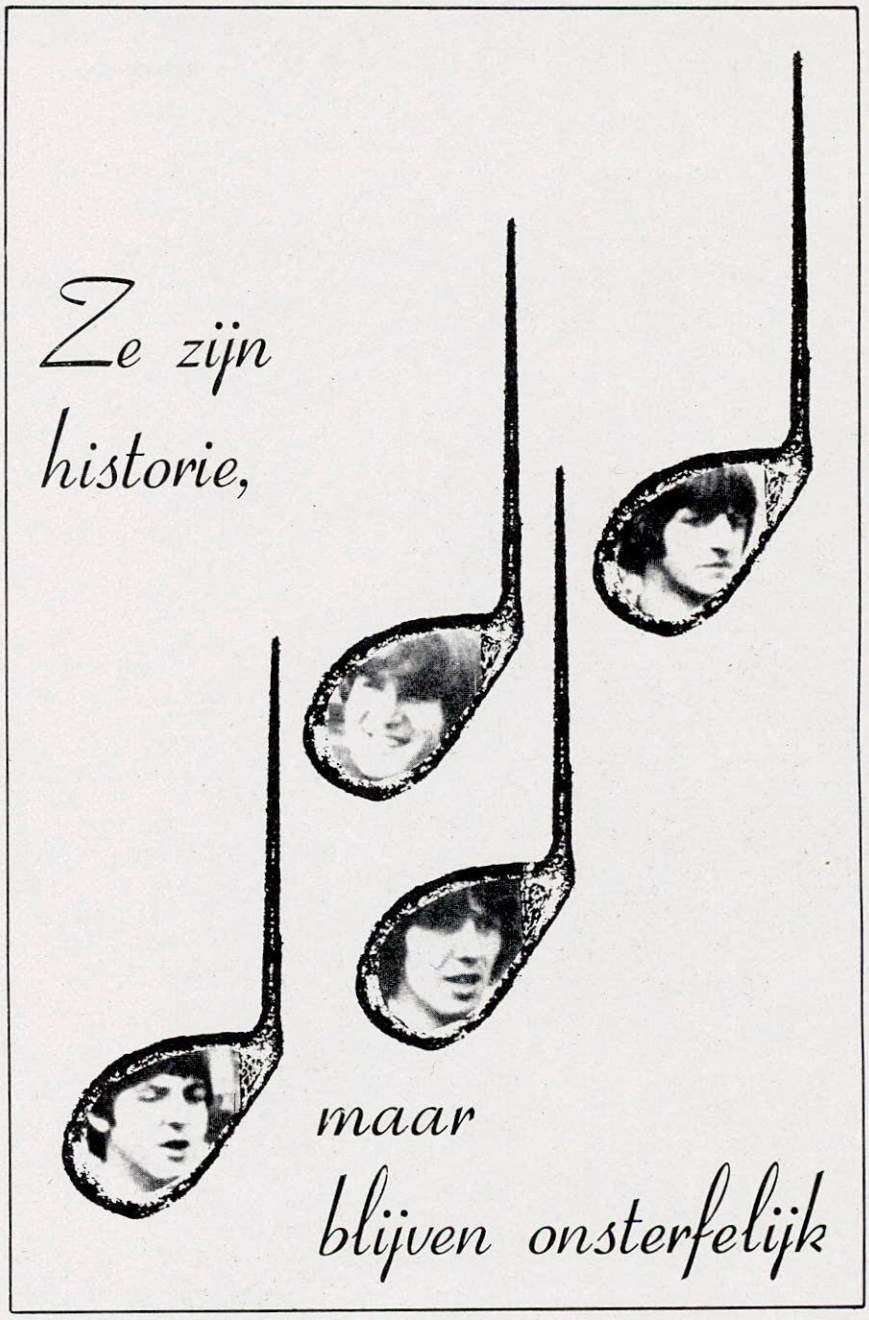

bladen de aanwezigheid van fenomenen als de Beatles te verklaren.

● Rond Kerstmis maakte een onbekend meisje een plaat, getiteld „All I want for Christmas is A Beatle". Ze kwam er prompt mee in de top-40.

● Een nog onbekende impresario, Sid Bernstein, haalde de Beatles naar Amerika. Hij is nu wereldberoemd.

● Toen de Beatles op sabbat voor de tv kwamen doorbrak Billy Graham zijn stelregel om die dag niet voor de buis te gaan zitten.

● De kussenslopen, waar ze in hun hotel in Kansas City op sliepen, werden door twee zakenlieden uit Chicago opgekocht. Ze werden in 160.000 stukjes verknipt. Elk stukje bracht een dollar op.

● Een Amerikaanse fan verklaarde na de eerste toernee van de Beatles: „Ik was meteen kapot van John. Toen ik hem had gezien deed ik niets meer. Ik heb drie jaar van mijn leven aan John gewijd."

● De telefooncentrale van een ziekenhuis in Liverpool raakte overbezet, toen Ringo aan zijn amandelen werd geopereerd. Duizenden fans schreven verzoeken om de amandelen te krijgen. Ringo maakte officieel bekend, dat niemand ze kreeg. Ze zouden worden verbrand.

De ouders en pleegouders van de Beatles gingen mee in de glorie. Zij konden op kosten van hun beroemde zoons hun eenvoudige arbeidershuisjes in Liverpool verwisselen voor riante villa's op het platteland. De vaders konden hun baantjes opzeggen en stil gaan leven. Zelf bewonen de Beatles nu ook al jaren grote landhuizen, die tonnen kostten en waar ze hun nieuwe, steeds genialer wordende ideeën gingen uitbroeden, toen ze eenmaal gestopt waren met optreden. Eerst nog als groep, later als individuen.

Wereld veroveren

Het beste markeren cijfers de nu afgesloten, wonderlijke periode, waarin de Beatles vooral onder leiding van de nu enkele jaren overleden manager Brian Epstein de wereld veroverden. In totaal schreven John Lennon en Paul McCartney voor de groep een kleine 150 liedjes. Er werden meer dan duizend verschillende opnames gemaakt van hun liedjes door andere zangers, groepen, orkesten of bands. Het populairste liedje was Yesterday, dat door 91 verschillende artiesten is opgenomen. Als we een single als een plaat rekenen, een EP als twee platen en een LP als vijf, dan zijn er een 300.000 miljoen platen van de Beatles verkocht.

Brian Epstein ging dood en Apple werd gesticht, de maatschappij, waarin de Beatles hun creatieve lusten verder dachten te kunnen uitleven. Ze traden niet meer voor publiek op, ze componeerden en toonzetten op ingewikkelde manier hun nieuwe platen. Apple zagen ze als een ideële instelling, maar het resultaat was: veel gepraat en weinig wol.

Toen zij een nieuwe manager de Amerikaan Alan Klein, kregen ging het weer goed. De Beatles verdienden toen misschien meer dan ooit, maar ze zagen elkaar ook minder dan ooit. Paul sloot zich het eerst af: bij de laatste platen, die nog onder de naam Beatles werden uitgebracht, was zijn gevoelig gitaarspel en gezang al niet meer betrokken. Hij leefde als een kluizenaar en hij zag zijn drie vrienden niet meer. Ringo ontwikkelde zich tenslotte als een bekwaam filmacteur, George dacht diepzinnig na over de oosterse muziek en John, John werd aan de hand van zijn Japanse vrouw Yoko Ono verder geleid en deed de meest uiteenlopende dingen. De laatste keer, dat ze met zijn vieren één ideaal nastreefden, was vier jaar geleden het blindelings volgen van de Indiase Goeroe Maharshi Mahes Yogi. Daarna vervreemdden ze van elkaar en het is nu al bijna een jaar heel duidelijk, dat er van een groep geen sprake meer is.

De laatste weken bracht ieder van hen een eigen LP uit, waarin stuk voor stuk de muzikaliteit hoogtij viert. De Beatles hebben hun tijd gehad, bestaan niet meer, maar blijven het eeuwige leven hebben. Een tijdperk is voorbij. De groep, die een generatie vormde, een maatschappij mee hielp veranderen, die de meest tumultueuze periode in de geschiedenis van de popmuziek tot nu toe schreef — het zijn bepaald geen holle frasen — ligt uit elkaar.

RIEN ROBIJNS

1971

Nieuwersluis

In de loop van het jaar 1970 deed de door de ministers van Justitie en Defensie ingestelde kommissie Lagerwerff van zich spreken door aan te bevelen de straffen van tuchtklasse en streng arrest af te schaffen. Aanvankelijk had dit tot gevolg dat men binnen de krijgsmacht het einde van die straffen nabij achtte: blijkens mededeling van de overste Bos, commandant van het Depot voor Discipline (beter bekend als „Nieuwersluis") liep het aantal „tuchthuisklassers" in die periode dan ook met sprongen terug.
We zijn nu een jaar verder. Zojuist is er een wetsontwerp ingediend, dat tot de afschaffing van de straf streng arrest moet leiden. Bovendien heeft de minister bekend gemaakt, dat deze straf niet zal worden opgelegd, totdat de Kamer een beslissing heeft genomen over genoemd ontwerp. Over de tuchtklasse is echter nog met geen woord gesproken. Gevolg is, dat sinds februari van dit jaar het aantal tuchtklassers weer is toegenomen en op het gemiddelde van voorgaande jaren is teruggekeerd. Bovendien deed zich een nieuwe ontwikkeling voor: men ging de tuchtklasse gebruiken om „overtuigingdaders" (mensen die zich de vrijheid van meningsuiting aanmaten, die zij in het Nederlandse leger nog steeds niet blijken te bezitten: soldaten Hans Schul en Wim Dona) „op te bergen".

Pittig rapport

De Vereniging voor Dienstplichtige Militairen is vorige maand met een pittig rapport over Nieuwersluis gekomen, het schrikbeeld voor iedere Nederlandse militair, bedoeld voor „de soldaat der laagste klasse, die blijk heeft gegeven van een onvoldoende aanpassing aan de militaire tucht en op wie andere tuchtmiddelen niet het gewenste effect hebben, opgevoed wordt tot een bruikbaar militair" (VS 27-1, punt 23).
In het Nederlandse leger is het woord Nieuwersluis gelijk aan de straf- en tuchtklasse, die achter de gerestaureerde muren van de Koning Willem 3-kazerne aan de vriendelijke Vecht bij Loenen is te vinden. Dit ondanks het feit dat er zich binnen deze sombere muren een zeer heterogeen gezelschap bevindt, dat op verschillende manieren en om verschillende redenen wordt vastgehouden. Men vindt er mensen, die worden vastgehouden met gevangenisstraf, militaire detentie, hechtenis, voorarrest in de vorm van verzwaard arrest, strafklasse en tuchtklasse. Als negende groep komen daar nog bij de passanten (mensen, die naderhand in een andere, burgergevangenis zullen worden geplaatst). Vroeger was er nog een tiende kategorie, die der dienstweigeraars, maar die zitten tegenwoordig meestal enige tijd in

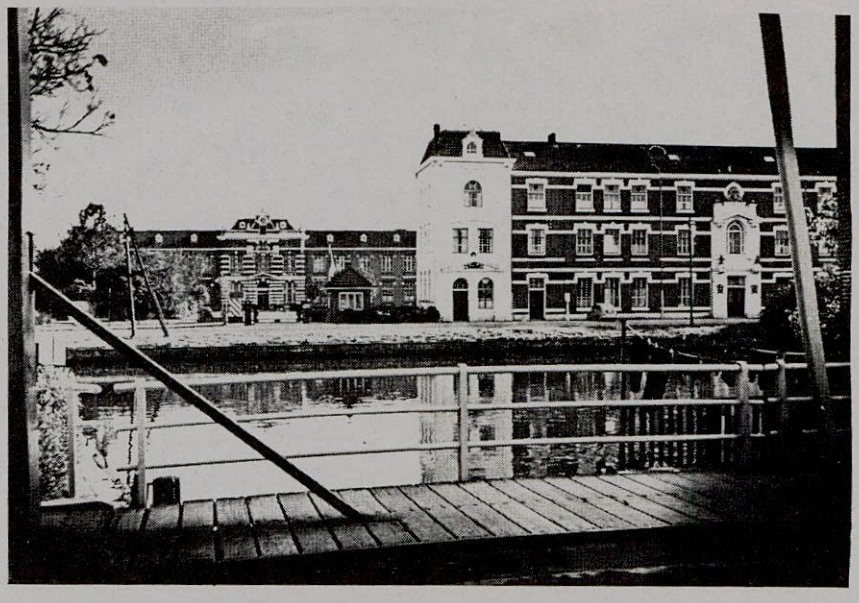

het Huis van Bewaring 2 (De Sprang) in Den Haag. De overste Bos in het VVDM-rapport: „Ik ben blij dat ik ze kwijt ben. Ze wilden niks, zelfs niet het gras maaien. Dat was ook militair groen, zeiden ze."
Het is voornamelijk tegen de straf- en tuchtklasse (en niet tegen de in Nieuwersluis eveneens gevestigde militaire gevangenis, dat de VVDM en actiegroepen zich sinds enige tijd opnieuw richten. Ook al na de woorden van dr. M. R. van Gils, die promoveerde op het onderwerp „Nieuwersluis, een studie van de niet aangepaste militair". Vele militairen hebben van het onderscheid tussen tuchtklasse en gevangenisstraf maar weinig gemerkt. De VVDM: „Uit de vaak opvallende tegenstrijdigheid tussen de verklaringen van de kommandant en van ex-gestraften kregen wij bovendien de indruk van een voortdurend gebrek aan kommunicatie tussen gestraften, lager kader en leiding (in de Nederlandse krijgsmacht overigens geen ongebruikelijk verschijnsel)."

Protesten

Het is wel begrijpelijk dat er protesten zijn. Want naar de tuchtklas kun je als gewoon soldaat gestuurd worden zonder dat er een militair rechter aan te pas komt. Dat doet je eigen commandant gewoon: minimaal voor drie maanden, maximaal voor zes. Zonder dat de gestrafte een raadsman heeft kunnen nemen of getuigen heeft kunnen oproepen.
Want echte misdaden hoef je echt niet te begaan om in Nieuwersluis te komen. Dikwijls is het kwestie van niet goed op kunnen schieten met een meerdere. Dat resulteert dan in een serie rapportjes, straffen en ten slotte Nieuwersluis, omdat er na streng arrest (en sinds kort na zwaar arrest) niets anders meer overblijft.
Majoor Van der Ploeg, die een onderzoek instelde naar de 236 soldaten die in de jaren 1963 tot en met 1965 in de tuchtklasse terechtkwamen, noemt een paar van de krijgstuchtelijke vergrijpen waarvoor soldaten maandenlang de ellende van de tuchtklasse moesten ondergaan:

1972

● Op de schietbaan een meerdere toegevoegd: „U moet niet zo schreeuwen want dat mag ik ook niet."

● Niet op de voorgeschreven wijze in uniform gekleed op de openbare weg lopen.

● Zich gemeld voor het terughalen van wasgoed terwijl hij niets had ingeleverd.

Allemaal overduidelijke gevallen van de druppel, die de emmer deed overlopen bij een wanhopige commandant. Volgens de VVDM evenzoveel bewijzen dat het geven van enkele maanden tuchtklasse, het falen van de commandant verdoezelt: de soldaat zit veilig opgeborgen. De generaal is zijn laatste post kwijt. Met heropvoeding heeft dat, aldus de VVDM, echter nauwelijks iets te maken.

De Vereniging geeft over die heropvoeding in het rapport voorbeelden. Enkele conclusies over hoe de Nederlandse soldaat, die recalcitrant is, weer omgevormd wordt tot de krachtigste Russen-bestrijder van de toekomst:

● De gehanteerde discipline is, zo meent de VVDM, antiek. Koper poetsen, wolletje maken, het eindeloze afmarcheren, beperking van het roken, zich steeds uiterst korrekt moeten melden alvorens iets te vragen, dingen, die veelal als een duidelijke vernedering worden ervaren.

● De commandant zegt dat het kader „uitstekend" is, maar de verhalen zijn niet gunstig. De jongens worden afgesnauwd („je hoeft er niet zo uitdagend bij te staan, je hebt hier niets te vertellen," „opschieten", niet ouwehoeren, dooreten — niet praten — hier valt niets te lachen").

● De opvoedkundige maatregel is in Nieuwersluis een veelgebruikt middel. Voorbeelden: extra lange krukken, intrekken rekreatieavond, strafexercitie. Eens moest men buiten in een hagelbui staan, terwijl een sergeant binnen stond te kijken of iemand bewoog.

● Zelfmoordpogingen zouden drie tot vier maal per jaar voorkomen. „Je hoort er wel meer over, je merkt er zelf nooit iets van," aldus de overste Bos, die zich op dat punt weinig zorgen maakt.

● Volgens de VVDM is de begeleiding een „puinhoop". „Men beschikt over een vaste medewerker van de sociale dienst. Er is een vrij grote staf, echter geen psycho-therapeut of iets dergelijks. De psychiater komt van buiten en heeft velen nooit gezien."

VVDM-voorzitter, mr. Jan Reintjes, een van de werkers aan de Nieuwersluis-nota, daarover in interviews: „Dat je in het kader van de heropvoeding met een psychiater misschien betere resultaten zou kunnen bereiken dan stormbaantjes lopen, is nog niet bij de mensen opgekomen. Ze hebben er alleen een dokter. Wel moeten jongens vóór ze naar de tuchtklas gaan, even naar de psychiater."

Commandant Bos ziet de stormbaan nog altijd als een van de beste psychologische hulpmiddelen.

Betere manier

Reintjes: „Het militaire tuchtrecht dateert nog van prins Maurits. Het is volkomen overleefd. Natuurlijk zijn er jongens die na Nieuwersluis niet meer dwarsliggen in het leger. Maar met tucht, discipline en drilmethoden opvoeden is gewoon fout. Het kan op een betere manier. Maar daarvoor zal het kader zelf wel iets moeten presteren. Er moet een veel betere psychologische begeleiding komen. Soms zijn de problemen met een soldaat al opgelost als-ie naar een ander onderdeel wordt overgeplaatst."

Dat de heropvoeding maar een smoesje is, hebben de twee meest actuele Nieuwersluis gevallen — Dona en Schul — nog eens bewezen, roepen de soldatenorganisaties.

Reintjes: „Met Dona en Schul hebben ze nu voor het eerst mensen op grond van een overtuigingsdelict naar Nieuwersluis gestuurd. Ze kunnen toch niet vertellen, dat de tuchtklasse nu ook al bedoeld is om de soldaten een andere maatschappijvisie bij te brengen. Voor soldaten die gefundeerde kritiek hebben op het leger, mag Nieuwersluis zeker nooit gebruikt worden."

Hij besluit: „De minister heeft op korte termijn een rapport over het militair tuchtrecht aangekondigd. Maar hij moet er wel snel mee komen, als hij een escalatie in de zaak Dona en Schul wil voorkomen..."

RIEN ROBIJNS

Afscheid II

In het vorige nummer heb ik (i.v.m. mijn afscheid als hoofdraadsman per 1 november a.s.) enige herinneringen opgehaald aan het ontstaan van het Humanistisch Verbond en de tot stand koming van de humanistische geestelijke verzorging in de strijdkrachten.
Ik wil in dit laatste artikel nog enige opmerkingen maken over de ontwikkeling van die geestelijke verzorging in de loop van de laatste tien jaren.
Ik laat daarbij de organisatorische opbouw van onze dienst buiten beschouwing. Buitenstaanders zal dat niet erg interesseren. Veel meer gaat het om de vraag welke betekenis de invoering van de humanistische geestelijke verzorging in de strijdkrachten in geestelijk opzicht heeft gehad.
Ik geloof dat dan gezegd kan worden dat er tenminste een aantal ontwikkelingen zijn waarop de humanistische verzorging belangrijke invloed heeft uitgeoefend:
1. De aandacht in de geestelijke verzorging verplaatste zich van het puur levensbeschouwelijke naar het terrein van de praktische levensproblematiek. Niet langer stonden geloof en levensovertuiging centraal maar de levende mensen met hun vele uitingen en problemen.
2. De geestelijke verzorgers begonnen zich onafhankelijker op te stellen t.a.v. het militaire apparaat en werden zich meer en meer bewust dat zij als vertegenwoordigers van hun organisaties niet tot taak hadden om het apparaat en zijn doeleinden te steunen maar om de mensen binnen dat apparaat in hun zorgen en moeilijkheden ter zijde te staan.
3. De geestelijke verzorging werd zich haar kritische funktie t.a.v. de maatschappelijke omgeving duidelijker bewust. Geestelijke verzorgers werden zich meer bewust van het feit dat het weinig zin heeft mensen te konfronteren met geestelijke en zedelijke eisen als men niet tegelijkertijd de moed heeft de maatschappelijke omgeving te kritiseren als die een verwerkelijking van die geestelijke en zedelijke eisen in de weg staat.
Ik meen dat deze ontwikkelingen langzaam maar zeker een omwenteling in de geestelijke verzorging hebben te weeg gebracht (een proces dat trouwens nog lang niet ten einde is en waarbij hier en daar bepaald wel van achtergebleven gebieden kan worden gesproken) en dat de humanistische geestelijke verzorging in dat omwentelingsproces een bescheiden maar belangrijke rol heeft gespeeld.
Dat is ons, uiteraard, niet door iedereen in de krijgsmacht in dank afgenomen. Vooral bij die militairen die de veranderingen in de krijgsmacht met schrik en verontwaardiging tegemoet traden was er kritiek op de houding van de humanistische geestelijke verzorging. Daaruit zijn soms pittige diskussies voortgevloeid, waarin we toch meestal wel konden duidelijk maken waarom we zo en niet anders moesten handelen.
Een belangrijk punt is daarbij steeds geweest dat het onmogelijk was dat de krijgsmacht bij de ontwikkelingen in de burgermaatschappij volledig zou ten achter blijven.
En wellicht ligt hier één der belangrijkste funkties van de geestelijke verzorging in het algemeen en van de humanistische verzorging in het bijzonder, dat zij een brugfunktie vervult tussen maatschappij en krijgsmacht. Wil de overheid (daarbij gesteund door een meerderheid van het volk) een krijgsmacht in stand houden dan is het noodzakelijk dat maatregelen worden genomen opdat de mensen in die krijgsmacht zich niet meer dan strikt noodzakelijk voelen achtergesteld t.a.v. hun rechten als mens en staatsburger bij hen die in de burger-maatschappij verkeren.
Het is dit proces van vermaatschappelijking dat in en rondom de krijgsmacht in de laatste jaren zoveel spanningen heeft te weeg gebracht.
Het is goed bij ieder der genoemde drie punten nog een ogenblik stil te staan.
De verplaatsing van het puur levensbeschouwelijke naar het terrein van de praktische levensproblematiek was een onderdeel van datzelfde proces in de totale maatschappij. Het is eenvoudig niet meer zo dat, uitzonderingen daargelaten, jonge mensen zich willen bezig houden met puur godsdienstige of levensbeschouwelijke problemen.
Sinds het begin der zestiger jaren (of beter gezegd misschien nog: sinds het optreden van provo) is de belangstelling van jonge mensen vooral gericht op het leefbaar houden en meer leefbaar maken van de menselijke samenleving.
Een van de oorzaken daarvan is het feit dat men zich steeds meer bewust is geworden na de tweede wereldoorlog dat een aantal maatschappelijke verschijnselen in steeds toenemende mate de levenskansen van individu en gemeenschap dreigen te verstikken.
De dreiging van sinds kort ontwikkelde, alles vernietigende, wapens, het achterblijven van de miljoenen mensen in de onderontwikkelde gebieden, de overbevolking , de uitputting van de grondstoffen, de milieu-verontreiniging enz.
Tegenover de gevolgen van deze verschijnselen stelt een belangrijk deel van de jongeren (maar zeker ook een aantal ouderen) onverzettelijke pogingen in het werk om tot andere levensvormen en nieuwe maatschappij-strukturen te komen opdat de dreigende gevaren kunnen worden bezworen en mensen tot menswaardiger levenspatronen zullen komen.
Daarbij worden godsdienstige en levensbeschouwelijke gedachten en gevoelens niet zonder meer verworpen maar worden ze wel getest op de waarde die zij hebben voor dit veranderingsproces.

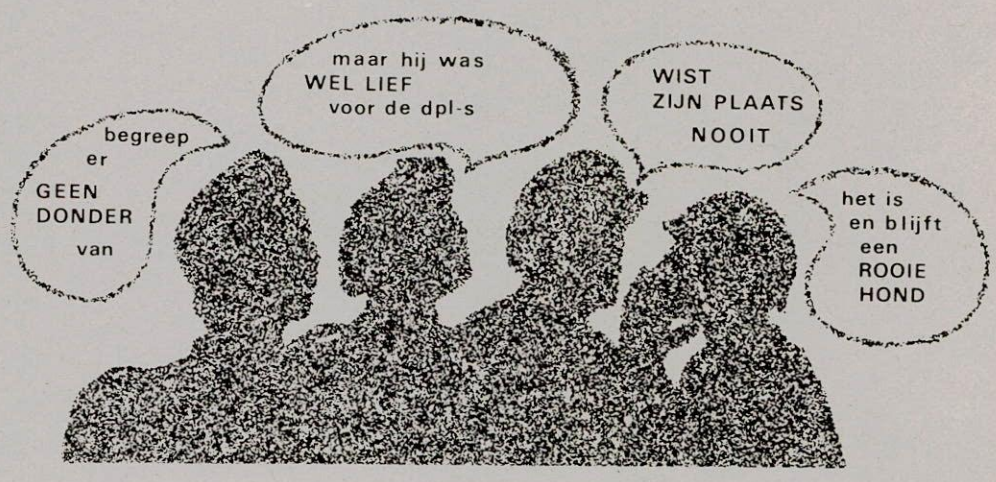

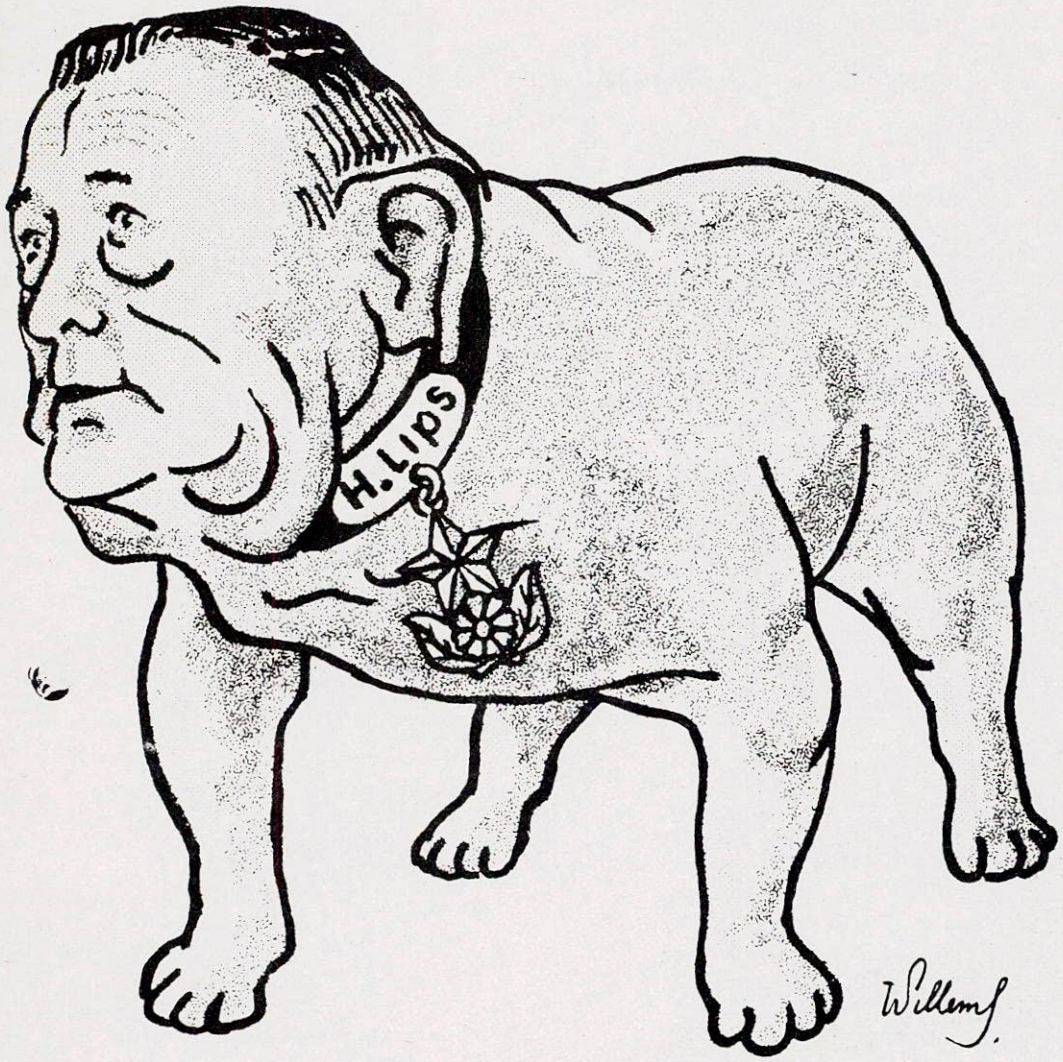

Dat kon de geestelijke verzorging, ook in de krijgsmacht, niet langs haar koude kleren laten afglijden en zo is, zoals wij het in het rapport „Nu en Straks" in 1970 uitdrukten: „Geestelijke verzorging steeds meer het gang brengen en houden i een proces, waarin de jonge mens de gelegenheid krijgt zich in vrijheid te ontplooien tot een kritisch en toegewijd deelnemer aan de menselijke samenleving". Daarom getuigt het van misverstand om de geestelijke verzorging, of een tak daarvan, kwalijk te nemen dat zij de geestelijke verzorging mede heeft gebracht tot het begeleiden van mensen die op genoemde terreinen aktief zijn. Er was eenvoudig geen keus: óf men zou zich heel intensief met dezelfde vraagstukken hebben bezig te houden óf men zou alle kontakt met jonge mensen verliezen. Dat geestelijke verzorgers uiteraard ook uit een eigen verontrusting tot een dergelijke opstelling kwamen heeft het proces van verandering in de geestelijke verzorging nog gestimuleerd.

De eerste stap bracht, haast vanzelf, de volgende stappen met zich mee. Een geestelijke verzorging die zich doelbewust met allerlei maatschappelijke verschijnselen en met veranderingsprocessen in de maatschappij wilde gaan bezig houden kon niet anders dan zich onafhankelijk opstellen t.o.v. het militaire apparaat en de leiding daarvan.
De oude gedachte dat geestelijke verzorgers er waren om op hun wijze het „moreel" van de militair te ondersteunen verdween als sneeuw voor de zon, het ging zo snel en grondig dat men zich al gauw begon af te vragen hoe het mogelijk was dat men zulke gedachten ooit gekoesterd had.
Daarbij speelde de humanistische geestelijke verzorging ongetwijfeld een gangmakende rol. Zij had het ook betrekkelijk gemakkelijk, omdat ze pas in 1964 in de krijgsmacht werd toegelaten was ze nooit verstrikt geweest, in de rol van moreelsofficier en had ze dus weinig moeite om zich daar vierkant tegenover op te stellen
Dit proces heeft zich op dit ogenblik zo ver ontwikkeld dat er een nieuwe vraag op de proppen is gekomen n.l. de vraag of geestelijke verzorgers niet in ieder geval de doeleinden van de krijgsmacht moeten aanvaarden om als geestelijke verzorgers in die krijgsmacht te kunnen werken.
Het standpunt van de humanistische geestelijke verzorging is dat de geestelijke verzorging noch tot ondersteuning noch tot ondermijning van de doeleinden van de strijdkrachten moet worden opgeroepen.
Geestelijke verzorging betrekt zich op mensen en niet op instituten of op de doeleinden van instituten.
Daarom behoren aan geestelijke verzorgers geen eisen van instemming met (of verwerping van) doeleinden van organisaties te worden gesteld.
Geestelijke verzorging was altijd al een kritische bezigheid maar het is dat in deze tijd meer dan ooit geworden.
Ook dat is een gevolg van wat zich in de burger-maatschappij afspeelt.
Mensen worden zich meer en meer bewust dat de maatschappelijke omstandigheden in sterke mate hun persoonlijke levensmogelijkheden bepalen.
Dat geldt ook voor de geestelijk verzorger. Deze behoort zich niet bij voorbaat oppositioneel op te stellen tegenover de instituten waarin hij werkt.
Maar als hij tot de ontdekking komt door zijn werk in die instituten dat de levensmogelijkheden van de mensen meer worden beperkt dan strikt noodzakelijk is dan behoort hij niet te schromen om daarop zijn kritiek duidelijk te laten horen.
Het is een nieuwe situatie in de strijdkrachten, dat vanuit de geestelijke verzorging een duidelijke kritiek op bepaalde situaties in de strijdkrachten wordt uitgebracht. De humanistische geestelijke verzorging heeft in deze duidelijk het spits afgebeten. Zeker wat betreft de kritiek die niet langs de bekende hiërarchieke wegen werd omhoog gespeeld maar direkt en duidelijk in de openbaarheid werd gebracht.
Ook dat is ons niet altijd in dank afgenomen. Maar het heeft wel tot gevolg gehad dat het denken over het recht van kritiek en over de noodzaak daarvan zich snel heeft ontwikkeld en dat zal zeker in de komende tijd leiden tot een grotere openheid in de strijdkrachten zelf en tot een vrijheid van meningsuiting zoals nog maar kort geleden in de strijdkrachten ondenkbaar was.
Ik heb hiermede, nog eens, in een paar grote lijnen de betekenis van de humanistische geestelijke verzorging in de strijdkrachten geschetst. Wie meent dat ik daarbij teveel een gezicht zet alsof de door mij gesignaleerde verschijnselen uitsluitend te danken zijn aan de humanistische verzorging, vergist zich. Ik weet beter dan wie ook hoe bescheiden het aandeel was dat wij tot het geheel hebben bijgedragen. Maar ik blijf volhouden dat het niet onbelangrijk was.

Het alles overziende ben ik bij mijn afscheid vooral dankbaar dat ik in dit proces mede een rol heb gespeeld.

H. Lips.

Spanje heeft Johan te pakken

Het is nog geen jaar geleden dat in Zeist op het sportcentrum van de KNVB de sponsoringregel van het Nederlands voetbalelftal bekend werd gemaakt. In een nogal verwarde bijeenkomst met pers, spelers en begeleiders mochten de mannen van Boom-Ruygrok die de sponsoring voor de bond in elkaar hadden gedraaid, via de persmedia het volk van Nederland inlichten over de kapitalen die voor Oranje te verdienen zouden zijn. De verzamelde pers stelde zich nogal sceptisch op tegen zoveel optimisme van de kant van Boom-Ruygrok. Men stelde: „Het Nederlands bedrijfsleven ziet waarschijnlijk niks in Oranje. Bovendien de bedragen die op tafel moeten komen zijn dermate hoog dat een totaalbedrag van een paar miljoen gulden zeker gehaald zal moeten worden."
Wel die sponsoring van het Nederlands elftal is niet of nauwelijks van de grond gekomen. Hoewel de firma Boom-Ruygrok alles in het werk stelde om, zij het niet altijd op even handige wijze, centjes los te peuteren bleef men na een aantal maanden noeste arbeid nog steeds met lege handen staan. De KNVB het getreuzel moe verbrak de connecties met Boom-Ruygrok en stelde een commissie samen die het werk van Boom-Ruygrok moest overnemen. Wel en sinds zo'n driekwart jaar is deze commissie aan het werk. Een hooggeplaatst college waarin namen als die van Johan Cruyffs schoonvader, Cor Coster en de voorzitter van de sectie betaald voetbal van de KNVB Jacques Hogewoning figureren. Maar ook deze mannen die zowel op zakelijk als op voetbalgebied toch met enig verstand van zaken mogen praten slaagden er niet in om de miljoenen los te krijgen. Goed er kwamen sponsors op de proppen. En de belangrijkste op dit ogenblik is de SRV, u weet wel de melkslijter die bij u thuis komt. Een vreselijke tegenvaller. Want ook de nog in tact zijnde sponsoringscommissie had gedacht gemakkelijker het bedrijfsleven en dan de groten zoals ESSO, SHELL en bijvoorbeeld ALBERT HEIJN te strikken. Maar het bedrijfsleven hield alle voorstellen lang in beraad om toch af te haken. Wat zouden de oorzaken zijn dat het Oranje niet in trek blijkt, terwijl in andere takken van sport wel de reclame van shirts en trainingspakken tegemoet schittert. Een van de belangrijkste oorzaken is ongetwijfeld dat de sponsor geen gebruik kan maken van shirtreclame. Zoals men weet is dat in de voetballerij in Nederland niet toegestaan. De Nederlandse betaalde verenigingen hebben dit punt reeds zeer vaak op hun jaarvergaderingen naar voren gebracht; echter de KNVB is nog nimmer overstag gegaan. Het is logisch dat een sponsor die het Nederlands elftal sponsort niet alleen genoegen neemt met reclame op trainingspakken. Een Nederlands elftal komt zo weinig in de publiciteit dat op deze manier het geld er niet uitkomt. Daarnaast is het Nederlands elftal geen aantrekkelijk object. Het is bekend dat een sponsor liever een individu sponsort. Een mooi voorbeeld is Johan Cruyff. De oud-Ajacied die nu met veel succes in Barcelona speelt heeft in de jaren dat zijn schoonvader voor hem de zaken behartigde naast het voetbal veel geld verdiend. Ging hij vroeger een winkel openen voor een symbolisch bedrag tegenwoordig is enige dui zenden guldens al geen probleem meer om Cruyff te lokken. En juist met de figuur Cruyff in de gelederen zou je toch denken dat een sponsor wel geïnteresseerd is. Zo ver is het niet gekomen omdat de mannen die het geld voor Oranje moesten fourneren duidelijk hadden ingezien dat Johan Cruyff niet al te lang in Nederland zou blijven. Het was reeds lang bekend dat Cruyff Nederland voor het zonnige Spanje zou verruilen. Enige jaren geleden was hij al in contact met de rijke club uit Catalonië. Uitvoerig liet hij zich tijdens een vakantie in Spanje fotograferen met spelers en trainers — toen nog de oud-Ajax-trainer Vic Buckingham — en verkon-

Wim Jesse bij Cruyff thuis

digde Cruyff in alle toonaarden: „Hier zou ik nog eens willen voetballen. Als Ajax me laat gaan, vertrek ik ogenblikkelijk."
Wel Cruyff zit in Barcelona. Overigens later dan hij aanvankelijk had gedacht. Maar hij is er en de reclamemensen kloppen zich op de borst dat ze het toch wel goed gezien hebben. Want wat is een Nederlands elftal zonder Cruyff. Oké af en toe is Cruyff hier, maar om een volledig rendement te halen is voor een sponsor op deze manier niet mogelijk.
Echter los van dit voor de talere Oranje-klanten en KNVB tragische verlies van wie ik durf te zeggen dat hij het grootste voetbaltalent is dat ooit op de Nederlandse velden heeft rondgelopen, werkt de transfer van Cruyff ook averechts op de prestaties van zijn vorige vereniging Ajax. De uitschakeling vorige maand in de Europa Cup duidt daarop. Natuurlijk hebben we gelezen en gehoord dat de Ajacieden pech hebben gehad; de scheidsrechter was zwak; in Amsterdam was te weinig gescoord — ook 1-0; de tegenpartij speelde veel te hard enz., enz. Al deze argumenten zijn juist, maar ik zeg dat Ajax wel degelijk door het vertrek van Cruyff veel van zijn brille heeft verloren. Cruyff namelijk kon reeds met zijn aanwezigheid een tegenpartij in gevaar brengen. Cruyffs snelheid, inzicht, baltechniek kortom alles wat een voetballer nodig heeft was voldoende om een tegenpartij angstig te maken. Gevolg: zijn collega's kregen veel meer ruimte dan normaal om hun acties te ondernemen. Laten we eens kijken naar een Haan, Mühren en Keizer. Er wordt over gesproken dat dit drietal de laatste maanden stevig is teruggevallen. Vormverlies kan bij iedere voetballer voorkomen, maar volgens mij is het vertrek van Cruyff de oorzaak. Met name dit drietal heeft de laatste jaren zo kunnen profiteren van een Cruyff dat ze ver boven hun normale prestatieniveau uitgroeiden. Cruyff weet dat, maar praat daar nimmer over. Dat werd me duidelijk toen ik vorige maand in Barcelona was om de voetbalwedstrijd Europa-Zuid Amerika te verslaan. De avond voor de wedstrijd vertoefde ik enige uren bij de familie Cruyff. En Johan vertelde honderduit, maar over zijn oud-collega's sprak hij vol lof.
En terwijl vrouw Danny luisterde zei Cruyff: „Iedereen heeft gedacht dat ik met ruzie weg ben gegaan. Dat is gewoon niet waar. Ik was weliswaar uitgekeken op Ajax, maar ruzie, dat zeker niet."
Deze uitspraak van Johan Cruyff moeten we niet al te licht opnemen. Cruyff is een type dat zich altijd wil bewijzen. In Amsterdam heeft hij dat gedaan door Ajax zoveel jaren aan de Europese- en wereldtop te houden; nu kan hij dat in Barcelona doen door trainer Michels uit de zorgen te helpen en Barcelona in de Spaanse competitie omhoog te stuwen.
Wel dat die kans zeer groot is bewijst de hoeveelheid Spanjaarden die tijdens een training van Barcelona langs de lijn staat. Men bewondert het tengere idool. Cruyff wordt toegejuicht tijdens de wedstrijd en de loftrompet gestoken in de kranten. Voor Johan is een nieuwe wereld opengegaan. Hij zegt: „Ik wist in het begin niet hoe ik het had. Kom je uit Nederland waar ze je uitjoelen en dan merk je het grote verschil.
Vandaar dat je je kunt voorstellen dat ik me voor al deze mensen wil bewijzen. Ze vragen, nee smeken gewoon om een landstitel."
De hoge investering die Barcelona met Johan Cruyff heeft gedaan zal zo snel mogelijk met een groot succes gehonoreerd moeten worden, want naast het enorme transferbedrag heeft Barcelona ook op andere punten veel geld moeten dokken. Neem alleen maar het apartement — vijf kamers en drie badkamers — dat meer dan een half miljoen gulden heeft gekost en vrijwel geheel door Barcelona werd betaald. Cruyff daarover: „Natuurlijk is het te groot voor ons, maar hier in Barcelona hebben ze kleine flats van twee kamers of dergelijke. Nou je begrijpt dat ik met drie kinderen niet in een tweekamerflat kan gaan zitten."
Johan Cruyff zien we waarschijnlijk niet meer terug in Nederland. Hoewel de lengte van zijn contract slechts drie jaar bedraagt lijkt het mij dat hij — omdat zijn vrouw ook reeds haar voorkeur voor Barcelona heeft uitgesproken — nooit meer in Nederland voor een club zal spelen. Af en toe nog in het Oranje zo lang men Cruyff nodig heeft. Want Spanje heeft Johan te pakken, volledig. Zelfs als reclameobject. En dat tot groot verdriet van de SRV, die zich van zijn sponsoring wel iets meer had voorgesteld, maar blijkbaar te onstuimig als sponsor is opgesprongen.

WIM JESSE

Dit stuk werd geschreven voordat de wedstrijd Nederland—België gespeeld werd. De kans is natuurlijk aanwezig dat Oranje met een kwalificatie voor de eindronden in West-Duitsland ook de sponsors zal aantrekken die men denkt nodig te hebben.

KEES VELLEKOOP

Op 3 april 1974 heeft het Hoog Militair Gerechtshof in Den Haag het vonnis van de Krijgsraad te Arnhem bevestigd, waarbij Kees Vellekoop wegens dienstweigering werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van 21 maanden met aftrek van voorarrest en tot ontslag uit de militaire dienst.
In december 1971 wendde Kees Vellekoop zich tot het ministerie van defensie met de mededeling dat hij onoverkomelijke gewetensbezwaren had tegen vervulling van de dienstplicht, met het verzoek hem als gewetensbezwaarde te erkennen.
Onoverkomelijke gewetensbezwaren tegen de vervulling van militaire dienst zijn de bezwaren van „hem wiens godsdienstige of zedelijke overtuiging hem deelneming aan **elk** oorlogsgeweld verbiedt".
Vellekoop maakt nu onderscheid tussen bevrijdend en onderdrukkend geweld en wijst het eerste niet af.

Op grond van deze stellingname kwam de Commissie van Advies in haar advies aan de minister van Defensie tot de volgende conclusie:

„De commissie is door het onderhoud met verzoeker (Kees Vellekoop) tot de overtuiging gekomen dat in zijn geval inderdaad duidelijk sprake is van gewetensbezwaren. Zijn bezwaren betreffen echter niet deelneming aan elk oorlogsgeweld."

Ofschoon de minister van Defensie heeft gesteld dat er sprake is van gewetensbezwaren, heeft hij het verzoek om erkenning afgewezen, omdat betrokkene niet een gewetensbezwaarde is in de zin van de wet.
Deze ontwikkeling heeft ertoe geleid dat Vellekoop tot bovengenoemde straf is veroordeeld.
Tal van Nederlandse organisaties hebben hun teleurstelling over dit vonnis uitgesproken, temeer daar er reeds enkele jaren op wetswijziging wordt aangedrongen.

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond heeft op 5 april jl. de volgende verklaring uitgegeven:

„Het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond heeft met grote teleurstelling kennis genomen van de uitspraak over de dienstweigering van Kees Vellekoop. Het wil er geen oordeel over uitspreken of op grond van de bestaande wettekst zijn gewetensbezwaren door de rechter erkend hadden kunnen worden.
Helaas is in de strafmaat niet tot uitdrukking gebracht dat juist thans uitbreiding van de wettelijke gronden voor dienstweigering in discussie is. In ieder geval meent het hoofdbestuur dat een uitspraak als deze onderstreept hoezeer wijziging van de wet op dit punt op korte termijn geboden is. Het heeft er zich al eerder over uitgesproken dat gewetensbezwaren tegen elke of enigerlei vorm van oorlogsverrichting door het militaire apparaat grond voor vrijstelling van militaire dienst dienen op te leveren.
Het hoofdbestuur doet een dringend beroep op de Nederlandse Regering en de Staten-Generaal om een dergelijk voorstel tot wetswijziging op de kortst mogelijke termijn tot stand te brengen en verzoekt de Minister van Justitie in afwachting daarvan de tenuitvoerlegging van deze uitspraak achterwege te laten."

In zijn verklaring voor de Krijgsraad stelt Kees Vellekoop het volgende:

„Naar mijn oprechte overtuiging is de stem van het geweten en niet de wet de hoogste maatstaf voor alle menselijk handelen.
De wet, een soort collectief geweten, kan soms wel eens in conflict raken met het individuele geweten. Wanneer zich, zoals in dit geval, een dergelijk conflict tussen het collectieve en het individuele geweten voordoet, zal naar mijn mening het individuele geweten uiteindelijk toch als hoogste morele maatstaf gehanteerd, en ook gerespecteerd moeten worden."

Uit verschillende publikaties in de pers is mij gebleken dat Nederland bij de Verenigde Naties in de commissie voor de rechten van de mens pleit voor erkenning van gewetensbezwaren tegen de militaire dienst.
Om geloofwaardig te **blijven** lijkt het mij dan wel noodzakelijk onze eigen wetgeving zo snel mogelijk aan te passen.

Red.

1974

Een verslag van drie dagen Coornherthuis

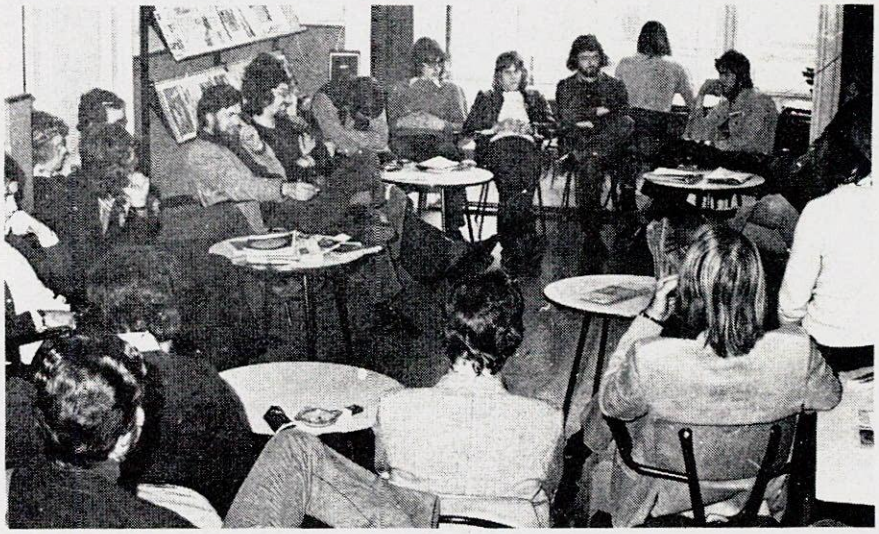

Op de plaats rust...?

Woensdagavond: Na een wat stroef begin kwamen er later op de avond toch genoeg tongen los om het begrip vorming onder de loep te nemen en tot een soort definitie hiervan te komen, welke ongeveer inhield: Het samenbrengen van een groep mensen om via uitwisseling van gedachten, ideeën en meningen, te komen tot een verdiept inzicht in de besproken problemen en daardoor meer bewust te worden van de maatschappij in al haar schakeringen. Verder kwamen we tot de afspraak de volgende morgen het begrip Humanisme te bespreken met het grootste deel van de groep, terwijl een klein groepje er de voorkeur aan gaf een geluidsmontage te maken.
Donderdag: Nog steeds wat stroef; David probeerde herhaaldelijk een discussie te starten, maar de meerderheid gaf er de voorkeur aan om alleen als een spons de informatie, die zeer zeker het Humanisme en haar beginselen voor ons verduidelijkte, op te zuigen. 's Middags kwam er voor het eerst echt schot in toen we besloten ons eerst in kleine groepjes (3 à 4) aan elkaar voor te stellen en onszelf wat „open te gooien" voor de anderen.
Dit bleek erg vruchtbaar te zijn, op één of twee groepen na waarvan de leden elkaar al kenden, maar waar voor de anderen duidelijk werd, dat een vormingsbijeenkomst als deze, niet alleen dient om informatie te ontvangen maar waar je ook lang gekoesterde meningen kunt toetsen aan de mening van anderen.
Ook rolde er nu een onderwerp uit de bus wat de meesten wel aardig vonden om te behandelen, n.l. het begrip indoctrinatie, dat al eerder ter sprake was gekomen i.v.m. het begrip vorming. We kwamen tot de conclusie dat we in dit centrum niet zozeer geïndoctrineerd werden, maar dat de media zich wel degelijk er aan schuldig maken, zijnde een gevaarlijk instrument in handen van reclamemakers en eventueel effectief werktuig in handen van dictators e.d.
We splitsten ons weer op in groepjes die elk een ander medium onder de loep namen; dit werd ook weer een interessante discussie. De groep T.V.-reclame kwam bijv. tot de conclusie dat we ons moeten wapenen tegen reclame die gebruik maakt van psychologische truukjes, door bijv. te spelen met sentimenten door het produkt te relateren aan dingen die ons onbewust of bewust aanspreken of waarnaar we verlangen, maar in feite niets met dit produkt te maken hebben. Door deze truukjes voor jezelf te signaleren en eventueel je omgeving er ook op attent te maken en vervolgens consequent het betreffende produkt te boycotten, kunnen we wezenlijk iets doen om dit soort reclame te bestrijden.

Deze middag was al met al vruchtbaarder dan de voorgaande morgen en avond samen.
Donderdagavond: De film „Trash".
Vrijdagmorgen: Luisteren naar wat de bandrecorderploeg zoveel bloed, zweet en tranen had gekost; een heel amusante geluidscollage in de vorm van een actualiteitenrubriek, uitgezonden in 1985, met als onderwerp het onderzoek naar het effect van een atoomexplosie op het paringsgedrag van de roodgestreepte reuzentermiet. Het geheel getuigde zeker van een enorme fantasie.
Daarna bespreking van de film „Trash". Naast de grote waarschuwing: pas op voor de zelfkant van het leven, al of niet in combinatie met drugs, bleek deze film als een abstract schilderij: tientallen interpretaties gaf men aan de symboliek die in deze film achter elke scène, persoonlijkheid en zelfs achter schoenen kan schuilen! Tot besluit praatten we nog even over wat ieder voor zich van deze vormingsdagen had gevonden. Duidelijk was dat de meerderheid wel vond dat er iets opgestoken was, maar de zwijgende minderheid, die van het begin af aan nogal passief geweest was, liet ook nu de tong niet bepaald wapperen, maar als deze mensen toch een beetje meegedacht hebben, dan dacht ik dat vorming op deze manier niet alleen gezellig maar ook nuttig is.

A. J. W. BOGERS,
14 Afdva,
Gen. Winkelmankazerne
Nunspeet.

Uit het album Poëtes

Zelfportret

Station

FRANS MASEREEL, UNIVERSEEL

Toen in de eerste wereldoorlog de bekende Franse schrijver Georges Duhamel als chirurg gemobiliseerd was, schreef hij zijn boek „La possession du monde", dat in 1924 bij de Wereldbibliotheek te Amsterdam onder de titel „Het bezit van de wereld" in het Nederlands verscheen. In de inleiding tot het lyrische leven wijst Duhamel op onze persoonlijke verwantschap met hen die tot onze wedergeboorte beelden en boeken en liederen hebben gemaakt. De kunstenaar heeft u gelukkige, moedige, nieuwe gedachten aangeboden en plotseling hebt gij — aldus Duhamel — bemerkt, dat u ze ook had. Hij heeft u eraan herinnerd, dat gij van hetzelfde geslacht zijt als hij.
De verwantschap waarover Georges Duhamel schrijft heb ik mijn leven lang gevoeld met de kunstenaar Frans Masereel. In zijn houtsneden in het bijzonder, herkende ik mijn gedachten, gevoelens en idealen. En nergens zag ik dit sterker bevestigd dan op de grote overzichtstentoonstelling in Antwerpen, ingericht ter gelegenheid van zijn tachtigste verjaardag. Deze expositie bracht Frans Masereel voor mij in de rij der allergrootsten in het rijk van de beeldende kunst en zeker tot de grootste grafische meester van de twintigste eeuw.

Vlaming

Frans Masereel werd op 31 juli 1889 in de badplaats Blankenberge in Vlaanderen uit gegoede ouders geboren. Hij stierf op 3 januari 1972 in de ouderdom van 82 jaar in Avignon en werd begraven op het Campo Santo van St. Amandsberg. Hier liggen kunstenaars, geleerden en flaminganten uit Gent en omgeving. Ondanks het feit, dat hij het grootste gedeelte van zijn leven buiten zijn geboorteland doorbracht — Frankrijk werd zijn tweede vaderland — en ondanks zijn universeel gericht kunstenaarsschap, bleef hij in diepste wezen een Vlaming. In een indrukwekkende reeks houtsneden heeft hij zijn land verheerlijkt en vereeuwigd. Masereel wordt dan ook beschouwd als de grondlegger van de moderne Vlaamse houtsnijkunst en met Jan-Frans en Josef Cantré, Joris Minne en Henri van Straten één van de pioniers van deze kunstvorm.

Strijder

„Ik ben niet esthet genoeg om er bevrediging in te vinden dat ik kunstenaar ben," heeft Masereel eens gezegd. Hij koos partij in het maatschappelijk gebeuren en zijn werk toont overduidelijk aan welke kant hij stond. Daarbij koos hij bewust de houtsnede als voornaamste expressiemiddel. „Daar kan ik meer mensen mee bereiken. Een tekening of een schilderij daar heb je er altijd maar één van. Van een houtsnede kun je honderden afdrukken maken. Ik heb altijd het volk willen bereiken. Het onderscheid tussen mensen die te veel en die te weinig hebben, heeft me altijd gekrenkt." En inderdaad, daar waar de menselijke waardigheid werd aangerand, stond Masereel met zijn scherp verweer in het eerste gelid. Hij was zijn gehele leven door een pleitbezorger en kameraad der verdrukten en der vervolgden. Niemand heeft duidelijker de absolute waanzin van de oorlog en de onzedelijkheid van het brute kapitalisme aan de kaak gesteld. De oorsprong van zijn groot kunstenaarsschap lag in zijn liefde voor de mensen. Hij volgde hen overal. In hun verdorvenheden en in hun vreugden. Zijn indringende opmerkingsgave gebruikte Masereel om zijn observatie om te zetten in een loflied van broederschap met al zijn gelijken. Rotsvast was zijn humanistische overtuiging, onwankelbaar zijn socialistisch ideaal.

Liederen van het leven

Het is op de straat, het is het volle leven waar het werk van de houtsnijder Frans Masereel werd geboren. In zijn jonge jaren was hij korte tijd leerling van de Akademie voor Schone Kunsten in Gent. De direkteur zei op een goede dag tegen hem: „Er is hier niets meer voor u te leren. Vertrek en reis!" En Masereel is over de gehele wereld getrokken. Hij zag Frankrijk, Engeland, Duitsland, Zwitserland, Rusland, Tunesië, de Verenigde Staten, Spanje, China en overal heeft hij rondgekeken. En wat hij zag vinden we in zijn duizenden houtsneden terug. Afschuwelijk, afstotend, teder, hartverwarmend en altijd **waar! Liederen van het leven,** dat zijn vier woorden die boven Masereels oeuvre geplaatst kunnen worden.
Er zijn veel boeken van en over hem verschenen. Boordevol met houtsneden, zoals zijn beeldromans met als titels: Die Idee, Die Sonne, Jeunesse, Du noir au blanc, Antwerpen, Mijn Land, Hamburg, De Stad en vele meer. Natuurlijk illustreerde hij Uilenspiegel van Charles de Coster, maar ook werken van b.v.Walt Whitman, Oscar Wilde, Leo Tolstoi,

(achterzijde) Onze Lieve Vrouwe kerk van Antwerpen

24, 25, Illustraties uit de Tijl Uilenspiegel

KUNSTENAAR

Francois Villon, Stijn Streuvels, Guy de Maupassant en Emile Verhaeren. Zijn vriend, uitgever en biograaf Pierre Vorms heeft in 1967 een bijzonder mooi werk, dat de titel draagt **Gespräche mit Frans Masereel** het licht doen zien. Boeiend beschreven zijn de vele ontmoetingen met beroemde tijdgenoten, schrijvers en politieke figuren. Over zichzelf zei Masereel: „Ik spreek niet graag over mijzelf. Ik verkies die zorg over te laten aan mijn werken die, naar ik meen, trouw mijn natuur, mijn dromen en mijn evolutie weergeven."

Vlucht der verbeelding

Iis 1949 woonde en werkte Frans Masereel in het zonnige Nice aan de Middellandse Zee, in het havengebied aan de Quai des deux Emmanuels. Na de tweede wereldoorlog, waarin al zijn werk verloren ging, begon hij opnieuw. Oude bezieling keerde geleidelijk terug, zijn kunst werd nu vooral gekenmerkt door de hoge vlucht der verbeelding. Zijn series van meestal 40 houtsneden worden uitgebracht door zijn goede vriend Pierre Vorms in Belvès (Dordogne) onder titels als Poëtes, Couples, Mains enz. In de eerste dagen van 1972 is de guts die Frans Masereel zovele lange jaren in het hout dreef tot stilstand gekomen.
Maar zijn onsterfelijk werk blijft en zal tot in lengte van dagen vertellen van de waanzinnige maar toch mooie wereld van de eerste zeven decennia van de twintigste eeuw.

Jan Kooijman

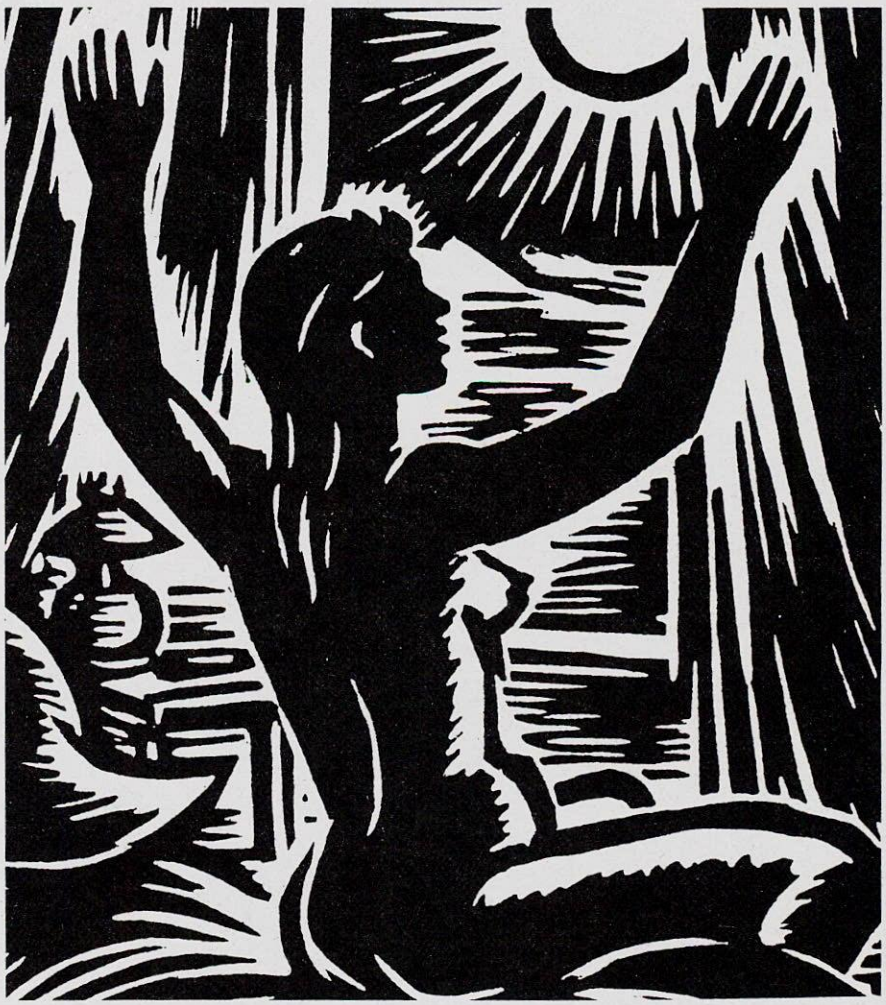

Het ontwaken

1975

Over de dood van Jan Soldaat

Goed beschouwd is die militaire opleiding een verduveld eenzijdige zaak. De feitelijke en mentale training is erop gericht om, zo daar aanleiding toe bestaat, de vijand uit te schakelen. Laten we mekaar geen mietje noemen; dat betekent dood en verderf, hoe goed bedoeld ook.

Om meteen misverstanden te vermijden: ik bedoel dit louter constaterend, wars van enig vooroordeel. Het oorlogsbedrijf in volle gang trekt een spoor van dood. Wie de geschiedenis erop doorloopt breekt z'n nek over de voorbeelden. Maar in de militaire voorbereiding gaat het altijd om *andermans dood* en *eigen overleving*. Dat is misschien wel begrijpelijk, maar komt neer op struisvogelpolitiek. Want op het slagveld zijn er twee vijanden en slaat de dood aan beide zijden toe, zonder persoonlijke voorkeur. Waarom wordt Jan Soldaat niet op z'n eigen mogelijke dood voorbereid?

Het zal op het eerste gezicht z'n gevechtskracht niet en z'n gevechtsbereidheid nog minder ten goede komen, dat laat zich raden. Maar moet dat iemand belemmeren over z'n eigen mogelijke dood na te denken, als de statistische kans erop zo beduidend toeneemt? Trouwens, iemand die zich met z'n eventuele sterven verzoend heeft lijkt me moreel aan kracht te hebben gewonnen. Zeker als je beseft hoevelen hun leven min of meer bewust in de waagschaal hebben gelegd, gezien de doelstelling van de militaire strijd waarin zij betrokken raakten.

Ik vrees dat m'n pleidooi voor stervensvoorbereiding voor dienstplichtigen op z'n minst bevreemding zal oproepen, maar ik meen het toch bloedernstig.

Laat ik mijn eigen ervaring van toen als uitgangspunt nemen, voorbereid als ik werd op het militair gebeuren en mijn specifieke taak daarin.

Voordat ik per ongeluk bijna een sergeant raakte en het lood dat ik per mitrailleur liggend vanaf de brits verzond in het houtwerk belandde, zag men in mij een geheide scherpschutter. Ik kreeg te verstaan dat ik moest proberen raak te schieten, d.w.z. in de middelste cirkel van het hoofd van een getekende mansfiguur. Kort daarvoor had ik instructie ontvangen hoe ik met een op het geweer gemonteerd mes in de denkbeeldige buik van een liggende pop moest prikken, het mes omdraaien, mijn voet op de nogmaals denkbeeldige buik zetten om tegendruk te creëren, en het hele zaakje dan terug trekken. O ja, rare kreten als *oe-aaaaah!* hoorden daar nog bij, naar mij door deskundigen verteld werd om jezelf psychisch af te leiden, zodat je niet nadacht bij het verschrikkelijks dat je aan het doen was. Het helpt heus, zeiden ze, schreeuw maar lekker.

Ook leerde ik hoe je het een heleboel vijanden tegelijk zuur kunt maken door bijvoorbeeld een handgranaat naar ze toe te gooien (wel eerst even die pin eruit trekken en dan niet te lang wachten). Bij een van die lessen is nog eens een jong officier doodgegaan, maar dat bedoelde ik niet in het begin, want er was geen vijand in de buurt, het was gewoon een explosie tussen louter medestanders, per ongeluk.

Van andere apparaten zoals houwitsers, draagbare raketten en pistolen weet ik niet veel, daar hoefde ik niet voor te leren, maar dat je eraan kunt doodgaan dacht ik wel.

Nu was dat allemaal niet voor ons bedoeld, maar voor de vijand dus. Het plotselinge besef echter dat in allerlei andere landen precies zo werd geoefend gaf echter opeens te denken. Stel je voor dat dat serieus afgeschoten werd. Zo denkbeeldig was dat niet, want Vietnam bestond al. Ik ging daarover nadenken, en ik moet zeggen: mijn omgeving schoot daarbij niet spontaan te hulp.

(uit: Images of War — Robert Capa)

HARDOP DENKEN

Zou dat nu anders zijn? Allerlei apparaten zullen wel vervangen zijn door betere, maar de kans dat je eraan gaat lijkt me eerlijk gezegd reëel, als het [illegible]nens wordt. Nou kun je wel denken dat het zo'n vaart niet loopt en eerlijk gezegd hoop ik dat van harte, maar we doen Neêrlands defensie-inspanning toch schromelijk tekort als we het geheel afdoen als een *net-alsof* spelletje. Reële inzetbaarheid blijft het oogmerk, anders kunnen we alle tijd, geld en moeite waarachtig beter besteden.

Jan Soldaat blijft zich voorbereiden op mogelijk doden, maar niet op mogelijk gedood worden. Hoe meer ik erover nadenk, hoe meer ik echter geloof dat dat laatste inderdaad geen onderdeel van de militaire training kan zijn. Je eigen dood, de hypotheek die rust op de militaire taak, kan niet anders dan onderwerp zijn van persoonlijke bezinning. Een bezinning op — hoe kan het anders? — het leven. Van jezelf en van anderen. Om je tot (ver)antwoorden te prikkelen zou ik ook een vraag kunnen stellen, tot slot. Dat anderen gediend kunnen worden door jouw strijd zul je wellicht inzien, maar welke betekenis heeft jouw mogelijke dood nu voor je eigen leven?

CASPER VOGEL

1976

'Mijn vriendin wil niet met me trouwen!'

of hoe Vredeling emancipatie tegenwerkt

Op de sociale academie, waar ik werk, komt het onderwerp emancipatie in de groep ter sprake. De belangrijkste vraag is: wat vind je van vrouwen- en mannenemancipatie en wat doe je er in je eigen leven mee? Iedereen blijkt daar wel mee bezig te zijn in het werk en in haar of zijn eigen relatie. Of liever gezegd niemand kan er meer om heen en sommigen zijn met meer enthousiasme aan de gang dan anderen. Eerst komen de wat verder van ieders bed afliggende zaken aan de orde. Het is altijd makkelijker om daarover een diskussie op gang te krijgen. De vrouw in het arbeidsproces bijvoorbeeld. Weinigen zullen nog beweren, dat vrouwen geen gelijk recht op banen hebben als mannen. En dat ze in dat werk recht hebben op gelijke beloning. In de praktijk komt daar op het ogenblik nog niet veel van terecht. Kijk maar naar de toenemende werkloosheidscijfers voor vrouwen, terwijl die van mannen op dit moment iets teruglopen. Tweederde van de werkende jongeren (en vooral van de nietwerkende jongeren) zijn meisjes. En wat die beloning betreft zegt het NVV-sekretariaat voor vrouwelijke werknemers dat het gemiddelde bruto uurloon in de nijverheid in oktober 1973 *f* 8.21 voor mannen en *f* 5.88 voor vrouwen bedroeg. Dit wordt vooral veroorzaakt door de ongelijke promotiekansen van vrouwen en mannen. Op akademisch nivo zijn deze verschillen nog groter.

Het is dus niet voldoende te práten over het recht van vrouwen op arbeid en gelijke beloning, maar ook en vooral hoe dat gerealiseerd kan worden. Er worden in de groep gedachten geopperd over deelarbeid: de beschikbare arbeid moet maar onder vrouwen en mannen worden verdeeld en beide werken dan een deel van de week. Ook andere taken kunnen dan rechtvaardiger worden verdeeld, zoals huishoudelijk werk en kinderopvoeding. Velen doen dat ook al wel in hun huwelijk of relatie.
Zoetjes aan krijgen we het dan over hoe het bij jezelf gaat. In de part-time opleiding waar ik les geef heeft bijna iedere vrouw of man een relatie of huwelijk waarin taken verdeeld moeten worden. Of waar er althans over gepraat wordt. En dat praten op zichzelf al blijkt niet eenvoudig te zijn. Sommige vrouwen hebben ontdekt hoe „automatisch" ze huishoudelijke en kinderverzorgingstaken op zich nemen. En mannen realiseren zich hoe „automatisch" ze verwachten dat vrouwen al die dingen wel zullen doen. „Zelfs nadat ik inzag dat het onrechtvaardig is om haar met al dat werk op te schepen en ik ook wat begon te doen, bleef ik met het gevoel zitten dat ik haar hielp met háár werk" zegt één van de mannen.
De meesten vinden overigens wel dat dit automatisme eerder optreedt in een huwelijk dan in een andere samenlevingsvorm.

„Mijn vriendin wil niet met me trouwen" zegt één van de mannen die vertelde dat hij met een meisje er samenwoont. Hij doet er wat zorgelijk over. Op mijn vraag waarom hij dat dan zou willen, is het antwoord dat hij anders in militaire dienst moet. Zijn vriendin heeft hem uitgelegd waarom ze niet wil trouwen. Als gehuwde vrouw moet ze o.a. meer belasting betalen, in geval van werkloosheid krijgt ze wel WW, maar
daarna geen WWV (wet werkloosheids voorziening) als ze niet kostwinner is, en ze moet op haar AOW-uitkering wachten tot **hij** 65 jaar is ! Bovendien eist de maatregel van Vredeling (om vanaf 1 juli aan gehuwde mannen die kostwinner zijn vrijstelling te geven van militaire dienst), dat zij ervoor moet waken om méér te gaan verdienen dan hij, anders is hij niet langer kostwinner. En dus zal ze in ieder geval op dit gebied haar klassieke rol moeten gaan innemen van de vrouw die altijd minder verdient dan de man of helemaal niet werkt. Als ze samen deelarbeid verrichten moeten ze ook op de verdiensten letten, hij móét meer thuisbrengen. Dat kan wel een leuk spel worden, maar toch ! Ze is oo- bezorgd om hun relatie: welke verwachtingen gaan er van beide kanten spelen, wat gaan ze juist doen en wat vooral laten omdat ze getrouwd zijn? Maar hij vindt haar argumenten niet doorslaggevend. Hij wil niet in militaire dienst en dat moet ze maar voor hem over hebben. Er zijn hem ook gevallen bekend van jongens die meisjes betalen om tijdelijk met ze te trouwen.

Na dit debat verlopen enige vakantieweken. Bij de eerste bijeenkomst na de vakantie vraag ik hem direkt hoe het afgelopen is. „Je kunt me feliciteren, ik ben bruidegom", zegt hij stralend, „en het bevalt ons prima. Mijn vrouw heeft ingezien dat het niet anders kan."
Feliciteren? Het valt me moeilijk. Mijn gedachten gaan uit naar die vrouw die vroeger **moest** trouwen omdat ze een kind kreeg en nu vanwege het ontlopen van de militaire dienst van haar man. Houdt het dan nooit op?

Anneke Rooselaar

1976

Terrorisme en anarchisme

Regelmatig worden de Westduitse leden van de Baader-Meinhof-Gruppe (Rote Armee Fraktion, RAF) anarchisten genoemd, omdat ze beschuldigd zijn van bankovervallen en aanslagen met politieke bedoelingen. Anarchie zou dan beduiden: wanorde en chaos wekken, zodat haar aanhangers ook „chaoten" heten te zijn. Nu noemen de leden van de RAF zichzelf geenszins anarchisten, veeleer voorstanders van het marxisme en van een „klassenoorlog", waarmee een voorhoede zou moeten beginnen. Doel is dan: de verovering van de macht en. . . het staatsgezag, dat anarchisten juist willen opheffen.

De Guerrilla

Het is duidelijk dat de RAF is uitgegaan van het voorbeeld der guerrilla-strijders, zoals Tito in Joegoslavië, Mao in China, Ho Tsji Minh in Vietnam, Ben Bella in Algerije, Fidel Castro in Cuba, Neto in Angola enz. In de beginfase van zo'n guerrilla (door Mao genoemd een **langdurige, revolutionaire volksoorlog**) zijn kleine groepen actief, die op- en onderduiken, steunen op de sympathie van een onderdrukte massa, die dikwijls ook te strijden heeft tegen buitenlandse vijanden. Vele guerrilla's zijn combinaties van een sociale revolutie en een nationale bevrijdingsstrijd. Het overvallen van banken en wapendepots bedoelt dan een „rood leger" te vormen ter verovering van de politieke en economische macht. In Latijns-Amerika, waar men stedelijke en provinciale guerrilla's kent, en in 1967 Che Guevara in zo'n strijd is gedood, zijn vooral de **Tupamaros** (in Uruguay) bekend geworden. Onder de leiders van zulke ondergrondse organisaties treft men overwegend marxisten aan, hoewel hun theorieën erg zijn aangepast aan verhoudingen, die in Europa niet bestaan. Dit was dan ook het drama van de RAF: dat haar leden uitgingen van situaties, die in Duitsland niet bestonden. Ze wonnen dus de massa niet, werden geïsoleerd en wekten zoveel verzet, dat ze de reactie versterkten. Een aantal wetten tegen hen zouden goed te gebruiken zijn voor het stichten van een politiestaat, en beperken de vrijheden der burgers ook nu al.

HET STAATSGEZAG ZOVEEL MOGELIJK AFR

Anarchisme en macht

Het sociaal-anarchisme (hier te lande bekend geworden door F. Domela Nieuwenhuis, 1846-1919) wil een vrije, federale gemeenschap vormen en het staatsgezag zoveel mogelijk afwentelen. De kernen van de gemeenschap zouden dan de bedrijfsraden en de gemeenten moeten zijn, **zelfbesturende communes,** die vooral de sociale, medische en culturele taken uitvoeren. Hoewel anarchisme letterlijk „gezagloosheid" betekent, kan natuurlijk niemand zich buiten de maatschappij plaatsen, en met haar moet men altijd een compromis sluiten. Gestreefd wordt dan naar een zo groot mogelijke mate van autonomie, zelfbestuur, voor de kleinere gemeenschappen en de minderheden. Wederzijdse plichten, rechten en vrijheden, eerbied voor de menselijke persoonlijkheid en waardigheid zijn de grote idealen: in de bedrijven, de

ANTON CONSTANDSE (geb. 1899) werd opgeleid voor het onderwijs en behaalde mo-aktes Frans en Spaans. Van 1918-39 was hij aktief in de bewegingen voor de vrije gedachte, het antimilitarisme en anarchisme. Hij schreef toen tientallen brochures en boeken over atheïsme, protestantisme, de rassenleer, anarchisme, Feuerbach, Spinoza, W. Reich e.a.
In 1940 werd hij gearresteerd en zat vier jaren gevangen. Na de oorlog journalistiek werk, radiocommentaren, docent aan volksuniversiteiten, promotie in '51, redacteur van De Gids sinds '65 en in '68 een leeropdracht aan de Universiteit van Amsterdam in de geschiedenis van Spanje en Latijns-Amerika. En opnieuw vele boeken over o.a. de Sovjet-Unie, Mexico, Cuba, Joegoslavië, Bakoenin, Krupp, Tito, Chroestsjow, Kennedy, Mao Tse-toeng, Het humanisme in Nederland ('67) en Anarchisme van de daad ('69). Nog onlangs verscheen zijn De jaren der verleugening, over de periode '45-'75, terwijl binnenkort een bundel essays uitkomt onder de titel Bevrijding door verachting.

In nevenstaand artikel schrijft dr. A. L. Constandse over het woordmisbruik t.a.v . het begrip anarchisme. Voor verder geïnteresseerden onder de lezers is hier een kort, dus zeer onvolledig, **lijstje van boeken** opgenomen, dat meer inzicht kan verschaffen in de ware bedoelingen van anarchisten in heden en verleden.

Anton Constandse, Grondslagen van het anarchisme; 1938, herdruk 1974, 232 blz. ƒ 12,50.
Anton Constandse, Anarchisme van de daad; 1969, 4e dr. 1975, 192 blz. ƒ 10,—.
Peter Kropotkin, Anarchie, filosofie en ideaal; 40 blz. ƒ 2,50.
Michaël Bakoenin, Over anarchisme, staat en diktatuur; 50 blz. ƒ 2,50.
Jean Barrué, Anarchisme nu; 108 blz. ƒ 5,—.

(Bovengenoemde boeken zijn uitgaven van de Stichting Pamflet, Postbus 1333, Groningen, waar ook een uitvoeriger literatuurlijst verkrijgbaar is. Bestellingen uitsluitend door storting op giro 2553850 van deze stichting.)

Tot slot noemen wij de zeer leesbare vertaling van het boek van de Brit Colin Ward, Anarchie in actie, De Nederlandse Boekhandel, Amsterdam, 1975, 176 blz. ƒ 22,50. Het is meer een bundel verhalen over aktuele maatschappelijke toestanden en ontwikkelingen in de hedendaagse samenleving, geschreven vanuit een positieve, konstruktieve anarchistische visie. Aan de orde komen o.a. stadsplanning, huisvesting, het gezin, de school, speelplaatsen, fabrieken, psychiatrische inrichtingen, misdaad en geweldpleging.

gemeenten, de wijken, de scholen, de gezinnen enz. Als utopie is zoiets nooit geheel bereikbaar, als richtlijn heeft het ideaal grote betekenis. Onverenigbaar is daarmee oorlog en militarisme, evenals de concentratie van de eigendom der produktiemiddelen in particuliere handen. Spreiding „van onder op" van macht en bezit over organen met socialistisch zelfbeheer is dan het doel. Leuzen van áfwentelen van vreemd gezag door staking, bedrijfsbezetting, burgerlijke ongehoorzaamheid en dienstweigering zijn in anarchistische bewegingen – die nu nauwelijks nog bestaan – altijd populair geweest.

Anarchisme en geweld

In wezen kan zulk een strijdwijze niet samengaan met de toepassing van geweld. Er zijn echter, vooral aan het einde van de vorige eeuw, zogenaamde „anarchisten van de daad" geweest, die individueel (meestal uit wanhoop en levensmoeheid) hun eigen oorlog aan de staat verklaarden. Ze beoogden dan voornamelijk hooggeplaatste autoriteiten te doden, omdat ze in hen tirannen zagen, die zichzelf buiten elke menselijke wet hadden geplaatst. Maar de grote theoretici van het anarchisme – zoals Peter Kropotkin – onderstreepten, dat niet het liquideren van mensen, maar het opheffen van toestanden, van gezags- en eigendomsverhoudingen, invoering van een vrijheidlievend en pacifistisch socialisme, het doel moest zijn.
Niettemin zijn er herhaaldelijk situaties geweest, dat anarchisten uit solidariteit met verzet van onderdrukten hebben deelgenomen aan gewelddadige acties. Slechts twee voorbeelden: in Rusland (1917-1921) in de guerrilla tegen tsaristische „witgardisten", met name onder Machno in de Oekraine. Maar toen tenslotte de contrarevolutie was verslagen, heeft het nieuwe bolsjewistische gezag de anarchistische beweging verboden en vernietigd. In Spanje (1936-1939) hebben de daar zeer invloedrijke anarchisten zo veel mogelijk de bedrijven gesocialiseerd en meegevochten tegen Franco, hoewel ze door de marxisten steeds meer werden uitgesloten van deelneming aan bestuursorganen. Theorieën als die van Michaël Bakoenin (1814-1876) voorzien de mogelijkheid, dat in een revolutie geweld onvermijdelijk zou zijn. Maar niet als doel. En dan ter verdediging van gesocialiseerde bedrijven, bevrijde communes, onteigende landgoederen, en niet om een staatsgezag te vestigen.

Conclusies

De conclusie moet dus zijn: hoewel het sociaal-anarchisme meestal niet geweldloos is (al komt ook dat voor) is zijn ideaal het afwentelen van geweld, het respecteren van de menselijke persoonlijkheid, een zo groot mogelijke wederkerige vrijheid in de onderlinge verhoudingen: het tegendeel van terrorisme. Het terrorisme komt het meest voor in stromingen, die met het vrijheidslievende socialisme weinig of niets te maken hebben (zoals in Noord-Ierland en Libanon) of wordt uitgeoefend door fascistische of autoritaire regeringen (zoals in Latijns-Amerika en Zuid-Afrika) het minst in de geschiedenis van het anarchisme. Op het ogenblik is dit vooral een levens- en wereldbeschouwing, een ideaal en zelfs een utopie. Het is zeker solidair met onderdrukten, die zich verzetten. Maar geen leidraad voor geweldpleging, zoals kranten zouden doen geloven.

A. L. Constandse

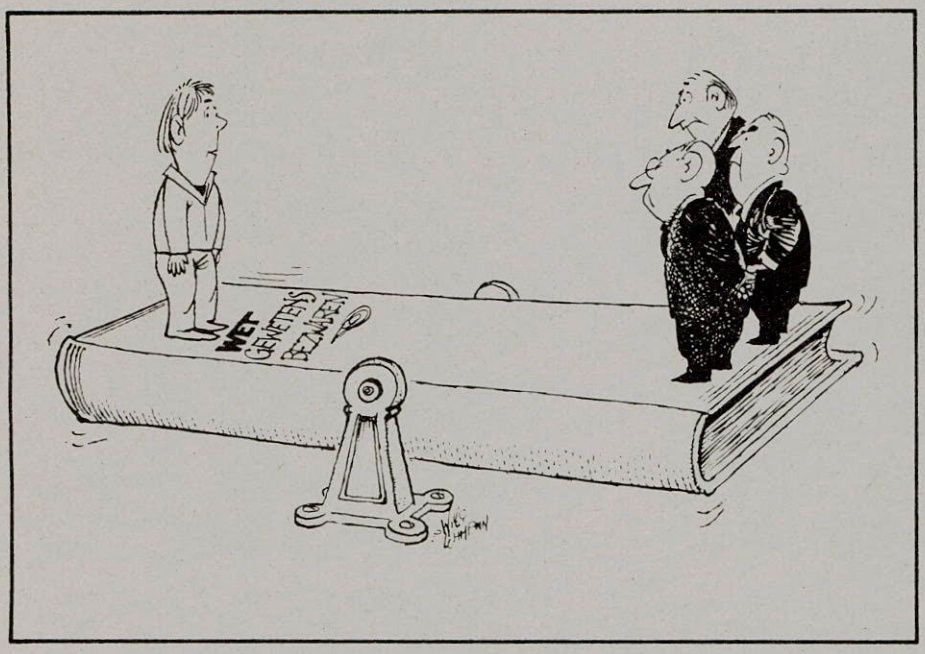

Het geweten en de dienstplicht

Het geweten is de laatste maanden nogal in de publiciteit. Soms zou men zelfs zeggen in opspraak, wat iemand reeds de vraag ontlokte: een geweten, wat is dat? En dat is een hele goeie, om zo te zeggen een hamvraag. Jan Blokker opperde in de Volkskrant de mogelijkheid om het maar te verbieden er een geweten op na te houden.

Dat kwam allemaal zo naar voren na die geschiedenis in de Eerste Kamer, waar leden van de VVD-fraktie, acht van de twaalf, met een beroep op hun geweten een initiatief-wetsontwerp om de abortuskwestie te regelen de grond instampten ondanks het feit, dat het mede door twee VVD-tweedekamerleden was ingediend en verdedigd. Tienduizenden zagen zich het drama voor eigen ogen voltrekken via de televisie.

„Ze hebben het er heel moeilijk mee gehad", zei mevrouw Van Someren direkt daarna. Maar we moesten van haar aannemen, dat ieder lid van haar fraktie 'naar eer en geweten, geheel vrij en zonder iedere bijbedoeling, zijn houding had bepaald'. Zo zei ze dat ongeveer, of in woorden van gelijke strekking. Een toespeling van één van de journalisten of toch niet de verkiezingen??? werd met grote verontwaardiging van de hand gewezen. De discussie was gesloten, want waar het geweten heeft gesproken past nog alleen een eerbiedig zwijgen. En daar ben ik het niet helemaal mee oneens.

Natuurlijk laad je in die positie van fraktievoorzitter de verdenking op je het geweten als een rookgordijn aan te wenden om andere bedoelingen achter te verbergen. Maar dat kan niemand aantonen. Hier staat het ja van de één tegenover het nee van de ander.

Ik erken het goed recht van ieder om zich op zijn geweten terug te trekken, waar het gaat om wezenlijke beslissingen. Hier sta ik, ik kan niet anders. Dat kan in bepaalde omstandigheden het laatste argument zijn. Dat zal men moeten eerbiedigen, zelfs als misbruik niet onwaarschijnlijk is. Maar dan moet dat wel voor iedereen gelden.

Bijvoorbeeld ook voor dienstplichtigen, die een beroep doen op de wet gewetensbezwaren militaire dienst.
Die moeten zich namelijk nog steeds verantwoorden voor een commissie van advies, bestaande uit drie personen, die beoordeelt of de bezwaren werkelijk op godsdienstige of zedelijke gronden in het geweten wortelen en of ze wel onoverkomelijk zijn. En dus voor erkenning in aanmerking komen. Vroeger moest dat zijn tegen alle oorlogsgeweld. Nu wil de minister de grenzen wel wat ruimer trekken en ook gewetensbezwaren tegen bepaalde vormen van militair geweld erkennen. Maar in de laatste discussie hierover op 20 december '76 bleef de minister zich nog hardnekkig verzetten tegen een uitbreiding op politieke gronden en zeker tegen een uitbreiding tot alle gewetensbezwaren van welke aard ook, die door de commissie van advies als onoverkomelijk zouden worden onderkend. Dit was namelijk een voorstel van het AR-kamerlid Dekwaadsteniet, die behalve door zijn eigen partij gesteund werd door alle progressieve en linkse partijen. Al die verschillende soorten onoverkomelijke gewetensbezwaren kunnen in de praktijk toch niet van elkaar onderscheiden worden, zei de heer Dekwaadsteniet.

Dat lijkt me volkomen juist. Maar ik zou er voor willen pleiten (en niet voor het eerst, zie ook mijn artikel in het septembernummer '71 van Ego) om ook die commissie van advies, die de onoverkomelijkheid van de bezwaren moet vaststellen, ook meteen af te schaffen. En dus ieder, die een beroep doet op de wet gewetensbezwaren, zonder meer te erkennen.
Wat voor kamerleden geldt, dat ze zich op hun geweten kunnen beroepen, moet zeker ook gelden voor jongens van 20 jaar, die met hun hele wezen 'NEE' zeggen tegen de dienst. Voor dienstplichtigen eigenlijk nog veel meer dan voor kamerleden. Dienstplichtigen nemen die beslissing voor zichzelf, kamerleden beslissen vooral over anderen.

Die commissie staat in feite ook voor een onmogelijke taak. Er valt namelijk niets vast te stellen over gewetensbeslissingen.
Gewetensbeslissingen, aldus de bekende filosoof Karl Jaspers, worden genomen met inschakeling van de hele persoon, door alles wat motiverende kracht heeft op je te laten inwerken, waarbij vaak emotionele dus gevoelsoverwegingen de laatste beslissende doorslag geven. Niet iedereen is in staat zijn gevoelens te verwoorden op zo'n manier dat ze voor een ander verstaanbaar worden, zeker niet voor een staatscommissie.Als zeef is de commissie bovendien waardeloos, want de slimme jongens weten heus wel wat ze wel en niet moeten zeggen om erkend te worden.
Alleen de onhandigen zullen in moeilijkheden kunnen komen én de super-principiëlen, die altijd weer zullen proberen de strijd tegen de commissie aan te binden om nieuwe gronden voor erkenning af te dwingen. Die gaan er desnoods de gevangenis voor in, dat weten we.

Maar als je iedereen maar zo op zijn woord gelooft, is dan het hek niet helemaal van de dam? Natuurlijk niet. Als iemand bereid is vijf maanden langer vervangende staatsdienst te doen, dan is het toch duidelijk dat het hem bittere ernst is met zijn weigering om in militaire dienst te gaan.
Maar daarmee wordt de langere duur van de vervangende staatsdienst gerechtvaardigd, terwijl de bond van dienstweigeraars nog pas in Den Haag daartegen heeft gedemonstreerd, omdat men dat als discriminatie beschouwde van de dienstweigeraar.
Waarom geen alternatieve dienstplicht, zodat men op gelijke voorwaarden kan kiezen tussen militaire- en een andere vorm van staatsdienst? Het is een voor de hand liggende vraag. Ik meen overigens dat het niet kan, maar dat is een onderwerp voor een volgend artikel.

S. v. d. Belt

Wim Kan

Slot van de conférence op oudejaarsavond 1976

Toen de abortuswet was afgestemd
en Haya's huis met verf was bespoten,
toen zei een mevrouw die d'r bijbel kent:
,,Nou wordt de Keukenhof ook gesloten''.

En er werd veel gesproken over gewetensnood en slapeloze nachten,
maar als je jongens leert hoe je de vijand doodt
en hoe je 'm deskundig af moet slachten,
dan hoor je zelden iets over gewetensnood of slapeloze nachten.

Nou gaan we dus weer knoeien met het ongeboren leven,
ergens is nog een adresje, dichtbij Amersfoort,
nee, Bloemenhove niet, dat wordt opgeheven,
daar komt het embryo-vakantieoord.

En Van Agt kan weer slapen, en de paus zegt in Rome:
,,Ga wettig getrouwd met elkander naar bed
en laat de kinderkens toch maar komen''.
De klok is weer vijftig jaar teruggezet.

Maar er is één vraag die velen zal raken,
die is eigenlijk meer voor de wetenschap:
Na hoeveel maanden mag je 'n einde maken
aan een ongewenst ministerschap?

ter overdenking

1977

Integratie vrouw in de krijgsmacht

In ons land wordt de positie van vrouwen op de arbeidsmarkt steeds slechter. Voor hen geldt nog altijd dat ze het laatst worden aangenomen en het eerst eruit gegooid. Vrouwen hebben naar verhouding een groter aandeel in de stijgende werkloosheid dan mannen. Ook als de arbeidsmarkt weer wat zal aantrekken lijkt er niet veel uitzicht op verbetering. Vrouwen willen immers het liefst een part-time baan en die worden voorlopig niet zo veel aangeboden. Des te merkwaardiger is het, dat er opeens een grote instelling naar voren komt, die zegt vrouwen te willen aannemen.

Brief BLS
Die instelling is de nederlandse krijgsmacht. Op 28 juni 1977 was het zo ver. De Bevelhebber der Landstrijdkrachten deed op die dag een brief uitgaan aan „alle commandanten t/m het niveau van commandanten van bataljons en zelfstandige compagnieën" over het onderwerp: „integratie vrouw in de krijgsmacht". Die brief begint met: „Vrouwen zijn gerechtigd op gelijke voet met mannen een overheidsambt te bekleden en alle ingevolge de nationale wetgeving ingestelde overheidsbetrekkingen te vervullen, en wel zonder enig onderscheid. Aldus luidt Artikel 3 van het in 1953 te New York gesloten „Verdrag betreffende de politieke rechten van de vrouw". Dit Verdrag is met ingang van 28 oktober 1971 voor Nederland in werking getreden. Nederland heeft bij de ondertekening van dit Verdrag geen enkel voorbehoud gemaakt, zodat Artikel 3 ook voor de krijgsmacht in volle omvang geldt."

Waarom nu opeens?
Het recht van vrouwen om op gelijke voet met mannen in het nederlandse leger te werken, bestaat dus al ruim zeven jaar. Je vraagt je dan af, waarom er pas nu aktieve stappen worden ondernomen om vrouwen in de krijgsmacht te integreren?
Zijn vrouwen er eindelijk in geslaagd met hun emancipatie eisen in legerkringen door te dringen? Of is het zo dat de emancipatiegedachte plotseling erg goed past in het streven om een vrijwilligerskrijgsmacht op de been te krijgen? *Voorlopig* is zo'n vrijwilligersleger niet haalbaar, het is te duur en niet te bemannen, volgens het eindrapport van de Commissie Mommersteeg, dat op 10 januari aan minister Kruisinga is aangeboden.
Wel zou echter onderzocht moeten worden, volgens de kommissie, of de krijgsmacht meer van vrijwilligers gebruik kan maken! Over dat vrijwilligersleger schreef Van de Belt al eerder in EGO (dec. '77), dat het „ongewenst, want a-sociaal is, omdat men één van de beroerdste klussen in de samenleving probeert af te schuiven op die groep jongeren, die toch al niet zo veel kansen heeft." Het is nodig daarbij te beseffen, dat tweederde van de hier bedoelde groep – de werkende jongeren – uit meisjes bestaat!
En dit is blijkbaar een aantal leden van de kommissie Mommersteeg ook niet ontgaan, want de Legerkoerant van 11 januari j.l. meldt nota bene, dat een "*minderheid vindt dat het vrijwilligerssysteem juist binnen afzienbare tijd moet worden ingevoerd. Deze groep stelt dat een eventueel personeelstekort kan worden ondervangen door het naar verwachting ruim beschikbare vrouwelijke wervingspotentieel. Ook verwacht men dat de maatschappelijke en militaire voordelen ruimschoots zullen opwegen tegen extra financiële offers.*"

Goedkope arbeidskrachten
Bij mij komt nu wel de onaangename gedachte op, dat hier wordt voorgesteld om vrouwen op dezelfde manier in het leger te gebruiken als dat ook in de burgermaatschappij gebeurt. Namelijk als een reservoir van goedkope arbeidskrachten. Want de emancipatie van vrouwen in het leger wordt nu ook weer niet zo erg ver doorgevoerd. Immers „door de minister van defensie is echter de beperking gesteld, dat de vrouwelijke militair moet worden uitgesloten van de vervulling van specifieke gevechtsfunkties." Deze beperking is er één van nederlandse afkomst, want in het internationale verdrag betreffende de politieke rechten van de vrouw, is een dergelijke uitspraak niet te vinden.

Geen karrière-mogelijkheden
Wat houdt deze bepaling nu in? Dat het er naar uit ziet, dat vrouwen binnen de krijgsmacht – ondanks schone emancipatiegedachten – dezelfde funkties gaan verrichten als in de burgermaatschappij. Want het komt er op neer dat een karrière

Ingrid van Schaik wil graag beroeps-officier worden

1978

binnen de wapens der infanterie, cavalerie, artillerie en genie altijd via de specifieke gevechtsfunkties loopt. En dus kunnen vrouwen nooit officier worden bij a. de wapens infanterie, cavalerie, artillerie en genie, b. de dienstvakken officieren speciale diensten infanterie, cavalerie, artillerie en genie en c. het dienstvak officieren technisch opzichter genie.
Maar ook geen onderofficier in de categorie instructeurs infanterie, cavalerie, artillerie en genie.

Vrouwen zullen dus vooral kunnen worden geplaatst bij de militaire administratie, geneeskundige troepen, intendance, aan- en afvoertroepen, technische dienst en verbindingsdienst. Klinkt dat niet bekend? Rechtspositioneel zullen vrouwen aangepast worden aan de regels die nu ook voor mannen gelden. Ze kunnen als kortverband vrijwilliger of als technisch specialist te werk worden gesteld, dan wel als volledig beroepsmilitair.

Alleen in laagste banen
Ook in de burgermaatschappij hebben vrouwen officieel dezelfde rechten als mannen. Dat verhindert echter niet, dat ze *als groep* de laagst betaalde, vaak minst aantrekkelijke banen vervullen. Ze maken huizen en kantoren schoon, verzorgen zieken en bejaarden, typen ander**man**s werk, brengen de koffie rond, vervoeren de kinderen, zijn telefoniste, enz.
De burgermaatschappij heeft een netwerk van personeelschefs, arbeidsburo's en andere arbeidsbemiddelaars die de doorstroming van vrouwen naar hogere funkties weten tegen te houden.

Omdat dit laatste in het leger denk ik moeilijker is, heeft men hier bij voorbaat keiharde maatregelen ingebouwd om vrouwen uit belangrijke karrières te houden. Het is zelfs ook nog zo, dat het *aantal* vrouwen in alleen de lagere rangen binnen de cavalerie, infanterie, artillerie en de genie aan een maximum zal worden gebonden van 10%. Omdat er anders geen rouleerfunkties voor mannelijke militairen tijdens hun karrière zouden overblijven! (aldus letterlijk de Legerkoerant van 7 juli 1977)

Onderzoek KMA-studenten
Als men deze keiharde diskriminatie ook nog legt naast het onderzoek dat twee studenten van de Koninklijke Militaire Academie, Peter Fröling en Skip Springer verrichtten, dan krijgt men enig idee van wat de integratie van de vrouw in de krijgsmacht ongeveer zal gaan inhouden. Deze twee studenten ondervroegen ongeveer 500 beroepsmilitairen over hun ideeën omtrent de Vrouw in de Krijgsmacht. De Volkskrant van 29 dec. '77 meldt hierover: „Vrouwen moeten wel dezelfde (promotie) kansen krijgen als mannen, maar de helft van de ondervraagde militairen schijnt het toch niet zo prettig te vinden om onder vrouwen (commandant) te werken, want 50 percent geeft de voorkeur aan een man wanneer er een baan op hun niveau vrijkomt. Een vrouwelijke baas trekt nou ook niet bepaald. Ze heeft alleen een kans als ondergeschikte. De moederrol staat hoog aangeschreven, zo hoog dat men vindt dat overplaatsingen, oefeningen (gelegerd worden in Duitsland) daarmee in strijd zijn. Ook vindt de helft dat de meeste militaire funkties niet vrouwelijk zijn (dus toch maar weer Florence Nightingale spelen)."

Wat vinden vrouwen er zelf van?
Uit dit alles is duidelijk, dat het welkom voor vrouwen in de krijgsmacht verpakt is in handicaps. *Als* vrouwen er al aan zouden willen meedoen, hebben ze bij voorbaat geen schijn van kans op een gelijke berechtiging.
Wat vinden de bestaande vrouwelijke militairen, verenigd in Milva, Luva en Marva ervan? Je hoort daar bijna niets van. In ieder geval zó weinig, dat ik niet kan geloven dat de emancipatie vertaald in integratie van de vrouw in de krijgsmacht in die hoek van het leger bedacht is. Ekonomische motieven, die meestal een rol plegen te spelen in kringen van manlijke beleidsvoerders, lijken bij de integratie van de vrouw in het leger de boventoon te voeren.
En hoe moet het nu met de vrouwelijke militairen, die al dan niet tegen hun wil hun werk temidden van hun manlijke kollega's zullen moeten vervullen? Of er enig onderzoek is gedaan naar hun wensen, is mij niet bekend.

Hoe zal het gaan?
Ook blijkt uit geen enkele beschouwing hoe men zich deze integratie heeft voorgesteld. En ik denk daarbij bijvoorbeeld aan de weinige meisjes die de laatste jaren in het lager technisch onderwijs zijn gaan meedraaien. Deze meisjes hebben een hoop extra energie nodig om zich staande te houden temidden van deze mannenwereld. Schuine moppen, denigrerende opmerkingen en regelrechte vrouwenhaat worden op ze losgelaten.
Vrouwelijke militairen zal zonder twijfel een zelfde vuurdoop te wachten staan.
In dit verband viel mij ook een stukje op in de Helderse Courant van 3 januari j.l. waarin vermeld wordt, dat tien op elke duizend vrouwelijke onderhorigen van de belgische krijgsmacht voortvluchtig is. De belgische senaat heeft dit meegedeeld en voegt daar aan toe, dat ze vermoedt dat er „intermenselijke problemen" aan ten grondslag liggen.

Hoe denkt de nederlandse krijgsmacht met deze intermenselijke problemen om te gaan? Vrouwen zullen nauwelijks met hun geestelijke nood, hun angst voor lichamelijk geweld en verkrachtingen, hun eenzaamheid e.d. terecht kunnen bij medische en sociale diensten en de geestelijke verzorging in het leger. Deze bestaan immers uitsluitend uit mannen!
Vrouwen hebben minder dan mannen de neiging om massaal in drankverbruik te vluchten als ze het niet meer zo zien zitten. Het lijkt me dán ook gezonder om weg te lopen.

Begeleiding nodig
Het is te hopen dat er van de kant van vrouwelijke militairen eisen zullen worden gesteld vóór de integratie van de vrouw in de krijgsmacht een feit wordt. Deze eisen zullen moeten liggen op het terrein van de nu bij voorbaat ingebouwde diskriminatie tegen vrouwen. Bovendien zal er een uitgebreide begeleiding moeten komen voor de betreffende vrouwen, maar ook van de mannen, die funktioneel met hen te maken krijgen.

Tot slot wens ik Ingrid van Schaik straks heel veel sterkte als eerste studente op de KMA en vervolgens bij de Luchtmacht. Wel heb ik me afgevraagd, of ik met haar zou willen ruilen. Het antwoord is nee.

Anneke Rooselaar

„Foto met toestemming overgenomen van De Vliegende Hollander, maandblad van de Koninklijke Landmacht, december 1977"

Puur natuur of pure handel?

Een glimmende auto in een eenzaam, woest landschap. De weg is vrij, er zijn geen tegenliggers. De bestuurder rijdt hard. Het kan ook niet anders. Binnen vijf, tien sekonden moet het doel al zijn bereikt. Dan wordt de merknaam getoond met brede uitwaaierende letters. Wie tegenwoordig nog eens ongerepte natuur wil zien, moet naar de STER-reklame kijken. Naast de mooie meiden, de frisgewassen standaardgezinnetjes en de onwetende huisvrouw blijken immers natuur en ongeschonden landschap als aandachttrekker, lekkermaker steeds meer in opmars.

Dat is niets bijzonders. De reklamemakers weten als regel precies wat de mensen mooi vinden. Dat is vaak iets wat je zelden tegenkomt, maar wel voortdurend de aandacht trekt. Bij de voor ieder zichtbare verloedering van het landschap in ons land gedurende de laatste tientallen jaren, bij de steeds voortgaande achteruitgang van de natuur blijkt het weidse, het ongerepte, het natuurlijke grote aantrekkingskracht te bezitten. Inhakend op de behoefte er op uit te trekken tonen de reklamemakers daarom de aan de man te brengen auto graag in een harmonische, stille, natuurlijke omgeving. En omdat dat laatste in Nederland nog maar moeizaam te vinden is (je verkoopt duidelijk minder auto's door ze midden in de file bij Vianen in full-colour te laten zien) worden auto, bestuurder, filmer of fotograaf naar de Schotse Hooglanden gestuurd of op een stille binnenweg van landelijk Frankrijk neergezet. Ook in Tunesië is aan de grens van de Sahara altijd wel een aardige lokatie voor een tv-spot of een reklamefoto te vinden.

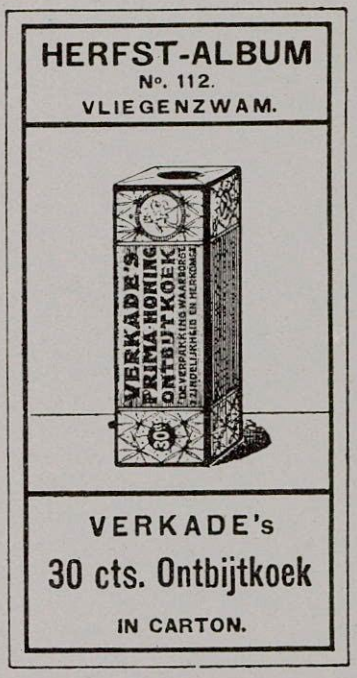

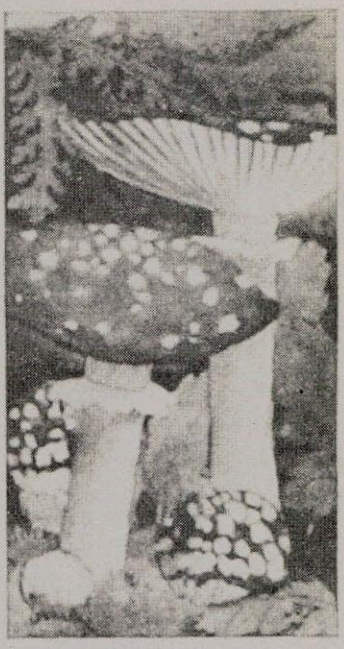

Vliegenzwam en ontbijtkoek, een suksesrijke kombinatie van natuur-edukatie en kommersie (voor- en achterkant Verkade-plaatje uit het begin van deze eeuw)

Een Zaanse koekjesfabrikant

De natuur als koopwaar of meer nog als middel om de koopwaar aan de man te brengen. Het verschijnsel is al ouder dan vandaag of gisteren. De firma Verkade paste het idee al aan het begin van deze eeuw toe. Het was een tijd waarin vakantie voor veel mensen nog een onbereikbaar ideaal was en veel stadsmensen alleen de natuur kenden van zondagse wandelingen aan de rand van de nieuwe buitenwijken. Het was tegelijk de tijd dat de meeste plattelanders nog veel te hard moesten werken om in hun spaarzame vrije tijd ook maar enigszins van het buitenleven te genieten. De aandacht voor de natuur, de oproep die te behouden kwam van de toenmalige elite. De oprichters van bijv. de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels (1899) en de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland (1905) vormden een selekt gezelschap waarin de dubbele namen ruim vertegenwoordigd waren. In die jaren waren de rust op de Veluwe of een ontspannend weekje Valkenburg even begerenswaardig als de stilte van Noord-Schotland of de ochtendzon in Tunesië tegenwoordig. Veluwe en Valkenburg waren er wel, maar bleken voor de meesten onbereikbaar.

Verkade begreep een en ander heel goed en bouwde de natuur en de minder bekende landstreken in ons land in zijn reklame in. De Zaanse koekjes-fabrikant vroeg de toen al bekende onderwijzer Jac. P. Thijsse in 1906 een aantal boeken te schrijven die het natuurgebeuren dichter bij de mensen moest brengen. Aldus geschiedde. Maar er zat wel een kommercieel addertje onder het door Thijsse aangedragen gras. Want de in de boeken te plakken afbeeldingen van planten en dieren konden alleen worden bemachtigd als de lieve lezers Verkade-produkten kochten. Want daar zaten ze bij ingesloten. De reklame sloeg echter geweldig aan en na de eerste serie boeken Lente, Zomer, Herfst en Winter zou er nog een hele reeks volgen. De Verkade-albums werden al gauw een begrip. Zij betekenden in het begin van deze eeuw niet alleen een sukses voor Verkade zelf, maar leverden ook een belangrijke bijdrage tot het verbreden van de kennis der natuur en het idee van de natuurbescherming.

Kijkcijfers

Wat in het begin van deze eeuw opging, lijkt nu niet meer haalbaar. Het is duidelijk dat de kommersie nog

Jan Nijkamp, Ruud Rook,
Henk Slijper, Ko Zweeres

De 12 maanden van het jaar

Dé almanak en wegwijzer voor de natuurliefhebber.
Van maand tot maand. Het weer, diersporen, vogeltrek, dier en territorium, zomer- en winterinsekten, worteltaart maken, berm- en strandflora, winterslaap en nog veel meer.
Na het grote succes als **Boek van de maand**, nu verkrijgbaar in voordelige paperback uitgave.
Honderden illustraties.
f 29,50

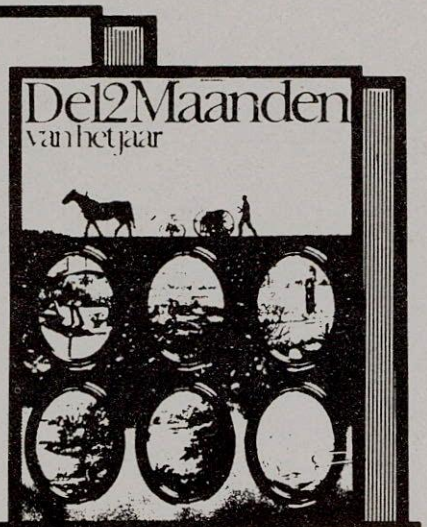

bij de boekhandel

Dragen natuurboeken bij tot de werkelijke bescherming van natuur, milieu en landschap?

1979

Ik ben natuur.

steeds graag inspeelt op de positieve boodschap die de natuur of het natuurlijke in zich draagt. En het maakt dan niet zoveel uit of het om zevenkruiden-shampoo, Bounty, dubbele graanjenever, Agio-sigaren of Zeeuws meisje gaat. Ook de eksploitant van een bungalowpark adverteert graag met de natuur, evenals de makelaar die nog wat huizen aan de bosrand moet slijten. Zelfs overheden laten zich niet onbetuigd. Gemeentebestuurders willen er bedrijven mee aantrekken (er is nog ruimte in . . .) óf bewoners (. . . heeft u met al dat groen heel wat te bieden).
Maar toch is de zaak wat aan het veranderen. Over de natuurvriendelijkheid van veel produkten en hun makers wordt allerwege uiterst cynisch gedacht. Bovendien is het nieuwe er al weer een beetje af. De golf van enthousiasme voor het behoud van natuur en milieu lijkt wat over zijn hoogtepunt heen. Er is bijna geen haring meer, jawel, de olie vormt een voortdurend probleem, jawel, maar van de algemene kommer en kwel die ons sinds 1972 door de Club van Rome is voorspeld merkt eigenlijk niemand zoveel. Althans niet in ons rijke landje. En bovendien: er is toch nog voldoende natuur? De boekhandels puilen uit van de natuurboeken en op de televisie worden we overstroomd door de prachtigste natuurfilms.
Het is vreemd genoeg die laatste overmaat die de meer professionele natuurbeschermers zorgen baart. Want helpt die stroom van boeken en films wel iets aan de houding van ons allemaal ten opzichte van de natuur? Menigeen in de wereld van de natuur- en milieubescherming is op dit punt gaan twijfelen. Men vermoedt dat al die boeken, al die films eerder een sussend, een verlammend dan een aktiverend effekt hebben.

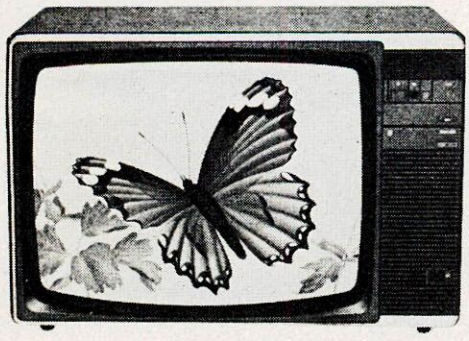

Reklame voor kleuren-tv's: inhaken op natuurfilms

Het is bijv. niet moeilijk te bedenken op basis waarvan de meeste natuurfilms in het televisie-programmapakket worden opgenomen: a. voor de klantenbinding, voor de kijkcijfers is het goed dat de mensen niet al te veel ellende wordt voorgeschoteld; b. natuur heeft voor de meeste mensen eerder een element van ontspanning dan van inspanning in zich; c. een beetje wetenschap vinden velen best interessant en de natuur heeft op dit punt juist veel te bieden. Het zijn dit soort argumenten waarmee de meeste natuurfilms worden gemaakt én uitgezonden. Dat de natuur en de achteruitgang van de natuur veel, zo niet alles te maken heeft met de mens, met de menselijke samenleving, met uitbuiting van de zwakkere door de sterkere, blijft vaak maar zekerheidshalve buiten beschouwing.

Reklame voor sigaren: inspelen op mooie meiden én natuur tegelijk . . .

Informatie zonder angels
Er is nog een ander aspekt. De huidige golf van natuurboeken en -films versterkt voortdurend het beeld van die prachtige, interessante, nog nauwelijks ontdekte natuur, waarin de planten en dieren het toch zo aardig met elkaar kunnen redden en waarin de wetenschapper zulke leuke ontdekkingen kan doen. Bij het lezen en kijken moet men wel tot de slotsom komen dat het allemaal nog wel een beetje meevalt met die bedreigingen, waarover de krant vol staat en in het NOS-journaal regelmatig wordt gerept. In de luie stoel vergeet men maar al te gemakkelijk de vervuilde sloot wat verderop, het door vandalisme bedorven stadspark, de ondergang van de laatste walvissen en het door massaal kappen bedreigde oerbos. Een verlammend effekt door informatie waaruit de angels zijn verdwenen.
Een close-up van de bidsprinkhaan is natuurlijk interessant, evenals het paargedrag van de kangeroe. Maar waar het voor de natuur echt om gaat is ons produktie- en konsumptiepatroon, de vraagstukken op het gebied van de energievoorziening, de ruimtelijke ordening, de bevolkingspolitiek, de landbouwpolitiek, de verhouding tussen rijk en arm in deze wereld. Dit soort zaken zijn moeilijker te slijten; ze zijn dan ook kommersieel minder interessant.

Toch ligt er over deze achterliggende oorzaken van natuur- en milieubederf heel wat informatie opgestapeld. Bij de Kleine Aarde in Boxtel, bij Natuur en Milieu in 's-Graveland, bij Milieudefensie in Amsterdam, bij de Aktiegroep Strohalm in Utrecht enz. Wie zich het lot van de natuur écht aantrekt kan zich daar beter oriënteren dan met een stukje kaas-uit-het-vuistje naar de zoveelste natuurfilm op Nederland 2 kijken. Ook al kan dat laatste, hét moet gezegd, vanzelfsprekend best leuk zijn.

Frits Maas

soldaten: bevelkrijgers

Iran: Een godsdienstige revolutie die niet naar mensen kijkt

Amerikaanse oorlogsschepen stomen op naar de Perzische Golf, de Amerikaanse bevolking schaart zich als één man achter haar president Carter, anti-Khomeyni-moppen zijn niet van de lucht, kortom er zit een soort oorlogsspanning in de lucht die de wereld in jaren niet heeft gekend.
Oorzaak van dit alles is het verdrijven van de sjah van Iran door één van de islamitische leiders in dat land, ajatollah *Roeollah Khomeyni*, **een grijsaard met weinig goede woorden voor de sjah en voor de moderne westerse wereld.**

Binnenlandse ontwikkelingen
Het feit dat Khomeyni en zijn aanhangers weinig met de sjah ophebben komt vooral tot uiting in de binnenlandse ontwikkelingen die Iran dit jaar heeft doorgemaakt. Alles wat de sjah probeerde te bereiken schaft men zo snel mogelijk af.
Nu is dat op een aantal punten wel nodig. De sjah was weliswaar erg machtig, maar moest daar ook veel moeite voor doen. Hij maakte onder meer gebruik van de Savak, de geheime inlichtingendienst, die elke politieke tegenstander van de sjah hardnekkig en hardhandig vervolgde. Het gevolg hiervan was, dat honderden Iraniërs een afschuwelijke dood zijn gestorven in de martelkamers van de Savak, en dat duizenden anderen jarenlang in miserabele omstandigheden hebben gevangengezeten wegens hun politieke overtuiging.
Een ander punt waarop de sjah zich weinig geliefd maakte was zijn economisch beleid. Weliswaar bezorgde hij zijn land enorme inkomsten uit de ruime olievoorraden, maar uit die inkomsten kocht hij ook weer enorme hoeveelheden wapens. Hij wilde immers Iran tot één van de vijf belangrijkste landen van de wereld maken. De Iraanse bevolking, die grotendeels in bittere armoede leeft, merkte er weinig van dat haar land eigenlijk één van de rijkste ter wereld is. Wel kwam er veel geld uit de Iraanse olie-export terecht op de bankrekeningen van de sjah en zijn familie, in plaats van te worden besteed aan bestrijding van het analfabetisme, verbetering van de sociale voorzieningen en het bevorderen van de eigen landbouw.
Naast dit alles probeerde de sjah ook nog om Iran hardhandig tot een echte eenheid te maken. Het land kent diverse bevolkingsgroepen, waaronder Perzen, Koerden (die al jarenlang een guerrilla voeren tegen het centrale gezag), Toerkmen, Azerbeidstani en Arabieren. Al die groepen hebben een eigen taal, en vormen van oudsher eenheden binnen de diverse rijken waartoe ze ooit hebben behoord. De sjah maakte echter het Perzisch tot de enige taal in het bestuur en het onderwijs, en onderdrukte ook op andere manieren die eigen aard van de diverse groepen (van soms miljoenen mensen).

Invloed van de Islam
Er waren voor de Iraanse bevolking dus redenen genoeg om zich tegen de sjah te verzetten, maar ook al omdat hij veel steun kreeg uit het westen (Amerika leverde steeds wapens, Israël organiseerde de Savak) kon men hem niet wegkrijgen.
Pas toen de Iraanse *kerk* zich in de strijd wierp, wankelde de troon van de sjah. De Iraanse kerk, dat wil zeggen de sjietische tak van de Islam, gaat er van uit dat de Koran het uitgangspunt moet zijn van iedere gezagsdrager. De theologen van de sjiehij werd dan ook op een gegeven moment verbannen. Maar de islamitische kerk in Iran is zo hecht georganiseerd, dat hij toch voeling kon houden met de bevolking. Vandaar dus dat hij vorig jaar de aangewezen man leek om de leiding op zich te nemen van de opstand tegen de sjah en om, toen de sjah begin dit jaar vertrok uit Iran, in het land zelf de macht in handen te nemen.
Waar dit alles toe geleid heeft is intussen bekend. Khomeyni maakte de islam onmiddellijk tot staatsgodsdienst, en voerde ook weer de islamitische rechtsspraak in (compleet met het afhakken van lichaamsdelen als straf), de islamitische huwelijkswetgeving (waarin de vrouw een miserabele positie inneemt) en nam onmiddellijk afstand van het westen, dat immers steeds achter de sjah heeft gestaan. Iran, zo leek het even, ging terug naar de middeleeuwen.

Terug naar de middeleeuwen?
Nu is het natuurlijk erg gemakkelijk om te zeggen dat een land teruggaat naar de middeleeuwen, vooral als je

De sjah (1971) en de keizerin (1976) van Iran.

tische islam hebben ook duidelijk een politieke taak, hun preken voor de gemeente zijn ook vaak politieke toespraken. Juist omdat de sjah daar niets van moest hebben, schoof hij de kerk enigszins terzijde. Jarenlang is hem dat goed gelukt, totdat er een geestelijk leider opstond die kans zag om de leiding te nemen over het verzet tegen de sjah: Khomeyni. Al vanaf het begin van de jaren zestig verzet deze ajatollah zich tegen de sjah, vol zit met allerlei vooroordelen tegen een cultuur en een godsdienst die je niet goed kent. De ontwikkelingen in Iran zitten dan ook wel iets ingewikkelder in elkaar. Om te beginnen zijn twee doelstellingen van de revolutie verwezenlijkt. De sjah, een dictator, is verdreven, en het westen, dat de sjah steunde en veel geld verdiende aan Iran, is op afstand gezet.
Maar de vraag is nu, of de Iraanse

1980

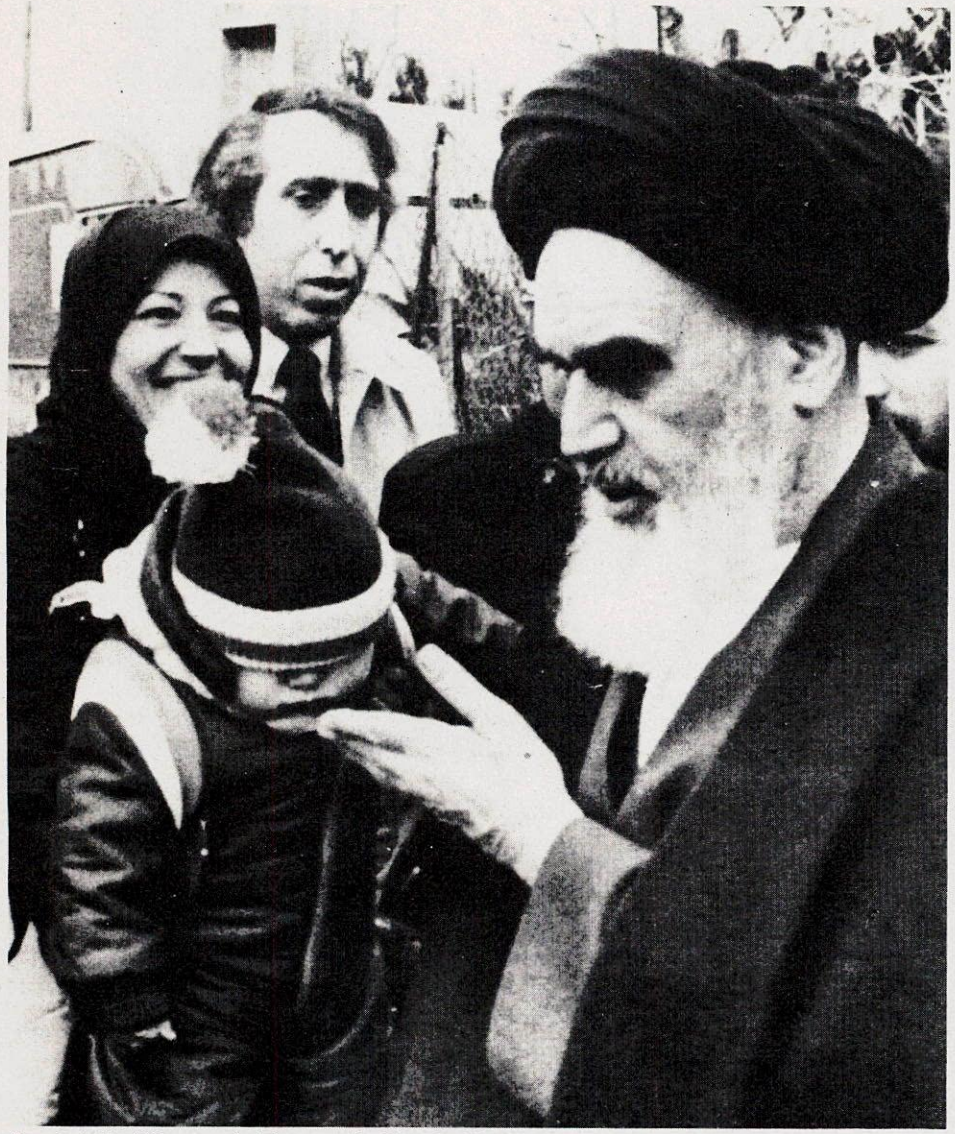

De ajatolla Khomeyni, hier nog in Frankrijk (1978).

bevolking met dit alles wel veel is opgeschoten. De revolutionaire garde van de islamitische revolutie ging al snel hard optreden, eerst tegen aanhangers van de sjah, en later ook tegen mensen die wel achter de revolutie stonden, maar andere ontwikkelingen in gedachten hadden. Van een verdeling van de rijkdommen van de sjah, vooral het land, is tot nu toe weinig terechtgekomen, en door de olieboycot tegen een aantal landen alsmede door stakingen van werkers in de olie-industrie krijgt het land ook steeds minder inkomsten. Nu stijgen de olieprijzen nog steeds, zodat Iran steeds minder vaten olie hoeft te verkopen om toch een flink inkomen te halen, en koopt het land geen dure wapens meer, zodat het wel met wat minder geld toe kan, maar echt gunstig is deze ontwikkeling niet. Iran moet immers een vijfentachtig procent van zijn voedsel invoeren, en dat kost geld. Komt dat voedsel er niet, dan ontstaat langzamerhand een hongersnood, en dat kun je nou ook niet direct een gunstige ontwikkeling noemen, na een revolutie.
Een belangrijk gevolg van de islamitische revolutie is wel de nieuwe grondwet in Iran, die de democratie die er nog zo'n beetje was helemaal afschaft, en alle macht in handen legt van ajatollah Khomeyni. De stemming over die grondwet, in het eerste weekeinde van december 1979, was alles behalve goed geregeld. Je kon niet in het geheim stemmen en de voorlichting over het wetsvoorstel was ook niet bijster goed. De opkomst was dan ook gering, van de tweeëntwintig miljoen stemgerechtigde Iraniërs is nog geen kwart naar de stembus gegaan, net vijf miljoen mensen (in heel Iran wonen er rond de vijfendertig miljoen). In sommige streken, zoals Koerdistan en Azerbeidstan werd helemaal niet gestemd.

Verzet tegen Khomeyni
Dit alles nu duidt er op dat er in Iran wel even een algehele steun is geweest voor ajatollah Khomeyni, en wel omdat hij de sjah verdreven heeft. Maar nu hij de algehele macht in handen heeft, gaan de mensen beseffen dat ze er in feite nog niet veel op vooruit gegaan zijn. Daar komt nog bij dat de economische situatie van de meeste Iraniërs nog helemaal niet is verbeterd. De werkloosheid is zelfs toegenomen en, zoals al gezegd, er dreigt een voedseltekort. Geen wonder dus dat er in december steeds meer verzet kwam tegen Khomeyni. Verzet dat werd geleid door een collega van hem, ajatollah *Sjariat Madari*, een man die niet zo streng islamitisch is, maar meer wil zoeken naar een minder scherpe tegenstelling tussen de factoren *democratie*, *technische vooruitgang* en *religie*. Hoe dit verzet zich zal ontwikkelen is op het moment dat ik dit schrijf (begin december) nog niet bekend. Wel is duidelijk dat de islamitische revolutie in Iran veel valse hoop heeft gewekt, in alle lagen van de bevolking. Op zich is dat natuurlijk niet helemaal verwonderlijk, elke revolutie levert teleurstellingen op, de meeste dingen lopen anders dan de mensen verwachten. Maar bij deze islamitische revolutie is er natuurlijk een belangrijke factor in het spel die al bij voorbaat verzekerde dat er teleurstellingen zouden volgen: het geloof.

Geloof geen stuwkracht voor verbeteringen
Zoals iedere vorm van geloof is ook de islam een systeem met een vastgelegde denkwijze die nauwelijks of geen veranderingen toestaat. In de islam baseert men zich in feite nog steeds op de Koran, en op de handelingen van Mohammed, de profeet van Allah. Maar al die dingen stammen uit de zevende en achtste eeuw, en bieden zeker geen antwoord op de problemen die je tegenkomt wanneer je in de twintigste eeuw een land wilt besturen met vijfendertig miljoen mensen en moderne industrieën. Wat dat betreft is de islamitische revolutie misschien een waarschuwing voor degenen die in andere islamitische landen hetzelfde willen bereiken: de islam kan misschien worden gebruikt om je af te zetten tegen de al te grote invloed van het westen op je land, maar wanneer die invloed eenmaal is verdreven, biedt het geloof weinig hulp meer bij het ontwikkelen van een zelfstandige maatschappij waarin de mensen het op zijn minst iets beter hebben dan onder het oude systeem. En dit laatste is toch de bedoeling van een revolutie die door een hele bevolking wordt gedragen.
Voorlopig ziet het er naar uit dat de islamitische revolutie de Iraniërs wel veranderingen heeft gebracht, maar weinig verbeteringen.

Jan Stoof

vrede? ander woord a.u.b.

„Niet ik moet er uit, maar de kernwapens"

Gesprek met soldaat Gerard van Wingerde

„Niet ik moet bestraft worden, omdat ik een dienstbevel met betrekking tot kernwapens weiger, maar degenen die de kernwapens invoeren en durven verdedigen. Die moeten veroordeeld worden wegens misdaden tegen de mensheid!"
Met deze woorden besloot Gerard van Wingerde uit de Prinses Margrietkazerne te Wezep, op 13 augustus j.l., zijn pleidooi voor de krijgsraad te Arnhem. Hij stond daar terecht, omdat hij geweigerd had atoomkoppen te bewaken, de zgn. site-wacht. EGO-redakteur Wim Heij ging met hem praten.

Met welke instelling ben je in militaire dienst gegaan?
Met de instelling van een dienstplichtige. Toen ik een oproep kreeg heb ik wel geprobeerd om vrijstelling te krijgen, omdat ik aan het werk was. Het al of niet in dienst gaan heeft me behoorlijk bezig gehouden. Uiteindelijk besloot ik om geen beroep op de wet gewetensbezwaren te doen en ging ik in dienst.

Veel dienstplichtigen denken er voor hun diensttijd eigenlijk nauwelijks over na. Jij behoort niet tot die groep?
Nee, zeker niet. Ik wist ongeveer wat me te wachten stond in dienst. Eerlijk gezegd valt het me, achteraf, nog mee hoe lang ik mee heb gelopen zonder dat er grote problemen ontstonden. Ik ging er toch een beetje in met de angst, dat als ze de eerste de beste dag tegen me zouden beginnen te schreeuwen, ik gelijk rotzooi zou krijgen. Ik was niet van plan dat te nemen: ik zou òf terugschreeuwen òf ik zou op een andere manier dwars gaan liggen. Maar dat viel al met al nog mee.

Hoelang zit je nu in dienst?
Ongeveer 12 maanden.

Dus na zo'n 8 maanden deden zich de problemen voor met betrekking tot het niet op site-wacht willen gaan. Hoe ging dat eigenlijk?
Ja, het was in mei van dit jaar. Dat was overigens de derde keer. De eerste keer hoefde ik niet mee, dat was vorig jaar november. Ik was nèt geplaatst bij mijn onderdeel toen ze op site-wacht moesten, maar om de een of andere reden hoefde ik niet mee. Ik heb toen wel bij een voorbereidingsles gezeten en ik zat met m'n oren te klapperen wat er allemaal verteld werd. Bovendien zat ik me zenuwachtig te maken wat ik zou doen als ik mee zou moeten; gaan of niet gaan.
Ik was dan ook maar wat blij dat ik niet mee hoefde.
De tweede keer was toen ik voor een site-wacht werd uitgeleend aan een

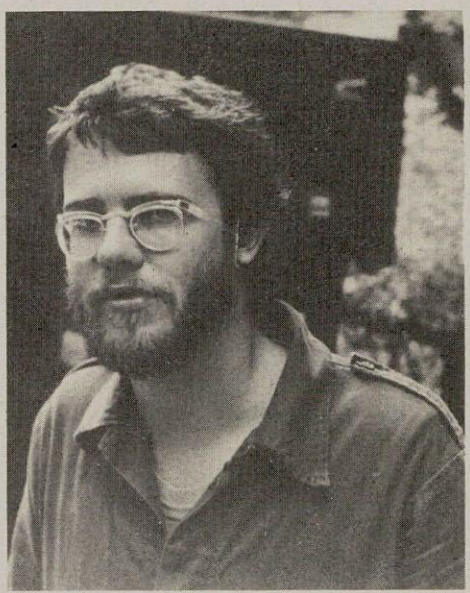
Gerard van Wingerde

ander onderdeel. Ik heb toen mijn commandant gevraagd mij van de lijst te willen halen, omdat ik principiële bezwaren had tegen kernwapens. De CC. zei toen: „je staat er op en je blijft erop staan, want we kunnen niet de een matsen en de ander erin luizen." Ik heb hem toen gezegd, dat als ik zou moeten ik dan zou weigeren. Zijn antwoord was: „dan weiger je maar, dan loop je maar met je kop tegen de muur."
Toen ik een les over de site-wacht moest bijwonen heb ik mijn CC meegedeeld, dat ik daar niet heen zou gaan.
Mijn CC, op dat moment erg druk met een CI, zei toen: „ga maar naar je eigen peloton, je hoort er nog wel van." Dat deed ik, maar ik hoorde er verder niets meer van. Na een poosje ben ik eens naar mijn commandant gestapt en heb gevraagd wanneer of ik er iets van mocht horen, want ik vond het best vreemd. De CC vertelde me toen, dat ik alsnog van de lijst was afgevoerd. Omdat ik geen dienstbevel had gekregen, had ik formeel niet geweigerd, dus was ik ook niet strafbaar.
Ik kreeg tegelijkertijd wel te horen dat wanneer, enkele weken later, onze eigen compagnie op site-wacht moest, ik wel degelijk op de lijst zou staan. Ik heb hem toen gelijk verteld, dat ik dan natuurlijk weer zou weigeren en toen zei hij: „dan spelen we het gewoon uit."
Vlak voor de derde keer begon mijn commandant toch te begrijpen dat ik beslist niet mee zou gaan. Hij zei dat ik een brief moest schrijven, een rekest, om ontheffing te krijgen van het site-wacht lopen. Ik heb toen een brief geschreven, maar de tijd drong. Mijn CC heeft naar aanleiding van die brief gebeld met Bureau gewetensbezwaren om te vragen of dat kon. Zoals ik wel verwachtte, het kon niet. Het was òf meedraaien òf een beroep doen op de wet gewetensbezwaren. Noch het een noch het ander wilde ik, dus weigerde ik op site-wacht te gaan.
Ze hebben toen de marechaussee erbij gehaald en procesverbaal op laten maken. Gedurende de site-wacht deed ik op de kazerne m'n normale werk.

Tijdens de krijgsraadzaak die toen volgde viel de auditeur-militair nogal tegen je uit. Hij gebruikte termen als „onzorgvuldig en onvolwassen gedrag". Hoe ervoer je dat?

Het is, denk ik, de manier waarop het hele leger functioneert. Als een gewone soldaat iets niet doet, dan wordt dat zo afgedaan. Dat is niet alleen de auditeur-militair, maar dat is de manier waarop bijna iedere meerdere je benadert. Als jij iets doet of zegt, dat niet in overeenstemming is met hun gedragspatroon of denkwijze, dan heet dat onvolwassen, onzorgvuldig, je moet niet denken enz. De auditeur-militair stortte dat, in geconcentreerde vorm, over mij heen.
Waar ik vooral de pest over heb was wat ze zeiden bij de uitspraak. „Jij had eigenlijk nooit in militaire dienst moeten gaan", net of ik vrijwilliger ben. Ik kreeg dikke pakken met papieren dat ik in dienst moest en nu schuiven ze de verantwoordelijkheid naar mij toe met de mededeling, dat ik er nooit in had moeten komen.
Nee, zíj zijn het geweest die wilden dat ik in militaire dienst moest. Ik kwam, ben niet te beroerd om allerlei dingen te doen, maar daarom ben ik nog geen vrijwilliger. Als het aan mij gelegen had was ik er niet in gegaan, dan had ik nog steeds bij de DEMKA gewerkt.

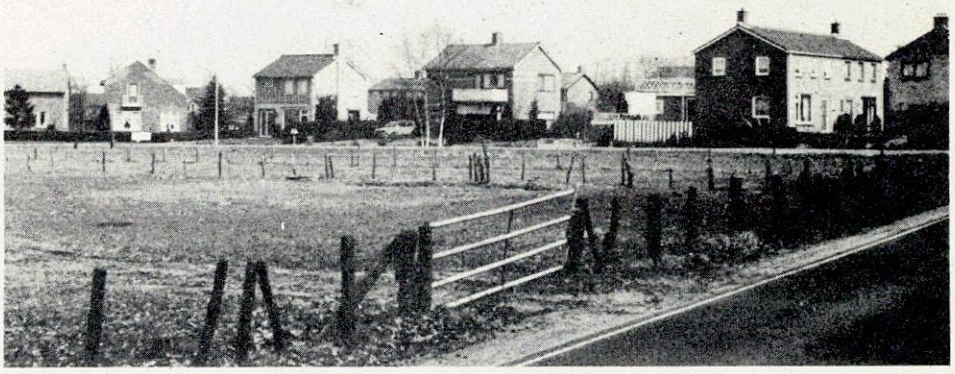

Atoom opslagplaats (?) te Darp bij Steenwijk

Je bent bereid allerlei dingen te doen in het leger, maar kennelijk niet alles. Je wilt wel zand rijden, of ook nog wel mijnen, maar kernwapens bewaken wil je niet. Waar ligt voor jou precies de grens?
Gevaarlijk aan een systeem als het leger is het klakkeloos opvolgen van bevelen. Vanaf de eerste dag wordt je dat bijgebracht, het gevolg is dat je, als je niet oppast, na verloop van tijd alles doet wat ze tegen je zeggen. Dat is 'n slecht ding. Dan loop je met een leger risico's. Dan krijg je het gevaar wat er in de 2e wereldoorlog is gebeurd van massavernietigingen en de meest grove oorlogsmisdaden. Dat bak je, op zo'n manier, gewoon in een leger in. Elk bevel wat je krijgt, daar moet je over nadenken. Natuurlijk over het bevel „pet op, buiten" hoef ik niet lang na te denken, dat is voor niemand gevaarlijk. Daar zou ik me doorgaans niet zo druk over maken. Maar een bevel als: ga eens met kernwapens werken, ga er eens mee oefenen òf ga ze eens bewaken, ja dan zeg ik dat gaat me te ver. Ik zal me ook niet laten inzetten bij de ontruiming van kraakpanden, bijvoorbeeld. Tegen mijn eigen volk ga ik niet bezig. Een leger behoort er te zijn ter verdediging van een land en niet ter verdediging van bepaalde belangen. Je moet een grens trekken en die zal voor iedereen wel ergens anders liggen, maar ik eis wel dat iedereen erover nadenkt.

Je hebt de wet aan de ene kant en het individuele geweten aan de andere kant.
Veel ruimte, om tegen bepaalde taken en opdrachten nee te zeggen, lijkt mij in de krijgsmacht niet aanwezig. Hoe zie jij dat?
Ja, er is weinig ruimte. Toch vraag ik me af of het probleem zo ingewikkeld is. Iedereen is het erover eens dat de Nazi's in de oorlog misdaden gepleegd hebben; iedereen is het er ook over eens dat zoiets niet kon en mocht. Het punt is niet zo zeer wet of geen wet, waar het om draait is je eigen verantwoordelijkheid. Als Neurenberg ons iets te zeggen heeft gehad is dát het wel geweest. Als je verantwoordelijk bent en blijft voor je eigen daden, dan moet er ook de ruimte voor zijn om dingen te weigeren. Doe je ze wel dan word je er, en terecht natuurlijk, later wel op aangesproken.

Door zoiets toe te staan breng je de krijgsmacht wel in een moeilijke positie. Kun je je dat voorstellen?
Ik vind het een goede zaak dat de krijgsmacht zijn eigen beperkingen leert zien. Ze moeten er niet vanuit gaan dat dienstplichtigen, en ook beroeps, een stel marionetten zijn. Zo van druk maar op de knop en het mechaniek treedt in werking – nee zo moet het beslist niet zijn.

Ben je voor een keuzemogelijkheid voor militairen, bijv. al of niet in aanraking komen met nucleaire wapens, bij plaatsing in een onderdeel?
Nee daar ben ik niet voor, althans niet bij de keuring. Want ik denk dat je dan toch op weg bent naar een vrijwilligersleger. Je moet je voorstellen wat dat betekent. Mensen die er niet over nadenken, die het niet kan schelen en die er best mee willen werken. Die mensen zetten we bij de gevaarlijkste wapens die we hebben. Dat is niet gezond. Juist bij dat soort onderdelen moeten mensen zitten die nadenken, die kritisch staan tegenover deze wapens. Ik zou er tegen geweest zijn als men bij de keuring had gezegd „Oh, soldaat Van Wingerde is tegen die dingen; die zetten we maar op 'n ongevaarlijk postje". Iedereen moet het recht hebben om te weigeren ermee te werken als dat aan de orde komt. Precies zoals dat in mijn geval is gegaan, maar dan zonder strafvervolging. Dat zou een eerste stap kunnen zijn.

De wet gewetensbezwaren biedt ruimte aan atoom-pacifisten. Had je, achteraf bezien, toch niet beter een beroep kunnen doen op de wet?
Juist niet. Van te voren zat ik nog te bedenken of het geen weggegooide tijd zou zijn. Als je bij wijze van spreken 14 maanden in Nieuwersluis moet doorbrengen dan is het volstrekt verloren tijd. Maar zoals het nu gaat, vind ik dat zeker niet. Nu heb ik het gevoel door dingen aan de kaak te stellen, toch een bepaalde ontwikkeling in het leger op gang te hebben gebracht. Dat wilde ik ook proberen te bereiken.
Met die instelling werk ik ook in 'n bedrijf. Bevalt je daar iets niet, dan tracht je daar ook verandering in aan te brengen en als dat lukt, dan vind ik dat het prima loopt.

Je bent tot nog toe de enige die voor het weigeren van op site-wacht gaan voor de krijgsraad is gebracht. Denk je dat er meer militairen zijn met soortgelijke problemen?
Ja, dat weet ik wel zeker. Er zijn er sowieso van wie tevoren bekend is, dat ze tegen kernwapens zijn en die door hun commandant niet meegenomen worden op site-wacht. Die mogen, als een soort Berufsverbot, op hun onderdeel achterblijven. Daarnaast hoor ik van vele kanten geluiden, dat als men op site-wacht moet, dat men dan zal weigeren. Nu waren dat soort geluiden ook vroeger te beluisteren. Men schrok dan steeds, vaak op het laatste moment, toch weer terug voor de gevolgen. Ik hoop dat dat door mijn doorzetten doorbroken is. Als je konstant op elkaar blijft zitten wachten, alvorens een daad te stellen, dan duurt het allemaal ontzettend lang.

Toch een soort martelaarschap?
Nee, integendeel (schudt heftig verontwaardigd met het hoofd). Publiciteit is niet het motief geweest. Waar het om gaat is, dat de krijgsmacht de diskussie over de middelen waarmee zij haar taak- en doelstelling denkt uit te voeren onder ogen gaat zien. Daar is het mij om begonnen.

je kunt beter je onderspit dan je eigen graf delven

Kernwapens in Europa en de voorlichting aan het publiek

„Taboeïsering" noemt Hylke Tromp het. Over kernwapens mag niet gesproken worden zodra het om feitelijkheden gaat. Minister Wiegel van Binnenlandse Zaken verbiedt openbaarmaking van de richtlijnen voor de bescherming van de burgerbevolking zolang er nog geen kernoorlog woedt. Enkele weken geleden publiceerde het Westduitse weekblad Der Stern een kaart met opslagplaatsen voor kernwapens in West-Duitsland. Ogenblikkelijk scherpe vragen in de Bondsdag en een justitieel onderzoek of met de publicatie mogelijk militaire geheimen geschonden zouden zijn.

Conferentie en boek

Eind deze maand (23 en 24 april) is er in Groningen een grote conferentie over „Nuclear War in Europe": de kansen op een kernoorlog in Europa, de mogelijkheden en de gevolgen daarvan, wat te doen om zo'n oorlog te voorkomen. Georganiseerd door het Polemologisch Instituut van de Rijksuniversiteit Groningen en het Centre for Defense Information in Washington, en bijgewoond door een internationale keur van deskundigen.

Deze conferentie is bij voorbaat ook al getroffen door het nucleaire taboe. Een boek met zo gedetailleerd mogelijke informatie over de NAVO-kernwapens in West-Europa dat begin april had moeten verschijnen als aanloop naar de conferentie in Groningen, zal pas later dit jaar uitkomen, los van de conferentie. De gang van zaken zou je op zijn minst typerend kunnen noemen voor het politieke klimaat rond het kernwapenvraagstuk.

Medewerker ontslagen

De Der Stern-verslaggever was voor de samenstelling van zijn verhaal over de opslagplaatsen voor kernwapens in West-Duitsland ondermeer te rade gegaan bij het Centre for Defense Information in Washington. Eén van de medewerkers van dit centrum was juist bezig min of meer de laatste hand te leggen aan het boek voor de conferentie in Groningen.
Toen naderhand bleek hoe groot de ophef in NAVO-kringen was over de publicatie in Der Stern, kreeg de betreffende medewerker van het Amerikaanse instituut ontslag. Hij was zijn bevoegdheden te buiten gegaan, meende zijn directeur, de oud-admiraal Gene La Rocque, door geheel op eigen houtje onderzoeksresultaten van het Centre for Defense Information in de publiciteit te brengen. Achtergrond van dit harde optreden zal zeker geweest zijn de onzekerheid over de stemming in de Verenigde Staten betreffende defensie-aangelegenheden en onthullingen daaromtrent. Het Centre for Defense Information is voor zijn werk afhankelijk van giften, en kiest daarom voor behoedzaamheid in deze tijd van verslechterde Oost-West-verhoudingen en een Reagan-regering in Washington.

De vele Nederlandse en andere mediavertegenwoordigers vervoegden zich tevergeefs bij het Centre en even vergeefs bij de ontslagen medewerker. Géén voortijdige informatie met explosieve werking.
De met ontslag heengezonden man heeft inmiddels elders nieuw onderdak gevonden en werkt nu verder aan zijn boek.

„Geheime" opslagplaatsen

Niet geheel toevallig, denk ik, viel vorige maand te vernemen dat ook het Zweedse vredesinstituut SIPRI (van professor Frank Barnaby) gaat proberen een zo nauwkeurig mogelijk overzicht te maken van de opslagplaatsen voor kernwapens in de Europese NAVO-landen.

„Tot nu toe had nog nooit iemand geprobeerd serieus uit te zoeken waar dat precies ligt of staat opgeslagen", zegt Hylke Tromp, hoogleraar-directeur van het Groninger Polemologisch Instituut. „Het is grotendeels militair geheim, maar in principe niet zo moeilijk in kaart te brengen. Je rijdt maar rond en noteert waar in bos en hei een Amerikaanse vlag met zware bewaking opdoemt. Een andere bron zijn de openbare Amerikaanse congresstukken van de laatste jaren, waar je bij stukje en beetje een redelijke reconstructie kunt maken".

Herman de Lange, eveneens als polemoloog verbonden aan het Groninger Instituut: „Natuurlijk weten de Russen exact waar de kernwapens zich bevinden binnen het NAVO-gebied. De toenmalige Amerikaanse minister van defensie Schlesinger zei in 1974 in antwoord op een vraag van senator Simmington dat je daar inderdaad van uit mocht gaan. De Verenigde Staten en de Sovjet-Unie hebben wederzijds hun spionagesatellieten gelegaliseerd – die behoren zogezegd tot het officiële diplomatieke verkeer. Ze weten dus van elkaar precies waar de silo's met kernwa-

Darp (Dr.) opslagplaats?

1981

pens staan. Waarom dan toch die geklassificeerde geheimzinnigheid? Ik denk om de onrust onder de eigen bevolking te beteugelen".

100 in West-Duitsland

Tot de jaren 1972/'73 was er betrekkelijk weinig bekend over het hoe en het waar van de opslagplaatsen voor kernwapens. Door McNamara is toentertijd het getal van ongeveer zevenduizend tactische kernwapens in West-Europa genoemd. In dit gebied zouden zich plusminus honderd opslagplaatsen voor kernwapens moeten bevinden, zo viel te reconstrueren uit zogenaamde open literatuur (congresstukken en dergelijke). Naderhand is dat aantal opslagplaatsen verminderd, „om redenen van veiligheid", aldus de officiële verklaring. De bewaking van die opslagplaatsen werd uitgebreid en verscherpt na 1972 met het oog op eventuele terroristische acties, aldus alweer de officiële verkaring.
Het kaartje in Der Stern vermeldde voor West-Duitsland alléén al zo'n honderd opslagplaatsen, nog afgezien voor wat West-Europa betreft van de opslagplaatsen in Nederland ('t Harde, Darp/Havelte en bij Volkel), in België (waarschijnlijk één), in Italië en in Engeland.
Herman de Lange vermoedt dat Der Stern een aantal dubbeltellingen heeft gemaakt, bijvoorbeeld met houwitser-opstellingen die lang niet alle bestemd zijn voor bewapening met kernkoppen. En misschien is in het Der Stern-kaartje ook niet het juiste onderscheid „ingetekend" tussen 'deployment' en 'employment'. NAVO-termen die duiden op respectievelijk opslag in vredestijd (deployment) en opstelling in tijden van crisis en oorlogsdreiging (employment).

Meer kennis nodig

Publieke kennis over het preciese hoe en waar van de NAVO-kernwapens is volgens Herman de Lange van wezenlijk belang voor de politieke discussie over wapenbeheersing en denuclearisering (terugdringing van de rol van kernwapens). Politieke discussie en politiek beleid bijvoorbeeld in Nederland, bijvoorbeeld ook binnen de Partij van de Arbeid, waar Joop den Uyl zijn lijsttrekkerschap vastknoopte aan het behoud van 1 of 2 kerntaken voor Nederland (met afstoting van 4 of 5 kerntaken, en met de weigering om nieuwe kernwapensystemen als de kruisraketten op Nederlands grondgebied te installeren).
Vier van die zes atoomtaken zijn feitelijk onbruikbaar, meent de Groninger polemoloog: de atoommijnen, de atoomkanonnen (houwitsers), de Lance-raket en het Nike-Hercules-luchtafweersysteem. Daarnaast zijn er nog de Starfighters (mogelijk te vervangen door de F-16) en de atoomdieptebommen van de Neptune.

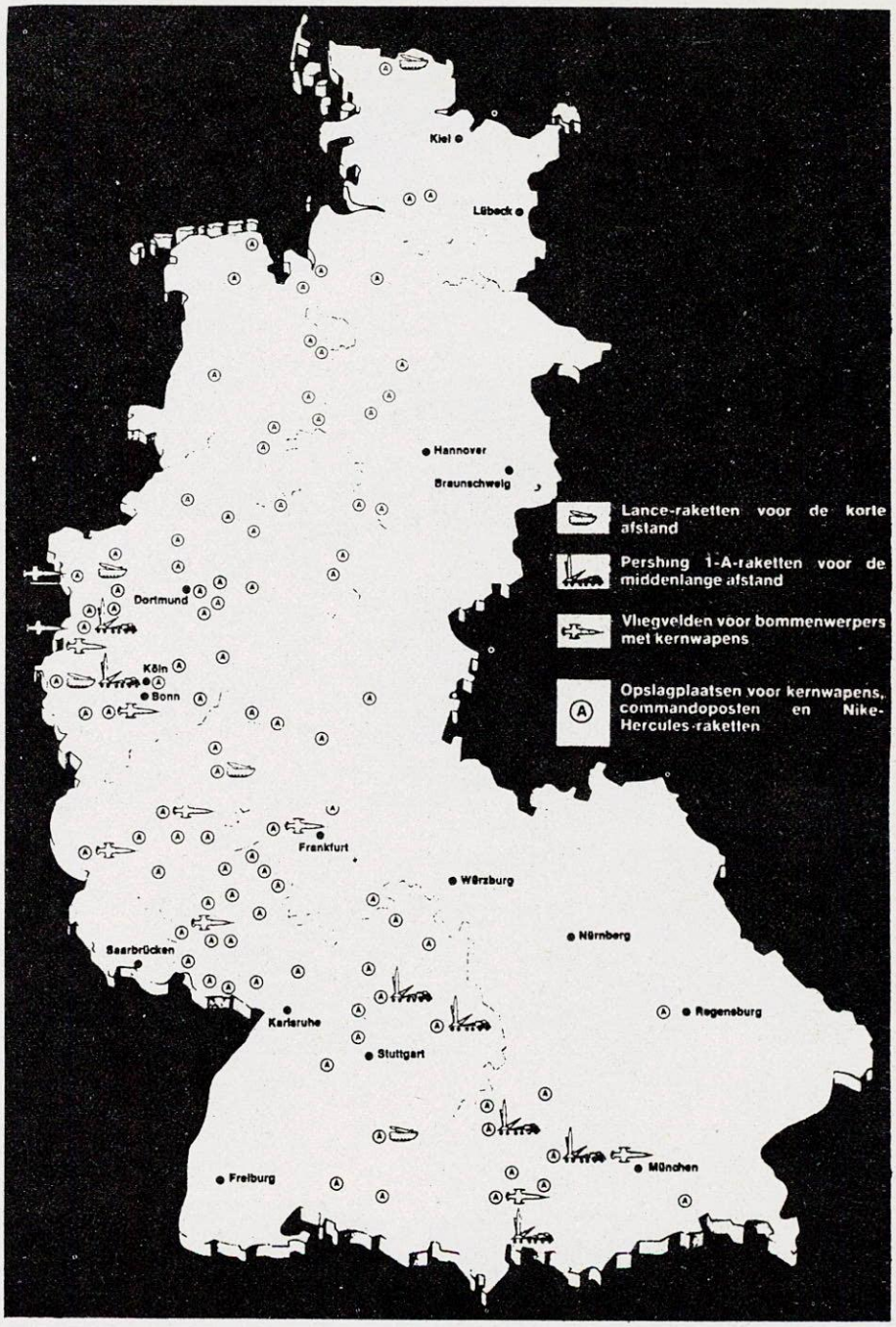

De eerste vier atoomtaken hebben als gemeenschappelijk kenmerk dat hun bereik zo beperkt is dat ze vooral verwoestend zullen werken op het eigen grondgebied. Bovendien is aanvoer van deze wapens naar de oorlogsopstelling (van deployment naar employment) een betrekkelijk omslachtige en tijdrovende procedure, zodat voorbereidingen daartoe ook nog eens een escalerend effect hebben en de drempel van conventionele naar nucleaire oorlogvoering lager wordt. Deze bezwaren gelden het sterkst voor de atoommijnen die ingegraven zouden moeten worden langs de Oost-West-Grens in Duitsland.

NAVO-studie

Herman de Lange: „Ik denk dan ook dat de zogenaamde shift-studie van de NAVO uit zal komen op het afschaffen van dit soort kerntaken. En dat zal dan gepresenteerd worden als tegemoetkoming aan bijvoorbeeld de weerstand in Nederland en België tegen plaatsing van de nieuwe kruisraketten. Een aantal in wezen onbruikbare kernwapens weg om de instemming voor modernisering te kopen. Dat lijkt dan heel wat, maar in feite is het een verdere nuclearisering".

Sietse van der Hoek

bewapening: bij twijfel inhalen

Ordinary people:

gewone mensen met buitengewone opdracht

Roem is de film „Ordinary people" al vooruitgesneld, lang voordat hij in ons land ging draaien. Het regiedebuut van Robert Redford heeft maar liefst 4 Oscars opgeleverd: als beste film, voor de beste regie, voor de beste mannelijke bijrol (Timothy Hutton) en voor het beste scenario naar een boek. En terecht, want wat in deze film stapje voor stapje uit de doeken wordt gedaan is zó menselijk, zó herkenbaar en zó aangrijpend, dat je er dagen later nog aan loopt te denken.
Ik had tenminste iets van: Wat een geluk dat het tussen Conrad en dat nieuwe meisje toch nog goed komt. Wat een geluk dat hij zo'n aardige psychiater trof. En wat zielig voor die moeder, die heeft zichzelf toch ook niet gemaakt. En ik hoop dat die vader er een beetje uitkomt in zijn eentje.
Als een film dat soort gevoelens oproept, dan heeft de regisseur je laten kennismaken met echte mensen en niet met mensen die acteren.

Het verhaal van Judith Guest, tot scenario omgewerkt door Alvin Sargent, gaat over een goed gesitueerd echtpaar, dat een harmonieus leven leidt met hun twee zoons, Buck en Conrad. Buck is de lieveling van moeder. Conrad trekt meer op vader. Dan slaat het noodlot toe; tijdens een zeiltocht verdrinkt Buck onder de ogen van zijn jongere broer. Conrad gaat zichzelf verwijten maken, en komt zó in die schuldgevoelens vast te zitten, dat hij een zelfmoordpoging doet. De moeder neemt haar zoon dat kwalijk: ze heeft al genoeg doorgemaakt en ze wil het leven weer z'n normale loop geven. De vader beseft dat zijn kind in de knoei zit en probeert hem tegemoet te komen.
Conrad houdt contact met een meisje uit de kliniek waar hij na zijn daad een poosje is verpleegd. Hij raakt volledig in de war als hij hoort dat zijn vriendin zelfmoord heeft gepleegd. Hij vlucht naar zijn psychiater, die hem leert zich te uiten en er achter komt wát de jongen zichzelf verwijt en wat hij van zijn ouders verwacht. Deze feiten worden evenwel niet allemaal in chronologische volgorde gepresenteerd. Ze komen laag voor laag te voorschijn naarmate het verhaal vordert.
Dat dit onderwerp Redford aansprak heeft vast wel te maken met het feit dat hijzelf ook een zoon heeft verloren: Hij wist waar hij het over had.
Ik wil er verder niet teveel over zeggen: U móet deze film gaan zien. Hij hoort gewoon bij de zingevende dingen van het leven. Elke rol in de film is optimaal bezet: Donald Sutherland en Mary Tyler Moore spelen het echtpaar Jarrett, Timothy Hutton, pas 21 jaar, speelt Conrad huiveringwekkend knap, en Judd Hirsch is een hartveroverende psychiater.
Een must!

Leo van Opzeeland

(Zie voor de rubriek In 't kort volgende bladzijden)

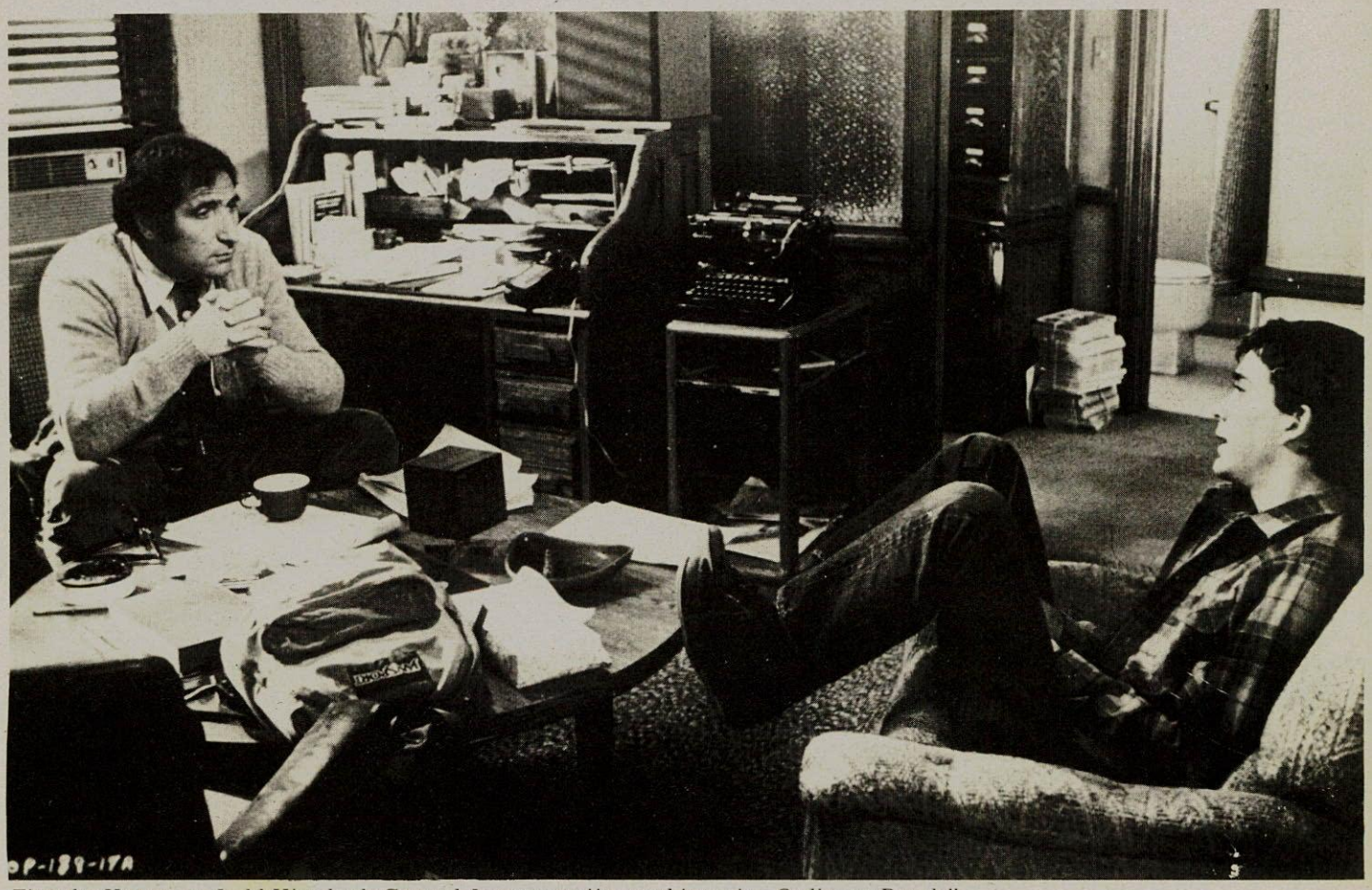

Timothy Hutton en Judd Hirsch als Conrad Jarrett en zijn psychiater in „Ordinary People"

Inhoud

Titel	Auteur(s)	Jaargang		Blz.
Surinamers in Nederland	*André van der Louw*	juli	1962	1
Na het Coornherthuis: de keerkring	*Rudi Jans*	februari	1963	2
Bossa Nova gunstige rage voor de jazz?	*Bert Vuysje*	februari	1963	3
Een belangrijk moment	*J. P. van Praag*	februari	1964	4
Fons Jansen: Ernst verpakt in grapje	*Steven Key*	december	1964	5
Zigeuners (fotoreportage)	*Tom Weerheijm*	februari	1965	6
VVDM	*Redactie*	oktober	1966	7
Provo, ja of nee?	*Bernhard de Vries*	november	1966	8
Geestelijke verzorgers in uniform	*H. Lips*	juni	1967	10
Het Nederlands cabaret zoekt naar nieuwe wegen	*Bob van Opzeeland*	september	1968	12
Easy Rider – het „gewone" beeld van Amerika	*Peter J. Morée*	september	1969	14
Ermelo	*Redactie*	augustus	1970	16
Cartoons	*Cork*	december	1970	17
Straf	*R. de Vuure*	januari	1971	18
Brief aan de Minister van Defensie	*Raadslieden*	oktober	1971	19
Beatles bepaalden een tijdsbeeld	*Rien Robijns*	maart	1971	20
Nieuwersluis	*Rien Robijns*	januari	1972	22
Afscheid II	*H. Lips*	oktober	1973	24
Spanje heeft Johan te pakken	*Wim Jesse*	december	1973	26
Kees Vellekoop	*Redactie*	mei	1974	28
Op de plaats rust...?	*A. J. W. Bogers*	mei	1974	29
Frans Masereel, universeel kunstenaar	*Jan Kooijman*	mei	1975	30
Over de dood van Jan Soldaat	*Casper Vogel*	mei	1976	32
„Mijn vriendin wil niet met me trouwen!"	*Anneke Rooselaar*	november	1976	33
Terrorisme en anarchisme	*A. L. Constandse*	oktober	1976	34
Het geweten en de dienstplicht	*S. v. d. Belt*	februari	1977	36
Oudejaarsavondconférence	*Wim Kan*	februari	1977	37
Integratie vrouw in de krijgsmacht	*Anneke Rooselaar*	februari	1978	38
Puur natuur of pure handel?	*Frits Maas*	mei	1979	40
Iran: Een godsdienstige revolutie die niet naar mensen kijkt	*Jan Stoof*	januari	1980	42
„Niet ik moet eruit, maar de kernwapens" (interview)	*Wim Heij/Gerard van Wingerde*	november	1980	44
Kernwapens in Europa en de voorlichting aan het publiek	*Sietse van der Hoek*	april	1981	46
Ordinary people: gewone mensen met buitengewone opdracht	*Leo van Opzeeland*	mei	1981	48

SPECIAAL EGO
Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman
Coornhertlaan
Hoofdstr. 84, Driebergen
Telefoon 03438-2878
Redacteur H. Lips,
Hoofdraadsman
MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING VOOR MILITAIREN.
Nr. 11 - NOV. 1972 - 12e JAARGANG
Abonnementsprijs / 6,— per jaar, te storten op postgirorekening 380114 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.
Suriname en de Antillen
— Deze maand verkiezingen in de West!
— Het probleem Suriname en Antillen
— wordt steeds klemmender!
— Vakbonds- en onderwijsstakingen
— vergezeld van botsingen tussen
— politie en burgers. Waar gaat dat
heen?
— In dit ekstra-nummer de nodige
informatie.
28 PAGINA'S OVER DE RIJKS-DELEN
ego
Parapsychologie
EGO
MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING VOOR MILITAIREN
EXTRA NUMMER
GEESTELIJKE VERZORGING
15.000
ego